

สารนิพนธ์

เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านอุคิโยเอะในสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ
(ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)

โดย

นางสาวณัฐฐา ศรีแสง

รหัสนักศึกษา 05600690

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอเชีย
ศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อสารนิพนธ์/บทความวิจัย	การศึกษาเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายของสตรีชาว ญี่ปุ่นผ่านอุคิโยเอะในสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)
ผู้เขียน	นางสาวณัฐจา ศรีแสง
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	อาจารย์สุพิชฌาย์ แสงสุขเอี่ยม
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2563

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ “การศึกษาเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านอุคิโยเอะในสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา พัฒนาการเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านภาพอุคิโยเอะในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ. 1603-ค.ศ.1912) ศึกษาปัจจัยที่มีต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น และศึกษารูปแบบและที่มาของเครื่องแต่งกายสตรีชาวญี่ปุ่นในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของการแต่งกายทั้งในเอโดะและเมจิล้วนมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับบริบทการเมืองที่เปลี่ยนไป โดยในยุคเอโดะเกิดวัฒนธรรมชาวเมืองทำให้แฟชั่นแพร่กระจายไปสู่ชนชั้นสามัญชนจนมีพัฒนาการแฟชั่นที่หรูหราขึ้นเรื่องจนเมื่อเข้าสู่ปลายยุคเอโดะถูกจำกัดสิทธิความหรูหราเนื่องจากกฎหมายฉะชินชิเร เมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเมจิการแต่งกายของญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากตะวันตกค่อนข้างมากรวมถึงได้เริ่มมีการสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบตะวันตกอย่างกว้างขวางและกิโมโนได้มีบทบาทน้อยลงจากช่วงเอโดะ

คำสำคัญ : กิโมโน, โคะโซเดะ, อุคิโยะ

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านอุคิโยเอะในสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450 112 การศึกษาเอกเทศ (Independent Study)

สารนิพนธ์ชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก อาจารย์สุพิชฌาย์ แสงสุขเอี่ยม อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณแมวมุกรอบและขมิ้นที่คอยนอนเฝ้าเวลาทำงานอยู่เสมอ ขอขอบพระคุณครอบครัว และเพื่อน ๆ ที่น่ารักที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ณัฐชา ศรีแสง

สารบัญ

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญภาพประกอบ	ง
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	4
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.5 วิธีการดำเนินงาน	4
บทที่ 2 แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงสมัยเอโดะถึงเมจิ	6
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิโมโน	9
2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกอิชา	11
2.4 บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกันอุกิโยะเอะ	12
บทที่ 3 ผลการศึกษาพัฒนาการเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านภาพอุคิโยเอะในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)	
3.1 ประวัติศาสตร์การเมืองกับการแต่งกายสมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1868).....	15
3.1.1 พัฒนาการของโคะโซเดะ	17
3.1.2 ความหลากหลายของทรงผมและเครื่องประดับ.....	26
3.2 ประวัติศาสตร์การเมืองกับการแต่งกายสมัยเมจิ (ค.ศ.1868-1912).....	30
3.2.1 เครื่องแต่งกายสตรีแห่งช่วงสมัยโระชูเมคัง.....	33

3.2.2 จากโคะโซเดะสูกิโมนิ.....	35
3.2.3 ทรงผมและเครื่องประดับสไตล์ตะวันตก	39
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีต่อกระแสมนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น	
4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อกระแสมนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นสมัยเอโดะ (ค.ศ. 1603-1868)	41
4.1.1 ผู้นำกระแสการแต่งกาย (Trendsetters).....	41
4.1.2 อิทธิพลจากภาพอุกิโยะ.....	43
4.1.3 กฎหมายฉะชินชิเร.....	43
4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อกระแสมนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นสมัยเมจิ (ค.ศ. 1868-1912)	44
4.2.1 ผู้นำกระแสการแต่งกาย (Trendsetters).....	44
4.2.2 การเมืองและนโยบายภายในประเทศ.....	45
4.2.3 อิทธิพลจากตะวันตก.....	47
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	55
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	56
บรรณานุกรม.....	57

สารบัญภาพประกอบ

ภาพที่ 1 ภาพจากหนังสือวะโคชู ฮยะชูโจ (Wakoku Hiaku-jo).....	18
ภาพที่ 2 ภาพวาดลวดลายบนผ้าในสมัยเอโดะ จากหนังสือรวมลวดลาย Matsu no tsuki.....	19
ภาพที่ 3 ลวดลายกิโมโน จากหนังสือรวมลวดลาย Hinagata Miyako fuzoku.....	19
ภาพที่ 4 ภาพอุกิโยะสตรีชาวเอโดะเมื่อยามออกไปทำกิจกรรมข้างนอก	20
ภาพที่ 5 กิโมลายโคะโซะเดะลวดลายชาเมะ	22
ภาพที่ 6 ภาพขยายกิโมโนลวดลายชาเมะ	22
ภาพที่ 7 ลวดลายอะสะโนะฮะ	24
ภาพที่ 8 นักแสดงคาบูกิ Iwai Shijaku ในชุดลวดลายอิเกตะ	25
ภาพที่ 9 ตัวอย่างสีน้ำตาล หรืออะอิโระ	25
ภาพที่ 10 นักแสดงคาบูกิ Ichikawa Danjuro	26
ภาพที่ 11 ทรงผมสไตล์คัตสึยามะ	27
ภาพที่ 12 ทรงผมแบบโยโคะ เฮียวโกะ	28
ภาพที่ 13 (ภาพขยาย)การแต่งหน้าในสมัยเอโดะ.....	28
ภาพที่ 14 ภาพอุกิโยะหญิงสาวขณะถามทางไปชมดอกไม้ โดย	30
ภาพที่ 15 ชุดตะวันตกที่ตัดเย็บใหม่จากกิโมโน	32
ภาพที่ 16 บรรยากาศภายในโระซุเมคัง	33
ภาพที่ 17 สตรีชาวญี่ปุ่นในชุดตะวันตก.....	34
ภาพที่ 18 เหล่าหญิงสาวทั้งหลายในกิจกรรมต่าง ๆ.....	35
ภาพที่ 19 หญิงสาวในชุดโคะโซะเดะสมัยเอโดะ.....	36
ภาพที่ 20 เกอิชานามว่าเอเรียวในชุดกิโมโนสมัยเมจิ	37
ภาพที่ 21 นักเรียนในชุดนักเรียนแบบผสมผสานวะฟูคูกับโยฟูคุ.....	37
ภาพที่ 22 ภาพถ่ายหญิงสาวในชุดนักเรียนยุคเมจิ	38
ภาพที่ 23 ภาพหญิงสาวในทรงผมโซะคุฮัตสึ	39
ภาพที่ 24 หญิงสาวสวมเสื้อคลุมตะวันตก.....	40
ภาพที่ 25 ตัวอย่างสีโระโคฉะ	42
ภาพที่ 26 ทรงผมโซะคุฮัตสึ	48

ภาพที่ 27 กีบสันเกิร์ล	49
ภาพที่ 28 หญิงสาวในทรงผมโซะคุฮัตสึ	49
ภาพที่ 29 ตัวอย่างภาพวาดรูปรมจากหนังสือ 西洋衣食住	51
ภาพที่ 30 ภาพสตรีชาวญี่ปุ่นในเครื่องแต่งกายแบบตะวันตก	52
ภาพที่ 31 ภาพชาวญี่ปุ่นในชุดแบบตะวันตก	53

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1868) เป็นช่วงที่มีการย้ายจากกรุงเกียวโตมาเมืองเอโดะ ภายใต้การปกครองของโชกุนอย่าง โดกุงาวะ อิเอยาสุ การย้ายเมืองหลวงทำให้เอโดะมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ประกอบกับโชกุนได้ออกกฎหมาย ชังคิน โคไท (Sankin Kotai) ในปี ค.ศ.1635 ให้โตเมียวทั้งหลายผลัดเปลี่ยนกันมาอยู่แคว้นที่กรุงเอโดะแบบปีเว้นปี และเพื่อเป็นการประกันในหน้าที่ ต้องนำข้าราชการพลเรือนทั้งหลายมาสร้างที่พักอาศัยอยู่ที่เอโดะด้วย นั่นทำให้ประชากรในเอโดะมีสูงถึงหนึ่งล้านคน ในขณะที่เกียวโตมีพลเมืองราวสี่แสนคน และโอซาก้ามีราวสามแสนคน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2558 : 153) การที่ออกกฎหมาย ชังคิน โคไทที่เข้มงวดทำให้โตเมียวทั้งหลายสิ้นเปลืองเงินเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อย้ายหลักแหล่งมาประจำการอยู่ในเอโดะ 6 เดือน พอหมดรอบการทำงานก็ต้องย้ายผลัดเปลี่ยนไป จึงมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง นอกจากนี้ด้านระบบชนชั้นของญี่ปุ่น โชกุนออกกฎเกี่ยวกับชนชั้นอย่างชัดเจนโดยหากเรียงจากชนชั้นสูงไปต่ำคือ นักรบ ชาวนา ช่างฝีมือ ฐานะต่ำสุดในสมัยนั้นคือพ่อค้า เพราะถือว่าอาชีพพ่อค่านั้นมีแต่การเอาเปรียบซึ่งกันและกัน คิดหาแต่กำไรจึงเป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ การปกครองที่เข้มงวดในทุกๆด้านทำให้เอโดะอยู่ในสภาวะไร้ซึ่งสงครามได้ถึง 200 กว่าปี แต่ก็ทำให้ประชาชนเกิดความตึงเครียดและกดดัน ประชาชนจึงได้เลือกใช้ศิลปะแขนงต่างๆเป็นสิ่งที่ปลดปล่อยซึ่งความตึงเครียดนี้ ศิลปะในยุคเอโดะมีพัฒนาการขึ้นอย่างหลากหลาย ไม่ใช่เฉพาะการสร้างงานมาเพื่อกลุ่มชนชั้นสูงเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีการสร้างสรรค้งงานเพื่อจรรโลงใจชนชั้นพ่อค้าสามัญชนทั่วไปอีกด้วย

เอโดะช่วงต้นยังมีการเปิดประเทศและค้าขายกับชาวต่างชาติอยู่เป็นเนืองๆเป็นผลมาจากในสมัยโมโมยามะภายใต้อำนาจของโตโยโตมิ ฮิเดะโยชิ ที่ต้องการขยายอำนาจโดยการค้าขายกับนานาชาติทั้งเอเชียและยุโรป มีการติดต่อกับชาติต่างๆ เช่น โปรตุเกส กระทั่งได้ตั้งศูนย์การค้าของตนเองบนเกาะคิวจูของญี่ปุ่น ในปี ค.ศ.1543 และสเปนที่ได้นำคริสต์ศาสนาเข้ามาเผยแพร่อีกด้วย พอถึงยุคเอโดะ เนื่องจากมีจำนวนผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนาเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก และโชกุนโดกุงาวะได้เล็งเห็นภัยความมั่นคงของชาติยุโรปจากการล่าอาณานิคม จึงทำให้ออกนโยบายซาโกกุ เพื่อปิดประเทศ ซึ่งช่วงการตัดขาดจากโลกภายนอกนี้แต่ญี่ปุ่นสามารถสร้างวัฒนธรรมต่างๆขึ้นมาได้ และนับตั้งแต่ปี ค.ศ.1858 ที่นายพลแมทธิว เพอร์รีได้เดินเรือมาจากสหรัฐอเมริกาปิดปากอ่าวเอโดะเพื่อกดดันญี่ปุ่น จนในที่สุดในปี ค.ศ.1854 รัฐบาลเอโดะก็ยอมรับข้อเสนอภายใต้สนธิสัญญาคานางาวะ ซึ่งเป็นสัญญาที่เปิดประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกในรอบ 200 ปี ญี่ปุ่นจึงได้เปิดประเทศอีกครั้งและเกิดการปฏิรูปครั้งสำคัญคือการปฏิรูปเมจิตามมา โชกุนได้หมดบทบาทลง ญี่ปุ่นเข้าสู่ช่วง

ยุคสมัยใหม่ที่แท้จริง แนวคิดและวิทยาการตะวันตกได้หลังไหลเข้ามาในญี่ปุ่นเป็นอย่างมากในช่วงนี้ หลังจากการเปิดประเทศก็ได้เริ่มการปฏิรูปประเทศอย่างเต็มที่ วิทยาการตะวันตกกลายเป็นแหล่งความรู้หลักของญี่ปุ่น

นักวิชาการในสมัยนั้นก็ได้ผลักดันให้สังคมยุคเมจิมีความทันสมัยทัดเทียมนานาอารยประเทศ ให้สมกับชื่อยุคที่แปลว่า การปกครองอันรุ่งโรจน์ ด้านเศรษฐกิจมีการปฏิรูปภาษีที่ดิน ส่งเสริมการส่งออก ในขณะที่เดียวกันด้านการเมืองก็ได้ยกเลิกระบบแคว้น รวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง จัดตั้งกระทรวงแบบตะวันตก นอกจากนี้ด้านสังคม ได้ยกเลิกระบบการแบ่งชนชั้นออกเป็น 4 ชั้นชั้นและให้ประชาชนทุกคนเท่าเทียมกัน ถือได้ว่าการปฏิรูปเมจินี้ได้เปลี่ยนญี่ปุ่นจากสังคมศักดินากลายเป็นยุคทันสมัยที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญในเวลาอันสั้น

วัฒนธรรมของญี่ปุ่นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปหลาย ๆ ด้านนับจากการปฏิวัติเนื่องจากได้รับเอาวัฒนธรรมต่างชาติรวมถึงวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในประเทศไม่ว่าจะเป็นทั้งด้านการเมืองการปกครอง วิธีการดำเนินชีวิต อาหารการกินรวมถึง วัฒนธรรมการแต่งกาย แสดงให้เห็นว่าการเปิดประเทศนั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นเกิดการพัฒนามาเป็นวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่เราเห็นในทุกวันนี้ และแม้ญี่ปุ่นจะเปิดรับเอาวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา แต่ก็ถือว่าญี่ปุ่นสามารถรักษาวัฒนธรรมเก่าแก่บางอย่างของตนไว้ได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมและพัฒนาพัฒนาการสอดคล้องกับช่วงยุคเวลาสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว ปัจจุบันญี่ปุ่นมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมสมัยนิยม (pop culture) ที่มีความหลากหลายมาก หนึ่งในวัฒนธรรมสมัยนิยมมีความหมายว่าวัฒนธรรมที่เป็นที่ชื่นชอบของผู้คนหมู่มาก มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่คงที่ เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันของเรา เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความหลากหลายและการผสมผสาน ของวัฒนธรรมต่างๆเข้าด้วยกัน (นายสถาพร เอี่ยมเทียม, 2561 : 1) ดังนั้นเมื่อวัฒนธรรมสมัยนิยมของญี่ปุ่น อย่างเช่น มังงะ อนิเมชัน เกม ฯลฯ ถูกถ่ายทอดสู่สายตาชาวโลกก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เรารู้ถึงวัฒนธรรมของญี่ปุ่นและนอกจากนี้ยังทำให้หลายๆคนเกิดความชื่นชอบ ซึ่งในสมัยเอโดะก็มีวัฒนธรรมสมัยนิยมด้วยเช่นกันหลายอย่าง เช่น การแสดงคาบูกิ การแสดงหุ่นเชิดบุงระคุ อุกิโยเอะ ฯลฯ

อุกิโยเอะ (Ukiyo-e) มีความหมายถึง “ภาพของโลกที่ล่องลอย” หรือ “โลกที่ไม่มีความแน่นอน” ที่มาของอุกิโยเอะมาจากขบวนการเคลื่อนไหวทางจิตรกรรมและภาพพิมพ์ศิลปะที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับชีวิตของสามัญชนทั่วไปในสมัยเอโดะ เริ่มเกิดตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 จากนั้นจึงเสื่อมความนิยมลง (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2558 : 170) อุกิโยเอะเป็นตัวเล่าสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นผลงานที่สะท้อนให้เห็นสภาพจริงๆของชีวิตคนโดยไม่ได้รับการถ่ายทอดอารมณ์ส่วนตัวหรือจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่างใด ๆ ลงไป เริ่มแรกมักเป็นภาพวาดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้น เช่น ชีวิตของผู้คนตามโรงละครสัตว์ นักแสดงคาบูกิ เกอิชา โสเภณี ภาพขงะหรืออีโรติก ฯลฯ กระแสอุกิโยเอะอีกช่วงหนึ่งเนื้อหายังคงเป็นบอกเล่าวิถีชีวิตของคนเช่นเดิมแต่วิธีการสร้างสรรค์อุกิโยเอะได้เปลี่ยนแปลงไป มีการสร้างผลงานด้วยแม่พิมพ์ไม้แกะซึ่งทำให้สามารถพิมพ์ได้ครั้งละจำนวนมาก ราคาจึงถูกลงและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นอีก กล่าวคือ จากการที่ญี่ปุ่นรับวัฒนธรรมจากจีนมาตั้งแต่สมัยอาสึกะ (ค.ศ.552-645) ทำให้ได้รับเอา

วัฒนธรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ วรรณกรรม ตัวอักษรของจีนมาใช้เยอะ ผู้ที่รู้หนังสือในสมัยก่อน เอโดะจึงจำกัดอยู่เพียงแค่ชนชั้นสูงเท่านั้น ความนิยมของชนชั้นสูงก็ยังคงยึดติดอยู่กับขงจื้อและศาสนา ดังนั้น การที่อุกิโยเอะได้รับความนิยมมากมายเช่นนี้อาจเป็นเพราะมีการสร้างสรรค์จากความนิยมของผู้ที่เป็นสามัญชนแท้ๆ เข้าใจได้ง่าย เข้าถึงประชาชน ไม่ได้สร้างมาเพื่อชั้นสูงเท่านั้นเหมือนอย่างในช่วงก่อนเอโดะ

เกอิชา (芸者) ในสมัยเอโดะ ถือได้ว่าเป็นผู้นำกระแสการแต่งกายในสมัยนั้นเนื่องจาก เกอิชา เป็นอาชีพศิลปินที่มีหน้าที่ให้ความบันเทิงแก่ผู้ที่มาเยือน จึงต้องมีภาพลักษณ์ที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาเพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้า เกอิชาประกอบด้วยอักษรคันจิ 2 คำ คือ เกอิ (芸) คือ ศิลปะการแสดง ชา (者) หมายถึง คน ดังนั้นเกอิชาจึงหมายถึง ผู้รู้ทางศิลปะต่างๆเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการฟ้อนรำ จัดดอกไม้ เล่นดนตรี แต่งโคลงหรือแม้แต่เขียนอักษร ในการจะเป็นเกอิชาได้นั้นต้องเริ่มจากการเป็นไมโกะและได้ร่ำเรียนรู้มารยาทการต้อนรับลูกค้าเสียก่อน ในยุคเอโดะนั้นเนื่องด้วยระบบโชกุนเคร่งครัดมาก ทั้งยังมีระบบชนชั้นที่ซับซ้อน บีบบังคับให้คนในสังคมหันไปพึ่งสถานเริงรมย์เพื่อเป็นที่จรรโลงจิตใจยามค่ำคืน กลุ่มพ่อค้าที่ถือว่าเป็นชนชั้นต่ำสุดในสมัยนั้นได้สร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมา พวกพ่อค้ามักเที่ยวเตร่ในเวลากลางคืน บรรดาร้านขายอาหารขายเหล้าจึงพยายามเอาใจลูกค้า โดยการจัดให้มีหญิงแสร้งออกมาเสิร์ฟชาให้กับลูกค้าและแขกที่มาเยือน เมื่อหญิงเหล่านี้ต่างก็มีความสามารถในการบริการให้ลูกค้าชอบมากขึ้นทุกปี เจ้าของร้านน้ำชาจึงจัดให้หญิงเหล่านี้เรียนรู้การฟ้อนรำดนตรี ซึ่งการมีหญิงมาคอยบริการเช่นนี้ทำให้บรรดาพ่อค้าที่เหน็ดเหนื่อยจากการทำงานได้ผ่อนคลายจากประเพณี และระเบียบอันเข้มงวดโดยนิยมไปหาหญิงบริการเหล่านี้มากขึ้นจนกลายเป็นที่นิยม ย่านโยชิวาระเป็นย่านที่ได้รับความนิยมเนื่องจากการจัดผังเมืองในสมัยเอโดะให้สถานเริงรมย์ต่างๆมารวมกันอยู่ที่นี่ บรรยาศที่ย่านโยชิวาระจึงคึกคักไปตลอดทั้งคืนด้วยผู้คนหลากหลายโดยเมื่อก้าวถึงอุกิโยเอะจึงมักจะเห็นภาพของสาวสวย อย่างเกอิชา หรือผู้คนในย่านโคมแดงโยชิวาระปรากฏอยู่เป็นประจำ ดังนั้นภาพอุกิโยเอะจึงเป็นตัวบ่งบอกกระแสนิยมของการแต่งกายของสตรียุคนั้นได้เป็นอย่างดี

วัฒนธรรมการแต่งกายประจำชาติที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของชาวญี่ปุ่นอย่างหนึ่งคือการสวม “กิโมโน (Kimono)” ซึ่งชาวญี่ปุ่นมักจะสวมใส่ไปในโอกาสสำคัญต่าง ๆ ซึ่งชุดกิโมโนที่มีเอกลักษณ์แบบญี่ปุ่น โดยเฉพาะ ได้พัฒนามาจากเครื่องแต่งกายแบบ โคโซเดะ ที่เป็นเครื่องแต่งกายที่มีลักษณะแขนเสื้อยาวและกว้างกว่าขนาดตัว ในช่วงก่อนเอโดะผู้คนทั้งชายและหญิงล้วนสวมใส่กิโมโนในชีวิตประจำวันเนื่องจากสวมใส่ได้ง่ายและกิโมโนสมัยนั้นยังไม่ได้มีการตกแต่งให้หรูหรามากนัก ส่วนในยุคสมัยเอโดะ ชนชั้นกลาง อย่างพ่อค้ามีความมั่งคั่งมากขึ้นจากการค้าภายในที่เติบโต อันเนื่องมาจากนโยบายปิดประเทศ แต่ความร่ำรวยไม่ได้ทำให้สถานะทางสังคมของพ่อค้าสูงขึ้น ดังนั้นพวกเขาจึงหาทางออกใหม่จากความร่ำรวยของเขา นั่นก็คือการซื้อกิโมโนที่หรูหรา และมีราคาแพงมาสวมใส่ นอกจากพ่อค้าที่พยายามแข่งขันความมั่งคั่งผ่านเครื่องแต่งกายแล้วนั้น บุคคลในโลกเริงรมย์ (Ukiyo-e) อย่างนักแสดง หรือหญิงงามเมือง ก็มีการแข่งขันกันในความหรูหราของกิโมโนอีกด้วย และด้วยสาเหตุนี้เอง ทำให้เกิดการแข่งขันในงานศิลปะบนชุดกิโมโนเพิ่มขึ้น และความประณีตของลวดลายบนกิโมโนที่เพิ่มขึ้น ก็ส่งผลให้กิโมโน กลายเป็นของมีค่ามากขึ้น (ณัฐวดี เจนสิริผล, ม.ป.ป. : 3) ซึ่ง

ในช่วงนี้ได้ให้ความสำคัญกับกีโมโนมากกว่าใช้กีโมโนเป็นตัวบ่งบอกสถานะทางสังคม แต่เมื่อหลังจากสมัยเมจิเป็นต้นมาญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศทำให้การสวมใส่กีโมโนลดน้อยลงแต่จนถึงในปัจจุบันการสวมใส่กีโมโนไปตามงานสำคัญต่าง ๆ นั้นก็ยังมีอยู่

ดังที่กล่าวมาทั้งหมด จึงแสดงให้เห็นว่าแม้ญี่ปุ่นเปิดประเทศและรับวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาทำให้กระแสการสวมใส่กีโมโนเปลี่ยนไปแต่กีโมโนนั้นยังคงเป็นวัฒนธรรมการแต่งกายที่สำคัญของชาวญี่ปุ่นอยู่ทุกยุคทุกสมัย แสดงให้เห็นถึงเบื้องหลังความคิด ความเป็นชาตินิยมของญี่ปุ่น ทั้งนี้ยังสะท้อนให้เห็นสภาพการเมืองและเศรษฐกิจของแต่ละยุคได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการศึกษาพัฒนาการการสวมใส่กีโมโนของชาวญี่ปุ่นในช่วงสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912) ผ่านภาพอุคิโยเอะ จึงเป็นหัวข้อที่ผู้ศึกษาสนใจนำมาพัฒนาเป็นวิจัย

1.2 วัตถุประสงค์

- 1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านภาพอุคิโยเอะในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)
- 1.2.2 ศึกษาปัจจัยที่มีต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น
- 1.2.3 ศึกษารูปแบบและที่มาของเครื่องแต่งกายสตรีชาวญี่ปุ่น ในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.3.1 ทำให้ทราบพัฒนาการเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านภาพอุคิโยเอะในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)
- 1.3.2 ทำให้ทราบปัจจัยที่มีต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น
- 1.3.3 ทำให้ทราบถึงรูปแบบและที่มาของเครื่องแต่งกายสตรีชาวญี่ปุ่น ในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)

1.4 ขอบเขตการศึกษาวิจัย

การแต่งกายของสตรีในปรากฏในภาพอุคิโยเอะที่สร้างสรรค์ขึ้นในสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ

1.5 วิธีการดำเนินงาน

- 1.5.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงสมัยเอโดะถึงเมจิ กีโมโน อุคิโยเอะและเกอิชา

1.5.2 คั่นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากสื่อต่างๆ

1.5.3 วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการคั่นคว้า

1.5.4 เรียบเรียงผลการศึกษาในรูปแบบผลงานวิจัย

บทที่ 2

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านอุกิโยะเอะในสมัยเอโดะจนถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912) มีเอกสารและงานวิจัยที่ใช้เป็นข้อมูลและกรอบความคิด ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศิลปะของญี่ปุ่น กีโมโน และภาพอุกิโยะเอะ

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงสมัยเอโดะถึงเมจิ

กำจร สุนพงษ์ศรี (2558) เขียน "ประวัติศาสตร์ศิลปะญี่ปุ่น" กล่าวถึงประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะของญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงยุคสมัยใหม่ โดยเสนอว่าญี่ปุ่นแรกๆนั้นได้รับเอาศิลปะและวัฒนธรรมของจีนเข้ามาเยอะค่อนข้างมาก แต่ต่อมาในช่วงยุคหนึ่งที่ญี่ปุ่นปิดประเทศก็ได้พัฒนาและศิลปะและวัฒนธรรมเหล่านั้นให้มีเอกลักษณ์ ปรับปรุงจนกลายเป็นวัฒนธรรมของญี่ปุ่น จนมาถึงช่วงยุคสมัยใหม่เมื่อมีการเปิดประเทศแล้วจึงได้รับเอาศิลปะ วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาและก็ได้ปรับปรุงจนเป็นวัฒนธรรมญี่ปุ่นที่เห็นในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้เขียนถึงช่วงยุคเอโดะและเมจิ โดยกล่าวว่ายุคสมัยเอโดะซึ่งเป็นยุคสมัยที่โชกุนเรืองอำนาจ ได้มีการสร้างระบบอำนาจและระบบชนชั้นเป็นเหตุให้ประชาชนเกิดความเคร่งเครียดจึงหันไปพึ่งสิ่งจรรโลงใจอย่างศิลปะแทน ศิลปะในยุคนี้จึงมีความหลากหลายมากขึ้นเนื่องจากการสร้างสรรค์ผลงานที่เข้าถึงรสนิยมของสามัญชนอย่างแท้จริง ประกอบกับการปิดประเทศในช่วงนี้ทำให้ศิลปวัฒนธรรมญี่ปุ่นพัฒนาเป็นอย่างมาก ต่อมาในช่วงสมัยเมจิ โชกุนหมดบทบาทลงและจักรพรรดิได้กลายมาเป็นศูนย์รวมอำนาจ ได้มีการปฏิรูป อีกทั้งเปิดประเทศอีกครั้งจึงได้รับเอาแนวคิด ศิลปะ วัฒนธรรมของตะวันตกเข้ามาเป็นต้นแบบการพัฒนาแทนจีน ในด้านศิลปะของญี่ปุ่นในช่วงนี้เน้นความเป็นชาตินิยมมากขึ้น ศิลปวัฒนธรรมตามแบบเดิมของระบบโชกุนค่อยๆหายไป เนื่องจากวิทยาการใหม่ๆหลั่งไหลเข้ามา ทำให้แนวคิดเปลี่ยนไปด้วย มีการสร้างสรรค์ผลงานในแบบตะวันตกมากขึ้นด้วยเช่นกัน

กรกิจ ดิษฐาน (2561) เขียนหนังสือ "ปฏิวัติเมจิ" นำเสนอเกี่ยวกับการปฏิวัติตั้งแต่จุดเริ่มต้นและสาเหตุของการปฏิวัติ รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆที่ทำให้ญี่ปุ่นได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคสมัยที่เรียกว่าสมัยใหม่อย่างแท้จริง โดยกล่าวว่า การปฏิวัติเมจินี้ เป็นการรื้อฟื้นพระราชอำนาจของจักรพรรดิพร้อมๆกับการปฏิวัติทางความคิด การปฏิวัติระบบการปกครอง การทหาร สังคม เศรษฐกิจ โดยทางด้านอุดมการณ์ทางการเมือง นักเคลื่อนไหวชาวญี่ปุ่นก็ได้ผลิตกรอบความคิดทางการเมืองที่ล้ำสมัยและเป็นของตัวเอง นำอุดมการณ์การเมืองของตะวันตกปรับใช้อย่างลงตัว แม้ญี่ปุ่นในยุคเอโดะจะปิดประเทศไปช่วงหนึ่งแต่ด้วยความต้องการความรู้จากต่างแดนทำให้เกิดการลักลอบเรียนรู้อิทธิพลตะวันตกจนกระทั่งสามารถพัฒนาเทคโนโลยีได้เท่าทันชาวยุโรป และถึงจะกล่าวว่ามีปิดประเทศแต่ก็ได้ยกเว้นเมืองท่าบางแห่งไว้ เพื่อทำการติดต่อค้าขายกับชนชาติต่างชาติ ต่อมาเรือของสหรัฐอเมริกาที่บัญชาการโดยแมทธิว เพอร์รี่ได้เข้าเทียบท่าปิดอ่าวของญี่ปุ่นเพื่อกดดันให้มีการ

เจรจาเปิดประเทศ จนในที่สุดในปี ค.ศ.1854 รัฐบาลเอโดะก็ยอมรับข้อเสนอภายใต้สนธิสัญญาคานางาวะ ซึ่งเป็นสัญญาที่เปิดประเทศญี่ปุ่นเป็นครั้งแรกในรอบ 200 ปี หลังจากการเปิดประเทศก็ได้เริ่มการปฏิรูปประเทศอย่างเต็มที่ วิทยาการตะวันตกกลายเป็นแหล่งความรู้หลักของญี่ปุ่น นักวิชาการในสมัยนั้นก็ได้ผลักดันให้สังคมยุคเมจิมีความทันสมัยทัดเทียมนานาชาติอารยประเทศ ให้สมกับชื่อยุคที่แปลว่า การปกครองอันรุ่งโรจน์ ด้านเศรษฐกิจมีการปฏิรูปภาษีที่ดิน ส่งเสริมการส่งออก ในขณะที่เดียวกันด้านการเมืองก็ได้ยกเลิกระบบแคว้น รวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง จัดตั้งกระทรวงแบบตะวันตก นอกจากนี้ด้านสังคม ได้ยกเลิกระบบการแบ่งชนชั้นออกเป็น 4 ชนชั้นและให้ประชาชนทุกคนเท่าเทียมกัน ถือได้ว่าการปฏิรูปเมจินี้ได้เปลี่ยนญี่ปุ่นจากสังคมศักดินากลายเป็นยุคทันสมัยที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญในเวลาอันสั้น

เอกสิทธิ์ หนูนาคัตติ (2561) เขียนหนังสือ “ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น ลำดับที่ 4 ปฏิวัติเมจิ 1868” โดยได้กล่าวถึง การปฏิวัติเมจิในแง่ที่เป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นก้าวเข้าสู่สังคมทุนนิยมสมัยใหม่ อีกทั้งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมญี่ปุ่นแทบทุกๆด้าน ได้นำเสนอการเมืองในช่วงยุคเอโดะว่าเป็นยุคศักดินาที่มีการควบคุมกำลังคนและรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง ภายใต้การนำของโชกุนตระกูลโทกูงาวะ เนื่องจากการควบคุมกำลังคนนี้เป็นเครื่องมือค้ำประกันความมั่นคงของผู้ปกครองซึ่งแม้จะมีสถาบันจักรพรรดิในขณะแต่ตัวจักรพรรดินั้นก็ไม่ได้มีอำนาจในการปกครอง นอกจากนี้ยังมีการจัดระบบชนชั้นที่เข้มงวดขึ้นโดยมีชามุโร ชวานา ช่างฝีมือและพ่อค้า ซึ่งเป็นตัวกำหนดฐานะและขอบเขตการครอบครองทรัพย์สินอีกด้วย แม้จะกล่าวว่าพ่อค้าในยุคนี้เป็นชนชั้นต่ำสุดแต่กลับเป็นกลุ่มคนที่ร่ำรวยที่สุดและมีความสำคัญมากเนื่องจากเป็นตัวตั้งต้นวัฒนธรรมสามัญชนให้เกิดขึ้นในเอโดะ เช่น อุกิโยะเอะ อีกทั้งประชากรในเอโดะมีจำนวนมากจึงเกิดความต้องการอุปโภคบริโภคสินค้ามากขึ้นและในยุคเอโดะไม่ได้มีการจำกัดการซื้อขายสินค้าทำให้มีอิสระที่จะซื้อขายเอโดะที่มีการปิดประเทศนั้นแต่ก็ไม่ได้ปิดอย่างเด็ดขาด ยังมีการเปิดค้าขายกับชาวต่างชาติ จีน และประเทศแถบเอเชียอาคเนย์ โดยเรื่องความสัมพันธ์กับต่างประเทศ อียิปต์ได้สนับสนุนการค้าโดยส่งเรือสินค้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากและยังมีเรือของแต่ละแคว้นที่สามารถส่งเรือตนเองออกไปค้าขายได้ แต่เนื่องด้วยความไม่เท่าเทียมในสมัยนี้จึงเกิดการลุกฮือของประชาชนเป็นเนืองๆ ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเมจิที่มีการปฏิวัติเมจิ โครงสร้างทางการเมืองก็ได้เปลี่ยนไปเพื่อให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ด้านเศรษฐกิจก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงเนื่องจากเปิดประเทศแล้ว ทำให้การค้าเปลี่ยนกลยุทธ์ไปจากเน้นการนำเข้าเป็นหลักมาเป็นการสร้างอุตสาหกรรมการผลิตเหมือนกันชาติตะวันตกแทน พร้อมทั้งนำเข้าและพัฒนาวิทยาการต่างให้ทัดเทียมกับชาติตะวันตกได้ในระยะเวลาอันสั้น

ศุภณัฐ เกษมศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง (ม.ป.ป.) เขียนบทความเรื่อง “ญี่ปุ่น : ประวัติศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจ” ได้นำเสนอถึงการเมืองและเศรษฐกิจของญี่ปุ่น พร้อมทั้งความสัมพันธ์ของญี่ปุ่นกับประเทศต่างๆ ตั้งแต่เริ่มยุคประวัติศาสตร์จนถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้กล่าวถึงระบบการปกครองของญี่ปุ่นไว้ว่าญี่ปุ่นเริ่มการปกครองด้วยระบอบศักดินาในสมัยคามะกัระที่นำโดยโชกุนเป็นผู้นำทางการเมือง ญี่ปุ่นในช่วงสมัยนี้เกิดสงครามขึ้นเป็นเนืองๆอยู่เรื่อยมาจน ในปี ค.ศ.1639 โทกูงาวะ อียิปต์ได้จัดตั้งรัฐบาล

ขึ้นที่กรุงเอโดะทำให้ญี่ปุ่นเข้าสู่ช่วงไร้ศึกสงครามได้ถึง 200 ปี แต่รวมถึงมีนโยบายปิดประเทศในช่วงนี้ด้วย ก่อนหน้าที่จะมีนโยบายปิดประเทศ ในช่วงแรกจีน เกาหลีและญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์ค่อนข้างใกล้ชิดเนื่องจากภูมิประเทศที่อยู่ติดกัน ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้มีชาวยุโรปอย่างพ่อค้าชาวโปรตุเกสเข้ามาทำการค้าในสมัยโมริมาจิ และมีนักบุญที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนา นอกจากนี้ชาวสเปนและชาวอังกฤษก็ได้เข้ามาทำการค้าในช่วงนี้ด้วย ทำให้การค้าในช่วงนี้ค่อนข้างหลากหลายทั้งสินค้า การบริการและลัทธิความเชื่อ หลังจากการปิดประเทศก็มีเพียงชาวดัตช์เท่านั้นที่เข้ามาติดต่อกับญี่ปุ่นได้ หลังจากที่ญี่ปุ่นก้าวเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ในยุคเมจิหรือกล่าวคือ ได้ทำการเปิดประเทศอีกครั้ง ในช่วงสมัยเมจิญี่ปุ่นได้รับชัยชนะจากสงครามถึง 2 ครั้งทั้งจากสงครามจีน-ญี่ปุ่น และสงครามกับรัสเซีย ทำให้ญี่ปุ่นมีอิทธิพลเหนือพื้นที่แมนจูเรียของเกาหลี และได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตนในปี ค.ศ.1910 นอกจากนี้ในสมัยเมจิเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นพยายามพัฒนาให้ทัดเทียมชาติตะวันตก รับเอาอุดมการณ์ในการเข้าเป็นเจ้าอาณานิคมในประเทศต่างๆ อีกทั้งมุ่งพัฒนาอุตสาหกรรมจนกลายมาเป็นชาติมหาอำนาจในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ญี่ปุ่นสมัยเมจิได้มีการสร้างอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศขึ้นเพื่อทดแทนการนำเข้าจากประเทศ รวมไปถึงโครงสร้างพื้นฐานอย่างการคมนาคมก็ได้ปฏิรูปและพัฒนาขึ้นในช่วงนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นในช่วงสมัยเอโดะถึงเมจิทำให้ทราบว่าในช่วงยุคเอโดะนั้นโชกุนเข้ามาคุมอำนาจแทนจักรพรรดิ สร้างระบบชังคินโคไตที่โตเมียวต้องมาประจำการที่เอโดะพร้อมครอบครัวปีเว้นปี มีระบบการปกครองแบบรวมเข้าสู่ศูนย์กลาง ดังการนำเสนอของ กัจจร สุนพงษ์ศรี (2558) เอกสิทธิ์ หนูนักดี (2561) ศูนย์เกาหลีศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง (ม.ป.ป.) ทำให้ฐานะทางการเงินของโตเมียวยุคนั้นค่อนข้างขัดสน ยุคนั้นมีระบบชั้นชั้นที่เคร่งครัดคือนักรบ ชาวนา ช่างฝีมือ และสุดท้ายคือพ่อค้า ที่มีฐานะต่ำสุด แต่พ่อค้าเป็นชนชั้นที่รวยที่สุดเนื่องจากการค้าขายในระเทศที่รุ่งเรือง พร้อมทั้งในช่วงยุคเอโดะมีการสร้างวัฒนธรรมที่เป็นของสามัญชนขึ้นมา ดังการนำเสนอของ กัจจร สุนพงษ์ศรี (2558) เอกสิทธิ์ หนูนักดี (2561) ทำให้ประชาชนเข้าถึงศิลปวัฒนธรรมได้มากขึ้นไม่ได้จำกัดแค่เพียงชนชั้นสูงเท่านั้น

ในยุคเมจิ โชกุนหมดอำนาจลงญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ เนื่องจากการปฏิรูปเมจิสังคมศักดินาก็ได้เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังได้รับเอาวัฒนธรรมจากตะวันตกเข้ามาปรับใช้ในญี่ปุ่น จนสามารถพัฒนาวิทยาการให้ทัดเทียมตะวันตก ดังการนำเสนอของ กัจจร สุนพงษ์ศรี (2558) กรกิจ ดิษฐาน (2561) เอกสิทธิ์ หนูนักดี (2561) และศูนย์เกาหลีศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง (ม.ป.ป.) อีกทั้งยังมีการพัฒนาการสร้างอุตสาหกรรมการผลิตในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ ดังการนำเสนอของ ศูนย์เกาหลีศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง (ม.ป.ป.)

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิโมโน

Masako Toyoshima (2510) เขียนรายงานวิจัยเรื่อง "THE EVOLUTION OF JAPANESE WOMEN'S KIMONO FROM A.D.200 TO 1960" ศึกษาการเปลี่ยนแปลงกิโมโนของสตรีชาวญี่ปุ่นในช่วงสมัยยาโยอิถึงกลางยุคโชวะ โดยได้เลือกศึกษาความเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายที่สัมพันธ์กับบริบททางการเมืองแต่ละยุค ได้นำเสนอถึงกระแสการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายในญี่ปุ่นแบ่งออกได้เป็นหลายช่วงดังนี้ ช่วงแรกคือช่วงลักษณะการแต่งกายแบบหูกุในสมัยราชวงศ์ยามาโตะ ซึ่งการแต่งกายส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากจีนและคาบสมุทรเกาหลี มักแต่งกายด้วยสององค์ประกอบหลักๆคือ “คินู” และ “โมะ” ต่อมาคือช่วงการแต่งกายแบบราชวงศ์ถังซึ่งเป็นยุคสร้างวัฒนธรรม ตามแบบราชวงศ์ถังของจีนทำให้การแต่งกายในช่วงนี้ของชนชั้นสูงมักแต่งกายแตกต่างกันไปตามยศถาบรรดาศักดิ์ มีทั้งชุดที่ใส่ทางการ ชุดเครื่องแบบ ฯลฯ ต่อมาหมดช่วงยุคสร้างสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนซึ่งเป็นช่วงที่ขุนนางตระกูลฟูจิวาระได้เข้ามายึดอำนาจ ยุคนี้จึงได้ริเริ่มสร้างวัฒนธรรมที่เป็นของญี่ปุ่นขึ้นมาเอง การแต่งกายได้ถูกพัฒนาขึ้นให้มีความหรูหราและประณีตเป็นอย่างมาก ชุดมีการแต่งให้สวมใส่ถึง 12 ชั้น แต่หลังจากนั้นก็เข้าสู่ช่วงยุคซามูไรเรื่องอำนาจทำให้การแต่งกายที่หรูหรานั้นหมดลงไป อย่างไรก็ตามในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 15 ได้เข้าสู่ช่วงยุคเซ็นโกคุหรือช่วงสงครามกลางเมือง ลักษณะการแต่งกายในช่วงนี้มักมีการสวมโคโซเดะไว้ด้านใน และมีการสร้างสรรค์เทคนิคการประดับตกแต่งเสื้อผ้าแบบใหม่ ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคเอโดะได้มีการปิดประเทศ ช่วงนี้ได้มีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เป็นของสามัญชนขึ้นมาและโคโซเดะที่มักถูกสวมเป็นชุดชั้นในในสมัยก่อน พอถึงยุคนี้ก็ได้รับการพัฒนาและกลายเป็นกิโมโนดังในปัจจุบัน ถัดมาญี่ปุ่นเข้าสู่ช่วงเปิดประเทศในสมัยเมจิ ญี่ปุ่นได้มีการปฏิรูปประเทศเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่จากสังคมศักดินากลายเป็นประชาธิปไตย เนื่องจากบริบททางการเมืองเช่นนี้ทำให้บทบาทของผู้หญิงรวมไปถึงวิถีชีวิตเปลี่ยนไป ผลสุดท้ายทำให้ชุดแบบตะวันตกได้เข้ามาแทนที่กิโมโน และกิโมโนก็ถูกลดความสำคัญลง เปลี่ยนไปใช้เฉพาะในโอกาสพิเศษแทน

เอกนรี พรปรีดา (2558) เขียนหนังสือ “เกอิชา ดอกไม้ในโลกของต้นหลิว” ได้เขียนถึงประวัติและที่มาของเกอิชาในแง่มุมต่างๆทั้งการแต่ง การแต่งหน้า ศิลปะแขนงต่างๆที่เกอิชาได้รับหน้าที่ถ่ายทอด และได้กล่าวถึงกิโมโนไว้ว่า “กิโมโน” แปลตรงตัวว่าเครื่องแต่งกาย ดังนั้นกิโมโนจริงๆแล้วจึงเป็นเพียงชื่อเรียกของเครื่องแต่งกายรวมๆโดยทั่วไปเท่านั้น ใส่ได้ทั้งชาย หญิงหรือแม้แต่เด็กๆ ซึ่งเครื่องแต่งกายของญี่ปุ่นอันเป็นที่มาของกิโมโนนั้นมีมาตั้งแต่ยุคเฮอันโดยได้รับอิทธิพลมาจากจีน กิโมโนในช่วงแรกๆในชนชั้นสูงนั้นมีความรุ่มร่ามมาก ต่อมาได้ปรับให้สวมใส่ได้คล่องตัวมากขึ้นในช่วงยุคคามาคุระ เนื่องจากในยุคสมัยนี้เป็นยุคที่โชกุนเรื่องอำนาจ มักต้องเดินทางออกรบอยู่เสมอ แล้วเครื่องแต่งกายที่กล่าวไปนั้นก็ถูกพัฒนาเรื่อยๆจนกลายเป็นกิโมโนที่มีแบบแผนและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งสมัยเมจิที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาทำให้กิโมโนได้รับความนิยมน้อยลงในหมู่สตรีชั้นสูง ทำให้ยังสวมใส่กันอยู่เฉพาะหมู่ชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง หรือ

กลุ่มเกอิชาและคณิกาที่ยังคงรักษาไว้ ซึ่งกิโมโนที่ใส่กันทั่วไปนั้น กิโมโนของผู้หญิงมักจะประณีตกว่าของผู้ชาย ทั้งการออกแบบและลายผ้า การถักทอ ในโอกาสต่างๆจะใส่กิโมโนที่แตกต่างกันออกไป เช่น โคมองที่เป็นกิโมโนขนาดกระชับไม่หรูหรา คุโรโตะเมะโซะเดะที่เป็นกิโมโนสีดำใส่ได้เฉพาะสตรีที่แต่งงานแล้ว นอกจากนี้ก็ยังมีอิโรโตะเมะโซะเดะ ฟุริโซเดะ โฮมองจิ สึเคซาเกะ ยูคาตะ เป็นต้น กิโมโนมีองค์ประกอบอยู่หลายชิ้น นอกจากเสื้อคลุมตัวนอกแล้วยังมี เสื้อที่ใส่ทับข้างในและส่วนประกอบชิ้นอื่นๆที่ใส่ทับไว้ได้เสื้ออีกหลายชิ้น เนื่องจากในปัจจุบันมีวิทยาการใหม่ๆมาช่วยในการผลิตเสื้อผ้าทำให้ได้ลายเนื้อผ้าที่แปลกตามากขึ้นไปด้วย แต่ถึงกระนั้นการทอผ้าด้วยกรรมวิธีโบราณก็ยังคงมีอยู่และได้รับการอนุรักษ์มาจวบจนปัจจุบัน

Nagasaki Iwao (2563) ให้สัมภาษณ์ผ่านบทความ “Japanese Fabrics and the Evolution of the Kimono” เกี่ยวกับต้นกำเนิดสิ่งทอของญี่ปุ่นว่า ในช่วงต้นเสื้อผ้านั้นได้สร้างขึ้นเพื่อใช้ปกปิดร่างกาย เมื่อเวลาผ่านไปการใช้งานก็ได้หลากหลายมากขึ้น ในยุคโจมงใช้เพียงปานในการผลิตสิ่งทอแต่ต่อมาในยุคยาโยมิมีการใช้ผ้าไหมเนื่องจากได้รับเอาเทคนิคการผลิตมาจากจีนและคาบสมุทรเกาหลี เมื่อทักษะการทอผ้าได้รับการพัฒนา วัสดุที่ใช้ผลิตและเทคนิคการผลิตก็กลายมาเป็นเครื่องมือที่สะท้อนถึงฐานะทางสังคม เช่น ชนชั้นสูงในสมัยนั้นมักสวมใส่เครื่องแต่งกายทำจากผ้าไหมมีลักษณะแขนยาวที่ประดับลวดลายอย่างหรูหราตามแบบจีน ในขณะที่ชนชั้นล่างหรือสามัญชนยังสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำจากปาน ในสมัยมุโรมาจิมีการสวมโคโซเดะทำจากผ้าไหมซึ่งมีลักษณะเป็นแขนกระบอกซึ่งโคโซเดะในสมัยนี้ถือเป็นต้นแบบของกิโมโนในปัจจุบัน ต่อมาในยุคเอโดะแฟชั่นกิโมโนก็เป็นที่นิยม โดยได้นำเสนอสาเหตุของความนิยมของกิโมโนที่มีสีสันในยุคเอโดะไว้ว่าเนื่องด้วยสถานการณ์ทางการเมืองภายใต้การปกครองของขุนนางทำให้วิถีชีวิตของผู้คนได้เปลี่ยนไป ไม่เพียงแต่ชนชั้นสูงเท่านั้นที่มีการแต่งกายตามกระแสแฟชั่นแต่ในยุคนี้สามัญชนทั่วไปก็เริ่มหันมาสนใจกระแสการแต่งกายด้วยเช่นกัน นอกจากนี้กิโมโนของสตรีในช่วงนี้ก็ถือว่าการมากขึ้นตามเทคนิคการย้อมสีสิ่งทอที่ได้รับการพัฒนา ช่วงยุคเมจิ ชุดแบบตะวันตกได้ถูกนำเข้ามายังญี่ปุ่นทำให้ความนิยมการสวมใส่กิโมโนได้ลดน้อยลง นอกจากนี้ยังเล้าถึงความแตกต่างของการแต่งกายตามธรรมเนียมดั้งเดิมของตะวันตกกับญี่ปุ่นไว้ว่าชุดของตะวันตกนั้นมักถูกตัดให้เข้าพอดีกับสัดส่วนรูปร่างของผู้สวมใส่ซึ่งชุดแบบญี่ปุ่นไม่ได้ทำเช่นนั้น มักให้ความสำคัญกับความสวยงามของตัวกิโมโนรวมถึงการใช้เนื้อผ้ามากกว่า และเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีภูมิประเทศที่รายล้อมไปด้วยธรรมชาติลวดลายกิโมโนจึงมักจะเป็นลวดลายที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ หรือลวดลายจากฉากในจากรรณคดีของญี่ปุ่น

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิโมโน ทำให้พบว่ากระแสการเปลี่ยนแปลงของการแต่งกายในญี่ปุ่นมีหลายช่วง ตั้งแต่ตอนก่อตั้งประเทศช่วงแรกๆที่ยังมีการแต่งกายยังมาจากการวิชาการที่ไม่ได้ซับซ้อนมากนัก อีกทั้งการติดต่อความสัมพันธ์กับยังทำให้การแต่งกายได้รับอิทธิพลจากจีนและคาบสมุทรเกาหลีมาค่อนข้างมาก จนเมื่อช่วงยุคเซ็นโกคุที่หมดยุคสร้างสัมพันธ์จึงได้พัฒนาการแต่งกายของตัวเองขึ้นมา ในช่วงเอโดะก็ได้มีการพัฒนาเครื่องแต่งกายขึ้นมาเป็นกิโมโน ดังการนำเสนอของ Masako Toyoshima

(2510) เอกนรี พรปรีดา (2558) และNagasaki Iwao (2563) เมื่อถึงสมัยเมจิความนิยมของกิโมโนก็ลดน้อยลงไปเนื่องจากการเข้ามาของการแต่งกายแบบตะวันตก

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกอิชา

นวรรตน์ เลชะกุล (2545) เขียนหนังสือ “เจแปน เจแปน” หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเชิงสารคดีที่กล่าวถึงวัฒนธรรมต่างๆของญี่ปุ่น เช่น วัฒนธรรมการกินอาหารของญี่ปุ่น พิธีชงชา การจัดดอกไม้ของญี่ปุ่น หรือโอเคบานะ นินจา เกอิชา สาเก นินจา แมวกวัก ตราประจำเมือง วันสำคัญของเด็กญี่ปุ่น ฯลฯ โดยได้กล่าวส่วนของเกอิชาไว้ว่าเกอิ คือศิลปะการแสดง ชาหมายถึงคน ดังนั้น เกอิชาจึงหมายถึง ผู้รู้ทางศิลปะต่างๆเป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นการฟ้อนรำ จัดดอกไม้ เล่นดนตรี แต่งโคลงหรือแม้แต่เขียนอักษร ในการจะเป็นเกอิชาได้นั้นต้องเริ่มจากการเป็นไมโกะและได้ร่ำเรียนรู้มารยาทการต้อนรับลูกค้าเสียก่อน ไมโกะและเกอิชาในเมืองเกียวโตนั้น ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมของอาชีพนี้อย่างดี เกอิชาจะแต่งกายด้วยกิโมโนสวยงามสีสันเข้ากับบรรยากาศ ในขั้นตอนการแต่งกายนั้นจะใช้เวลาค่อนข้างนานเนื่องจากการแต่งกายที่หลายขั้นตอนเนื่องจากการสวมกิโมโนแล้วต้องพันโอบิทับให้แน่นหนาจึงต้องใช้แรงคนถึงสองสามคน การแต่งหน้าของเกอิชาก็ต้องใช้เวลาเช่นกันเนื่องจากต้องทำผม แต่งหน้า ทาแป้งบริเวณหน้าและต้นคอจนเป็นสีขาว เมื่อแต่งตัวเรียบร้อยจึงจะสามารถออกไปทำงานได้ เกอิชามีหน้าที่บริการสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ลูกค้าด้วยศาสตร์ศิลปะชั้นสูง การบริการดีเยี่ยมตั้งแต่ลูกค้าเข้าร้านจนกระทั่งส่งลูกค้าหรือแขกกลับบ้าน ดังนั้นการจะใช้บริการจากเกอิชาแต่ละครั้งจึงใช้ค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากตั้งแต่แรกเริ่มที่มีอาชีพเกอิชามาจนถึงปัจจุบัน โดยในอดีตก็จะมีการอุปการะเลี้ยงดูโดยให้เงินตอบแทนเช่นกัน โดยผู้อุปการะจะจ่ายค่าแต่งตัว กินข้าว ตลอดจนค่าการศึกษาตั้งแต่เล็กจนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งถือว่าใช้เงินลงทุนไปไม่น้อยเลย

เอกนรี พรปรีดา (2558) เขียนหนังสือ “เกอิชา ดอกไม้ในโลกของต้นหลิว” กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเกอิชาว่ามีผู้คนอยู่มากที่มักเข้าใจผิดว่าเกอิชาคือหญิงที่ขายบริการทางเพศแต่ความจริงแล้ว เกอิชาคือเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปะและขายความพอใจในด้านบันเทิงเรีงรมย์เท่านั้นซึ่งแตกต่างจากหญิงคณิกา หนังสือได้ให้ความรู้เรื่องศิลปะแขนงต่างๆที่เกอิชามีหน้าที่สืบทอดอย่างเช่น นาฏศิลป์และดนตรี การชงชา การเขียนอักษร การประดิษฐ์ดอกไม้ ซึ่งต้องเข้ารับการเรียนการสอนศิลปะแต่ละแขนงอย่างจริงจังตั้งแต่ตอนเป็นไมโกะเพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดศิลปะได้อย่างถูกต้องและสมกับเป็นผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้เรื่องยังกล่าวถึงการแต่งหน้าและการแต่งกายของเกอิชาไว้ว่าเครื่องแต่งกายของญี่ปุ่นอันเป็นที่มาของกิโมโนนั้นมีมาตั้งแต่ยุคเฮอัน โดยได้รับอิทธิพลมาจากจีน แล้วเครื่องแต่งกายที่กล่าวไปนั้นก็ถูกพัฒนาเรื่อยๆจนกลายเป็นกิโมโนที่มีแบบแผนและได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จนกระทั่งสมัยเมจิที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเข้ามาทำให้กิโมโนได้รับความนิยมน้อยลงในหมู่สตรีชั้นสูง ทำให้ยังสวมใส่กันอยู่เฉพาะหมู่ชนชั้นกลางและชนชั้นล่าง หรือกลุ่มเกอิชาและคณิกายิ่งคงรักษาไว้ ส่วนการแต่งหน้านั้น เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของหญิงสาวชาวญี่ปุ่นซึ่งในปัจจุบันไม่มีแล้ว มีเพียงเหล่าเกอิชาเท่านั้นที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมนี้ไว้ นอกจากนี้หนังสือยังกล่าวถึงเกอิชาชายไว้อีกด้วย

โดยได้นำเสนอว่าในยุคเริ่มแรกนั้นเกอิชาเป็นผู้ชายไม่ใช่ผู้หญิง เนื่องจากเป็นผู้คอยสร้างความบันเทิงให้ชนชั้นสูงทั้งในราชวงศ์และขุนนางมีชื่อเรียกว่า “โทโกะโมชิ” อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดมีเกอิชาขึ้นมา โทโกะโมชิ ก็เริ่มลดน้อยไปเรื่อยๆเนื่องจากเสื่อมความนิยม

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกอิชาให้พบว่า เกอิชาหมายถึง ผู้รู้ทางศิลปะต่างๆเป็นอย่างดี ดังแนวคิดของ นวรัตน์ เลชะกุล (2545) เป็นผู้ถ่ายทอดศิลปะและชายความพอใจในด้านบันเทิงเรีงรมย์ ดังแนวคิดของ เอกนรี พรปรีดา (2558) เกอิชาจะแต่งกายด้วยกิโมโนสวยงามสีสันเข้ากับบรรยากาศการแต่งหน้าของเกอิชาทาแป้งบริเวณหน้าและต้นคอจนเป็นสีขาวซึ่งการแต่งหน้าเช่นนี้ได้รับมาจากจีนเมื่อนานมาแล้ว เกอิชามีหน้าที่บริการสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ลูกค้าด้วยศาสตร์ศิลปะชั้นสูง ทำให้ในทั้งในอดีตในปัจจุบันการจะจ้างเกอิชานั้นมักมีค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

2.4 บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกันอุกิโยะเอะ

อาทิตย์ นิ่มนวล (2561) เขียนบทความ “เอโดะ Pop Culture” นำเสนออุกิโยะเอะในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมในช่วงยุคเอโดะ โดยนำเสนอไว้ว่าอุกิโยะเกิดขึ้นในสมัยเอโดะซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่อสามัญชนโดยแท้ ทั้งที่ช่วงก่อนหน้าเอโดะนั้นส่วนใหญ่ผู้ที่เข้าถึงศิลปะเช่นนี้ได้มีเพียงแค่ชนชั้นสูงเท่านั้น แนวการวาดของอุกิโยะมักเป็นภาพสิ่งบันเทิงหรือสิ่งที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้น เช่น การแสดงละคร สถานเรีงรมย์ ภูมิทัศน์ที่สวยงาม เป็นต้น อุกิโยะเอะมีทั้งที่วาดด้วยมือและเป็นภาพพิมพ์ แต่เนื่องจากการวาดด้วยมือมีต้นทุนสูงทำให้ราคาสูงไม่เป็นที่นิยม ต่อมาวิทยาการการพิมพ์ได้รับการพัฒนาจึงทำให้แบบภาพพิมพ์ได้รับความนิยมมากกว่านอกจากนี้ยังมีราคาถูก คำว่า “อุกิโยะ” มีความหมายว่าโลกนี้ไม่เที่ยง ซึ่งก็เข้ากับรูปแบบของภาพวาดที่มักวาดถึงสิ่งที่สะท้อนความนิยมในสมัยนั้นไม่ว่าจะเป็นคาบูกิ เกอิชา เหล่านางโลม ซูโม่ ฯลฯ เหล่าเกอิชาและนางโลมทั้งหลายถือเป็นผู้นำแฟชั่นในสมัยนั้น ไม่ใช่เพียงแฟชั่นการแต่งกายแต่ยังเป็นผู้นำกระแสการแต่งหน้าในภาพอุกิโยะเอะรวมไปถึงสตรีชาวญี่ปุ่นในสมัยนั้นด้วย นอกจากนี้อุกิโยะเอะยังนำเสนอภาพ “ซุงงะ” ที่เป็นภาพเชิงสังวาสอีกด้วย แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงนิยามของความเป็นภาพของโลกที่น่าบันเทิงเรีงรมย์อย่างแท้จริง

Ellis, James W. (2562) เขียนบทความเรื่อง “The Floating World of Ukiyo-e Print : Images of a Japanese Counterculture” ได้กล่าวถึงส่วนของอุกิโยะเอะไว้ว่า ความหมายของอุกิโยะเอะ คือ เป็นภาพของโลกที่ล่องลอย มักใช้คำนี้เพื่ออ้างถึงภาพพิมพ์แกะไม้ที่บอกเล่าเรื่องราวของผู้คนในย่านสถานเรีงรมย์อย่างเหล่านางโลม หรือนักแสดงคาบูกิ ฯลฯ ในช่วงสมัยเอโดะอุกิโยะเอะนั้นได้รับความนิยมจากสามัญชนเป็นอย่างมาก แม้กลุ่มชนชั้นสามัญชนนี้จะไม่ได้รับฐานะทางสังคมแต่ก็ถือว่าเป็นกลุ่มคนที่เป็นตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญเพราะระบอบศักดินาที่ได้มีวัฒนธรรมที่จำเพาะแค่ชนชั้นสูงหรือพวกขุนนางเท่านั้น แต่กลุ่มชนชั้นสามัญชนมีจำนวนมากกว่าทำให้เมื่อมีวัฒนธรรมที่เป็นของประชาชนเองเกิดขึ้น กลุ่มสามัญชนก็เป็นตัว

สะท้อนถึงวัฒนธรรมที่ต่อต้านขนบธรรมเนียมหลักได้เป็นอย่างดี ในช่วงสมัยเอโดะอยู่ภายใต้การนำของโชกุนตระกูลโทกูงาวะ ในยุคมีการปิดประเทศพร้อมกับมีระบบชนชั้นทางสังคมที่เคร่งครัดคือชนชั้นนักรบ ชวนา ช่างฝีมือ และพ่อค้า และแน่นอนว่ากลุ่มพ่อค้าคือผู้สนับสนุนคนสำคัญที่ทำให้อุกิโยะเอะได้กลายมาเป็นที่นิยมขนาดนี้เนื่องจากในยุคเอโดะแม้พ่อค้าจะมีสถานะทางสังคมที่ต่ำแต่การค้ำที่เจริญรุ่งเรืองทำให้คนกลุ่มนี้ร่ำรวยมาก อุกิโยะเอะมีหลากหลายประเภทมากทั้งภาพที่บอกเล่าวิถีชีวิต ภาพวิวทิวทัศน์ สถานที่สำคัญ ย่านสถานเจริญอย่างโยชิวาระที่ผู้คนมักไปเยี่ยมเยือนเพื่อหลบหนีชีวิตจากสังคมศักดินาที่เคร่งครัด ภาพบิจินกะ หรือภาพสาวงามทั้งหลาย แม้แต่ภาพเชิงเสพสังวาสอย่างซุงงะ และ อะบุนะเอะหรือภาพหญิงสาวนุ่งน้อยห่มน้อยที่ไม่ถูกกฎหมายแต่ก็ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก การจะผลิตอุกิโยะเอะนั้นก็มีอยู่ด้วยกันหลายขั้นตอนต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายส่วนทั้งตัวศิลปิน ช่างแกะไม้ ช่างพิมพ์และสำนักพิมพ์ ต่อมาในยุคเมจิได้เปิดประเทศอีกครั้ง จากการที่มีการเข้ามาของต่างชาติที่ให้งานศิลปะต่างของญี่ปุ่นกลายเป็นที่รู้จัก นอกจากนี้จากการหลงใหลทางวัฒนธรรมทำให้ในศิลปะตะวันตกก็ได้รับอิทธิพลจากญี่ปุ่นจนเกิดเป็นคำที่เรียกกันว่า “Japonisme” หรือคตินิยมศิลปะญี่ปุ่นไปในหมู่ศิลปินชาวตะวันตก ด้านภาพพิมพ์ในญี่ปุ่นเองไม่ได้ผูกยึดอยู่กับศิลปะแบบญี่ปุ่นอย่างเดียวอีกต่อไป แต่ได้มีการผสมผสานกับศิลปะตะวันตก

อัญชานา นังคลา (2563) เขียนบทความเรื่อง “อุกิโยะเอะ แรغبันดาลใจจากญี่ปุ่นสู่ผลงานภาพพิมพ์ร่วมสมัยแบบไทยๆ” โดยได้กล่าวถึงอุกิโยะเอะไว้ว่า “ภาพวาดบันเทิงเรีงมย์ทางโลก ในภาษาญี่ปุ่นมีชื่อว่า อุกิโยะเอะ (ukiyo-e) คำว่า อุกิโย (Ukiyo) นั้นแปลว่า ทางโลก ซึ่งเป็นภาพที่เขียนตามสภาพของโลก ส่วนคำว่าเอะ (e) แปลว่าภาพ ซึ่งได้รับความนิยมช่วงปลายเอโดะในหมู่สามัญชนเนื่องจากมีราคาถูก จากการที่มีการพิมพ์แกะไม้ที่ผลิตได้เป็นจำนวนมากต่างจากก่อนหน้าที่ในการผลิตแต่ละครั้งจะมีความประณีตมากทำให้มีราคาสูง ความจำกัดจึงนิยมอยู่ในชนชั้นสูงเท่านั้นเรื่องราวที่นิยมในภาพแบบอุกิโยะเอะเป็นชีวิตในเมือง โดยเฉพาะจากบริเวณแหล่งเรีงมย์ หญิงสาว นักมวยปล้ำซูโม่ และนักแสดงละครคาบูกิผู้เป็นที่นิยมในสมัยนั้น ภูมิทัศน์ที่สวยงาม สภาพแวดล้อมและทิวทัศน์ของบ้านเมือง การเมือง กิจกรรมทางเพศ ซามูไร เกอิชา ตลอดจนมีการ จัดวางองค์ประกอบแบบสองข้างไม่เท่ากันและการจัดพื้นที่ว่างต่างๆ ทำให้เกิดความรู้สึกรุนแรง

จากการทบทวนบทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกันอุกิโยะเอะ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า อุกิโยะเอะได้รับความนิยมในหมู่สามัญชนเป็นอย่างมากเนื่องจากวิธีการผลิตที่ทำการพิมพ์บล็อกไม้ทำให้สามารถผลิตได้ทีละมากๆ นอกจากนี้อุกิโยะเอะยังวาดภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องบันเทิงหรือสิ่งที่เป็นที่นิยมในสมัยนั้น ดังแนวคิดของ อาทิตย์ นิมนวล (2561) และอัญชานา นังคลา (2563) ภาพอุกิโยะเอะมีความหลากหลายมากเนื่องจากระบบสังคมที่เคร่งครัดและมีการออกกฎหมายห้ามมากมายทำให้ศิลปินต้องแสดงออกทางการสร้างสรรค์ผลงานแทน ภาพที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นไม่ว่าจะเป็นภาพของการแสดงละครคาบูกิ เหล่าเกอิชาและนางโลมทั้งหลาย รวมไปถึงภาพวิวทิวทัศน์ของญี่ปุ่นและภาพเชิงสังวาสอย่างซุงงะ ก็สามารถแสดงได้ถึงสิ่งที่เป็นที่นิยมในขณะนั้นได้จริงๆ ต่อมาเมื่อเข้าสู่ยุคเมจิ แนวคิดวิทยาการจากตะวันตกหลงใหลเข้ามาทำให้เกิดการ

หลังไหลทางวัฒนธรรมและการผสมผสานทางศิลปะ โดยภาพอุกิโยะเอะหลังจากช่วงเอโดะไม่ได้ยึดอยู่กับศิลปะแบบญี่ปุ่นเพียงอย่างเดียวอีกต่อไปแต่ยังได้ปรับเปลี่ยนและนำเทคนิคของศิลปะตะวันตกมาใช้ ดังแนวคิดของ Ellis, James W. (2562)

บทที่ 3

ผลการศึกษาพัฒนาการเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านภาพอุกิโยเอะในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิ (ตั้งแต่ ค.ศ.1603-ค.ศ.1912)

เวลาผ่านมาถึงศตวรรษที่ 21 กระแสการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไปตามกาลเวลา เมื่อแรกเริ่มเดิมทีนิยามคำว่าเครื่องแต่งกายเป็นเพียงสิ่งที่ใช้เพื่อปกปิดร่างกายเท่านั้น แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนมนุษย์เริ่มวัฒนธรรมของตน และความซับซ้อนของสังคมมีเพิ่มมากขึ้นการแต่งกายจึงไม่ใช่เพื่อจุดประสงค์ในการปกปิดร่างกายเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป ทั้งนี้อาจจะนำมาเป็นตัวบ่งบอกฐานะทางสังคม อาชีพ เพศ หรือเพื่อจุดประสงค์ทางศาสนา ดังนั้นเมื่อสังคมมีความซับซ้อนขึ้นพร้อมกับวิทยาการการผลิตพัฒนาขึ้นทำให้วัสดุที่ใช้ได้รับการพัฒนาคุณภาพและวิธีการตัดเย็บหรือแม้แต่การออกแบบจึงถูกพัฒนาขึ้นตามไปด้วย จากข้อมูลที่ได้ศึกษาพบว่า พัฒนาการของเครื่องแต่งกายของชาวญี่ปุ่นค่อนข้างแตกต่างต่างกับพัฒนาการของเครื่องแต่งกายของประเทศฝั่งตะวันตก ตั้งแต่ช่วงแรกยุคประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนปัจจุบัน ชาวตะวันตกมีพัฒนาการด้านเครื่องแต่งกายที่ผกผันและเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก และในแต่ละช่วงยุคจะมีรูปแบบที่นิยมต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สำหรับค่านิยมของตะวันตกมักจะเน้นการสวมเสื้อผ้าที่พอดีตัวให้สามารถเห็นรูปร่างได้ชัดเจนสะท้อนให้เห็นแนวคิดเรื่องความสวยงามและความมีมิติของสรีระร่างกาย แต่ชุดกิโมโนที่ถือได้ว่าเป็นชุดประจำชาติของญี่ปุ่นในปัจจุบันนั้น ย้อนไปเมื่อปีคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงและมีพัฒนาการต่าง ๆ แต่ยังคงส่วนประกอบหลักๆอย่างการเป็นผ้าทรงตัวที่ยาวที่สามารถเปิดด้านหน้าและสวมโดยการนำผ้าส่วนด้านหน้าคลุมทับกันได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพัฒนาการของเครื่องแต่งกายของชาวญี่ปุ่นมักจะอยู่ที่รายละเอียดบนผ้า ลวดลาย วัสดุที่นำมาตัดเย็บและวิธีการตัดเย็บ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษารูปแบบและพัฒนาการผ่านภาพอุกิโยเอะที่ได้รับความนิยมเป็นตลอดช่วงเอโดะไปจนถึงเมจิเนื่องจากมีความหลากหลายและง่ายต่อการเข้าถึงประชาชนและสามารถสะท้อนพัฒนาการต่างๆรวมถึงการแต่งกายของสตรีตั้งแต่สมัยเอโดะจนถึงเมจิได้เป็นอย่างดี โดยเน้นที่ภาพอุกิโยเอะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสาวงาม เกอิชา นักแสดงคาบูกิ ทั้งนี้พบว่าพัฒนาการของการแต่งกายทั้งสองสมัยนี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ด้านการเมืองทั้งสิ้น ระบบการปกครองที่เปลี่ยนไปจึงมักส่งผลกระทบต่อกระแสนิยมด้านเครื่องแต่งกายที่เปลี่ยนไปอีกด้วย

3.1 ประวัติศาสตร์การเมืองกับการแต่งกายสมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1868)

สมัยเอโดะภายใต้การนำของโชกุนตระกูลโทกูงาวะ เกิดชนชั้นพ่อค้าขึ้นซึ่งกลายมาเป็นผู้มีบทบาทในสังคมเอโดะ นอกจากจะทำให้เกิดการค้าขายกันเป็นวงกว้างแล้วยังมีบทบาทสำคัญต่อการฟื้นฟูวงการศิลปะในยุคนี้มีการตั้งโรงเรียนศิลปะหลายแห่งอีกทั้งภาพพิมพ์ลือโลกไม้ หรือ ภาพอุกิโยเอะ (浮世絵/Ukiyo-E) ก็ได้รับความนิยม เนื่องจากมีราคาถูกและผลิตได้ครั้งละมาก ๆ นอกจากนี้เนื้อหาของอุกิโยเอะถูกออกแบบมาให้เข้าถึงง่าย ไม่ว่าจะเป็นภาพของชีวิตประจำวันของชาวเอโดะ ภาพของนักแสดงคาบูกิ ทัศนียภาพของเอโดะ

เหล่าสาวงามและเกอิชาแห่งโยชิวาระหรือแม้แต่ภาพซุงงะที่มีเนื้อหาทางเพศก็ตาม ความนิยมของอุกิโยะนั้นกลายเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้วัฒนธรรมชาวเมืองหรือวัฒนธรรมสามัญชนนั้นได้กลายมาเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของสังคมเอโดะ ภาพอุกิโยะถูกนำไปใช้บันทึกสิ่งที่เป็นที่นิยมของยุคสมัยซึ่งในแต่ละวันภาพอุกิโยะถูกผลิตออกมาเป็นจำนวนมากให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน โรงเรียนศิลปะต่างๆที่ถูกจัดตั้งขึ้นก็ได้สร้างสรรค์ภาพ อุกิโยะในสไตล์ที่แตกต่างกันออกไป การผลิตภาพอุกิโยะแต่ละภาพอาศัยการประสานงานจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นศิลปินที่เป็นคนเขียนภาพ เมื่อขั้นตอนออกแบบเสร็จสิ้นจะถูกนำเสนอให้สำนักพิมพ์ซึ่งจะมีหน้าที่นำเอาภาพมาพิมพ์และผลิตออกสู่สายตาประชาชน ภาพอุกิโยะนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากเป็นเหตุให้ในยุคปลายสมัยเอโดะรัฐบาลได้มีการตั้งหน่วยที่เรียกว่าเป็นกองที่ตรวจสอบเพื่อตัดส่วนที่ไม่เหมาะสม (Censorship) ขึ้นเพื่อควบคุมเนื้อหา ตรวจสอบและกรองเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมทิ้งไปอย่างภาพที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลโชกุน ราชวงศ์จักรพรรดิ หรือแม้แต่ซุงงะที่มีเนื้อหาเรื่องเพศ กระนั้นภาพซุงงะก็ยังคงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายอยู่มาก

ในสมัยเอโดะมีระบบการเมืองที่เคร่งเครียด ทำให้เหล่าโตเมียวหรือผู้คนชนชั้นต่าง ๆ หันไปพึ่งพ่อค้าและมักจะมองหาสิ่งจรรโลงใจที่นอกเหนือจากการทำงานในพื้นที่ที่สามารถพบปะสังสรรค์กันได้ รัฐบาลบาคูฟุมีการจัดผังโซนเมืองไว้รวมถึงย่านแหล่งรื่นเริงที่เป็นแหล่งของเหล่าเกอิชาหรือนางโลมทั้งหลาย อย่างย่านบริเวณโยชิวาระในเอโดะ ชิมาบาระในเกียวโตหรือชิมบาจิในโอซาก้า ซึ่งมักจะคึกคักและเต็มไปด้วยผู้คนอยู่ตลอด ด้วยแหล่งรื่นเริงเหล่านี้มีภาพลักษณ์ที่ไร้ซึ่งข้อบังคับทางสังคมและภาพลักษณ์ที่เปี่ยมไปด้วยสีสันจึงมักจะปรากฏภาพของสาวงามอยู่ในบริเวณนี้ในภาพอุกิโยะอยู่บ่อยครั้งโดยเฉพาะย่านโยชิวาระที่อยู่ในเมืองหลวง ดังนั้นภาพอุกิโยะของเหล่าเกอิชา นักแสดงคาบูกิหรือเหล่านางโลมจึงได้รับความนิยมสูง ยุคเอโดะมีการสร้างสังคมที่เคร่งครัดกับระบบชนชั้น ซึ่งการแต่งกายจะสามารถสะท้อนฐานะและชนชั้นของผู้สวมใส่ได้เนื่องจากในแต่ละชนชั้นมีการแต่งกายที่แตกต่างกันไปสาเหตุหลักๆมาจากกำลังทรัพย์ในการเข้าถึงเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวยงาม มีราคาสูง และอีกทั้งยังเป็นเรื่องของรสนิยม โดยชนชั้นสูงในวังนิยมถอดแบบมาจากการแต่งกายสมัยเฮอันที่ใส่เสื้อผ้าถึง 12 ชั้นที่เรียกว่า จุนิฮิโตะเอะ (十二単/Junihitoe) และมีการจับคู่สีให้เข้ากันและดูสวยงาม แม้ว่าหลังสมัยเฮอันความนิยมเช่นนี้จะมีลดลงแต่สตรีชนชั้นสูงก็ยังมีรสนิยมไม่เปลี่ยนแปลงไปจากนี้มากนัก ซึ่งการแต่งกายในสมัยเอโดะนอกจากจะสามารถบ่งบอกฐานะของสตรีผู้สวมใส่ได้แล้ว ยังสามารถสะท้อนถึงวัย และสถานภาพของผู้สวมใส่ได้อีกด้วย

เกิดการขยายตัวของสังคมเมือง (Urbanization) อีกทั้งการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมสามัญชนขึ้น ทำให้เกิดการแพร่กระจายของแฟชั่น จากชนชั้นสูงมาสู่ชาวบ้านสามัญชนอย่างกว้างขวาง การแพร่กระจายของแฟชั่นในสมัยเอโดะเริ่มมาจากหญิงในชนชั้นสูง เนื่องจากมีเงินและมีสถานะภาพที่สูงทำให้การแต่งกายมักจะหรูหราประณีต ถูกนำมาเผยแพร่ผ่านเหล่าเกอิชาและโออิรันทั้งหลายที่ทำงานอยู่ในแหล่งรื่นเริงโดยมักแต่งกายตามแบบสตรีชั้นสูงเพื่อให้ดูมีภาพลักษณ์ที่งดงาม สูงศักดิ์และฐานะ สุดท้ายก็ถูกแพร่กระจายออกไปสู่เหล่าสตรีสามัญชนเกิดการส่งต่อกันเป็นทอด ๆ อีกแหล่งที่เป็นต้นกำเนิดกระแสการแต่งกายที่ทันสมัยนั้นเริ่มมาจากโรงละคร เหล่านักแสดงคาบูกิได้รับความนิยมอย่างมาก ซึ่งเมื่อถูกเผยแพร่ทางภาพอุกิโยะทำให้ผู้คนหัน

มาสนใจและแต่งกายตามนักแสดงคาบูกิ ดังนั้นเมื่อในช่วงยุคหนึ่งรัฐบาลบาคุฟุได้ออกกฎหมาย ฉะชินชิเร (奢侈禁止令, Sumptuary Law) หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจำกัดการแสดงออกทางความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานและการแสดงออกหรือสวมใส่เครื่องแต่งกายชนชั้นกลางดังนั้นการผลิตภาพอุกิโยะจึงมีข้อจำกัดอยู่หลายอย่าง เช่น รัฐบาลที่ออกกฎหมายจำกัดการใช้สีแดงในการสร้างสรรค์ผลงานหรือกำหนดจำนวนบล็อกไม้ในการพิมพ์ภาพอุกิโยะ เป็นต้น ทำให้ตัวศิลปินก็ถูกจำกัดอิสระและความคิดสร้างสรรค์ในการแสดงออก

3.1.1 พัฒนาการของโคโซเดะ

ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ญี่ปุ่นมีปฏิสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศจีน เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลต่างๆ จากจีนทั้งด้านศาสนาพุทธ วิถีชีวิต แม้แต่การแต่งกายที่มีอิทธิพลต่อญี่ปุ่นเป็นอย่างมากโดยได้รับอิทธิพลด้านการแต่งกายมาจากเหล่าขุนนางในวังของจีนสมัยราชวงศ์ถังที่มักแต่งกายด้วยผ้าคลุมยาว เสื้อแขนกระบอก ก่อนจะเข้าสู่ช่วงยุคสัมพันธทางการทูตในช่วงต้นสมัยเอโดะทำให้ญี่ปุ่นเริ่มมีวิวัฒนาการทางด้านเครื่องแต่งกายเป็นของตนเอง ปัจจุบันชาวญี่ปุ่นจะสวมใส่กิโมโนโดยเฉพาะในวาระสำคัญแต่เมื่อย้อนไปในสมัยเอโดะชาวญี่ปุ่นมีการสวมใส่กิโมโนเป็นประจำทุกวันทั้งชายและหญิง ทว่ากิโมโนในสมัยเอโดะก็มีความแตกต่างกับลักษณะของกิโมโนในปัจจุบันมากและได้ผ่านพัฒนาการมาหลายช่วงโดยเฉพาะเครื่องแต่งกายของสตรี หากจะกล่าวถึงที่มาของคำว่า 着物 (Kimono) หรือ “กิโมโน” นั้น นำมาแยกได้เป็นคำว่า 着 (ki) ที่มาจากกริยาที่แปลว่าสวมใส่ และ 物 (mono) ที่แปลว่าสิ่งของ เมื่อนำมาประกอบกันแล้วจึงแปลว่าสิ่งที่ใช้สวมใส่ จากความหมายจึงตีความได้ว่าเป็นเครื่องแต่งกายที่ใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันทั่วไป โดยรูปแบบและลวดลายจะแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคม เพศ วัย วาระโอกาส และฤดูกาล

ก่อนจะมีชื่อเรียกกันอย่างเป็นทางการว่า “กิโมโนใน” ในสมัยเมจิที่มีการเปิดประเทศ กิโมโนมีพัฒนาการมาจากเครื่องแต่งกายที่เรียกว่า โคโซเดะ (小袖/Kosode) คำว่า 小 (Ko) แปลว่าเล็ก และ 袖 (Sode) แปลว่าแขนเสื้อ รวมกันแล้วมักหมายถึงเครื่องแต่งกายที่แขนเสื้อมีลักษณะเป็นทรงกระบอกค่อนข้างสั้น เดิมทีถูกใช้เป็นเสื้อชั้นข้างในของชนชั้นสูงแต่ในยุคนี้โคโซเดะก็ถูกนำมาสวมไว้ด้านนอก โดยเมื่อเข้าช่วงต้นเอโดะโคโซเดะได้รับความนิยมมากกว่า โอโซเดะ (大袖/Osode) ที่มีลักษณะเป็นเสื้อแขนยาวทรงกระบอกซึ่งมักได้รับความนิยมจากชนชั้นสูงในยุคเอโดะ โอโซเดะได้รับความนิยมน้อยลงเริ่มมาเมื่อเข้าช่วงยุคคาเมะคุระ นักรบและซามูไรขึ้นมามีบทบาทเนื่องจากเป็นยุคที่เกิดศึกสงครามบ่อยครั้งทำให้นิยมเครื่องแต่งกายที่สะดวกต่อการเคลื่อนไหว เมื่อเข้ายุคสังคมศักดินาอย่างเอโดะ แม้ประเทศจะปลอดภัยไร้สงครามภายใต้การนำของขุนนางตระกูลโทกูงาวะได้ถึง 200 ปี แต่สภาพสังคมในยุคนี้ก็กลับกลายเป็นสังคมที่เคร่งครัดและเต็มไปด้วยเรื่องของการชนชั้นและฐานะ ไม่เว้นแม้แต่ด้านการแต่งกายซึ่งก็มีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

ช่วงต้นยุควิหยาการด้านการผลิตที่ถูกพัฒนาขึ้นทำให้เสื้อผ้าของสตรีชนชั้นสูงมีความประณีตมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีการนำผ้าชนิดดี อย่างพวกผ้าไหม ผ้าฝ้ายมาใช้ตัดเย็บแทนการใช้วัสดุอย่างเช่น ป่านรามี่ ปอกัญชง ฯลฯ โคโซเดะที่ได้มีความนุ่มและทิ้งตัวพลิ้วมากขึ้นทำให้ดูมีมิติและความสวยงามเวลาเคลื่อนไหวอีกทั้งยังมีการประดับลวดลายต่างๆ รวมไปถึงการปักเลื่อมทองหรือเงินเพื่อความสวยงามและมีความหรูหรา ขนาดของแขนเสื้อก็ถูกทำให้ยาวขึ้นและกว้างขึ้นกว่ายุคก่อน ขณะเดียวกันสตรีที่ชนชั้นสามัญชนช่วงต้นเอโดะยังนิยมเสื้อผ้าที่มีการตัดเย็บอย่างง่ายและใช้ผ้าที่มีความ

หยาบมากกว่าอย่างเช่น ปานรามี่ ทำให้เนื้อผ้าลักษณะแข็งกว่า มีความยืดหยุ่นน้อยและผ้าที่งอตัวน้อยกว่าผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย

ภาพที่ 1 ภาพจากหนังสือวะโคคุ ฮยะชูโจ (Wakoku Hiaku-jo) โดย Hishikawa Moronobu

(ที่มา <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/55755>)

จากภาพในช่วงสมัยปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 หญิงสาวสองคนขณะนั่งจัดแต่งทรงผม โคะโซเดะ ในช่วงนี้เริ่มมีลักษณะแขนเสื้อที่เริ่มยาวและกว้างขึ้นจากสมัยก่อนแต่ว่าปลายแขนเสื้อตรงข้อมือน้อยแคบ อีกทั้งยังนิยมปลายแขนเสื้อช่วงที่ปล่อยห้อยลงมายังมีลักษณะกลมมนที่เรียกว่า มาร์โซเดะ (丸袖/Marusode) มีการมัดโอบีไว้ข้างหน้าและโอบีในช่วงนี้นิยมมัดต่ำลงมาปิดช่วงเอวไปถึงสะโพก หญิงสาวทางซ้ายสวมอุซึคาเกะ ซึ่งเป็นเป็นเสื้อที่คลุมไว้เหนือโคะโซเดะประดับเป็นลวดลายดอกเบญจมาศ ส่วนด้านหญิงสาวทางด้านขวาสวมใส่โคะโซเดะที่มีลวดลายชิปปโ (Shippō) หรือลวดลายสมบัติล้ำค่า 7 อย่างที่มีอยู่ในทวีปเอเชีย

โอบี (帯/obi) หรือผ้าผูกเอวที่ถูกนำมาใช้กับโคะโซเดะมีพัฒนาการอย่างก้าวกระโดด ในช่วงต้นยุคเอโดะโอบีมีความกว้างประมาณ 7 เซนติเมตรซึ่งถือว่าค่อนข้างใหญ่เมื่อเทียบกับช่วงยุคแรกเริ่มที่มีการนำโอบีมาใช้รัดเอว ความกว้างของโอบีได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆตามสัดส่วนความยาวของโคะโซเดะและแขนเสื้อ จนเมื่อช่วงปลายเอโดะมีขนาดถึง 12 เซนติเมตร ด้วยความกว้างที่เพิ่มขึ้นทำให้ออกจากโอบีแล้วยังนิยมใช้เชือกอีกเส้นเพื่อนำมารัดโอบีไว้ เนื่องจากจุดประสงค์แรกของโอบีคือการนำมารัดเอวจึงมีการผูกปมไว้ด้านหน้าเช่นเดียวกันกับการใช้เชือกผูกเอวทั่วไป แต่เมื่อโอบีกว้างมากขึ้นก็เริ่มมีการคำนึงถึงความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวัน ช่วงยุคนี้จึงเริ่มมีการนำโอบีผูกไว้ด้านหลังแทน ยกเว้นโสเกณิชั้นล่าง ๆ ที่ยังคงการผูกโอบีไว้ด้านหน้า ลักษณะปมการผูกโอบีในสมัยเอโดะมีความหลากหลายมาก เช่น ดะระริ มุซุบิซึ่งเป็นลักษณะการผูกปมโดยมีปลายโอบี

สองข้างห้อยตกลงมา หรือ คิจิยะ มุซุบิที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก มาจากการผูกโอบิของนักแสดงคาบูกิ เป็นต้น โอบิที่กว้างขึ้นส่งผลต่อลวดลายบนโคโซเดะเป็นอย่างมาก โดยปกติแล้วลวดลายที่นำมาตกแต่งบนผ้านั้นจะถูกทำออกมาให้เป็นแนวเดียวกันหรือต่อกันเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ (ภาพที่ 2) แต่ด้วยความกว้างของโอบิที่เพิ่มขึ้นทำให้ไม่สามารถมองเห็นส่วนที่ถูกโอบิทับอยู่ได้ จึงมีพัฒนาการของการออกแบบลวดลายในให้แยกกันระหว่างส่วนบนและชายกระโปรงของโคโซเดะ(ภาพที่ 3) ซึ่งต่อมามากนิยมตกแต่งลวดลายเน้นหนักไปที่ส่วนกระโปรงมากกว่าส่วนบนเนื่องจากพื้นที่ที่เยอะกว่า และนี่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้โคโซเดะยาวมากขึ้นเพื่อที่จะได้สามารถเพิ่มพื้นที่ตกแต่ง

ภาพที่ 2 ภาพวาดลวดลายบนผ้าในสมัยเอโดะ จากหนังสือรวมลวดลาย Matsu no tsuki โดย

Take Hiratsugi และ Buheiji

(ที่มา https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1979-0305-0-36)

ภาพที่ 3 ลวดลายกิโมโน จากหนังสือรวมลวดลาย

雛形都風俗 (Rare and Popular Kimono Patterns of the Capital) โดย Nishikawa Sekennobu

(ที่มา https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1979-0305-0-64)

การที่โคะโซเตะะยามากขึ้นเรื่อยๆ นั้นส่งผลต่อการใช้ชีวิตนอกบ้านของสตรีชาวเอโดะ เมื่อสตรีเหล่านี้ออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านจึงมีการนิยมดึงผ้าขึ้นมาทัดไว้ที่สะโพกด้วยเชือกเพื่อไม่ให้โคะโซเตะะลากไปกับพื้น มีการนำชิโกชิ โอบิมามัดไว้ข้างล่างโอบิอีกทีเพื่อเป็นการปกปิดรอยพับ (ภาพที่ 4) ช่วงปลายเอโดะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับแฟชั่นเนื่องจากกฎหมายอะชิคินชิเร ส่งผลให้โอบิไม่ได้มีพัฒนาการที่ก้าวกระโดดไปมากกว่านี้ แต่ทว่าสตรีในช่วงยุคนี้ก็หันไปให้ความสนใจกับแฟชั่นส่วนอื่นแทน เช่น เครื่องประดับหรือทรงผมที่หรูหรา หรือกระเป๋าสายสุบ เป็นต้น นอกจากนี้ในสมัยเอโดะเมื่อยามสตรีออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านเพื่อเป็นการปกป้องทรงผมจากฝุ่นและลมจึงมักจะสวมอะเกโบชิ (揚帽子/Ageboshi) (ภาพที่ 4) ซึ่งในช่วงยุคต่อมาจะเกิดพัฒนาการและถูกนำมาสวมใส่ในชุดแต่งงานของเจ้าสาวและเรียกกันว่า สึโนะคะซุชิ (角隠し/Tsunokakushi)

ภาพที่ 4 ภาพอุกิโยะสตรีชาวเอโดะเมื่อยามออกไปทำกิจกรรมข้างนอก โดย Torii Kiyonaga

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/233174>)

ในช่วงกลางสมัยเอโดะ วิทยาการใหม่ ๆ ได้เผยแพร่ไปสู่สามัญพร้อมทั้งศิลปะด้านเครื่องแต่งกายได้รับความสำคัญมากกว่ายุคก่อนเนื่องจากมีชนชั้นอย่างพ่อค้าซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ศิลปะคนสำคัญ แม้ตามลำดับชนชั้นแล้วพ่อค้าถูกจัดให้อยู่ล่างสุดแต่ก็มีฐานะร่ำรวยมาก พ่อค้าจึงได้ได้กลายมาเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดวัฒนธรรมของสามัญชนขึ้น จากยุคก่อน ๆ ที่ศิลปะได้นั้นถูกจำกัดไว้เพียงชนชั้นสูงเท่านั้นอีกทั้งรสนิยมด้านศิลปะที่มักต้องการความหรูหรา หรือการให้ความสำคัญกับศิลปะที่ยึดเกี่ยวข้องกับศาสนาเท่านั้นทำให้ศาสตร์

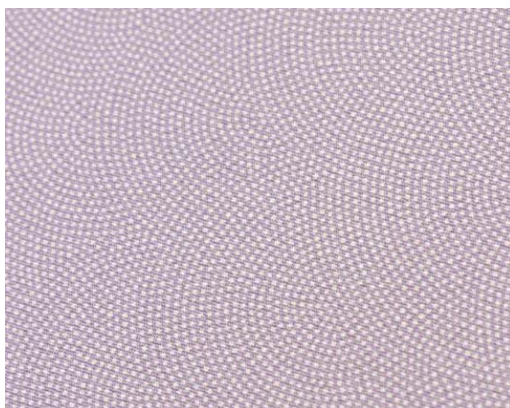
และศิลป์ไม่มีการพัฒนาให้ความหลากหลายเท่าที่ควร ต่างกับช่วงเอโดะที่เมื่อสังคมเมืองมีการขยายตัวมากขึ้น การค้าหมุนเวียนในประเทศมีความคล่องตัวขึ้นเนื่องจากประชากรและการซื้อขายในเอโดะที่เพิ่มมากขึ้น ปัจจัยในการเข้าถึงเครื่องแต่งกายที่สวยงามนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชนชั้นอย่างเดียวอีกต่อไป ฐานะทางการเงินกลายมาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงแฟชั่นได้สตรีชาวเอโดะก็เริ่มหันมาสนใจศิลปะการแต่งกายและต้องการเข้าถึงวัสดุเครื่องแต่งกายที่ดีขึ้นทำให้เกิดเป็นโคะโซะเตะที่มีหลากหลายรูปแบบและหลากหลายการใช้งาน แฟชั่นการแต่งกายแบบต่าง ๆ ถูกเผยแพร่ไปในวงกว้าง โดยเริ่มจากเหล่าเกอิชา หรือนางโลมทั้งหลายได้พบเห็นการแต่งกายที่หรูหราและสวยงามในวงสตรีชั้นสูงแล้วมักจะนิยมนำมาแต่งกายตาม จนเกิดเป็นกระแสทำให้สามัญชนนำมาแต่งตามอีกทอดหนึ่ง เกอิชาหรือสาวงามทั้งหลายจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้นำสมัยแฟชั่นการแต่งกายในยุคเอโดะ

เมื่อเครื่องแต่งกายได้กลายมาเป็นเครื่องบ่งบอกสถานะทางสังคมของผู้สวมใส่ สตรีชาวเอโดะจึงนิยมแต่งเครื่องแต่งกายที่มีหรูหราประณีตมากขึ้นเรื่อย ๆ ลวดลายมีความวิจิตรไปด้วยการปักผ้าไหมสีทองและเงิน อีกทั้งลวดลายบนผ้านิยมทำลวดลายขนาดใหญ่ ขณะเดียวกันแขนเสื้อของโคะโซะเตะความยาวมากขึ้น อีกทั้งโอบิที่ใช้รัดเอวในยุคแรกเริ่มพอมายังยุคเอโดะก็มีความกว้างมากจนต้องมีการนำเชือกอีกเส้นมารัดไว้บนโอบิอีกทีหนึ่ง ซึ่งพัฒนาการที่เปลี่ยนไปเช่นนี้เป็นเหตุให้รัฐบาลโชกุนในเกิดความไม่พอใจ ได้ออกกฎหมายข้อบังคับเกี่ยวกับการแต่งกายขึ้นบังคับใช้ไม่ให้อาสาสมัครแต่งกายหรูหรามากเกินไป ทั้งนี้ไม่ใช่เพียงวงการอุกิโยะที่ถูกจำกัดเสรีภาพในการสร้างสรรค์ผลงานแม้แต่การแต่งกายของชนชั้นกลางก็ถูกจำกัดสิทธิไว้อย่างชัดเจน ยุคปลายเอโดะจึงเริ่มมีการนิยมสวมใส่เสื้อผ้าโทนสีเข้ม หรือผ้าที่สีไม่ฉูดฉาด พร้อมทั้งเกิดความนิยมโคะโซะเตะลวดลายโคะมง (小糸文/Komon) ที่มีลักษณะเป็นการซ้ำรูปแบบลวดลายขนาดเล็กไปเรื่อย ๆ จนทั่วทั้งผืนผ้า (ภาพที่ 5) แม้ช่วงนี้สตรีเอโดะนิยมใส่โคะโซะเตะสีเข้มเพื่อหลีกเลี่ยงการทำผิดกฎหมายแต่จากกฎหมายบังคับดังกล่าวไม่ได้ทำให้การแต่งกายที่หรูหราหมดไปเพียงแต่ไม่ได้แสดงออกอย่างชัดเจนเท่านั้น

ภาพที่ 5 กิโมลายโคโซเตะลวดลายซามะ (サメ/Same) หรือฉลาม

(ที่มา <https://www.kimonoichiba.com/media/column/71/>)

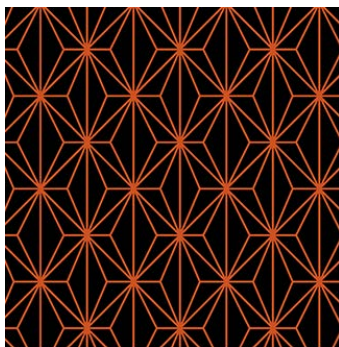

ภาพที่ 6 (ภาพขยาย)กิโมนอลวดลายซามะ (サメ/Same) หรือฉลาม

สตรีเอโดะหันมานิยมลวดลายโคะมงที่มักทำขนาดขนาดลวดลายเล็กลงกว่าสมัยก่อน ทำให้เทคนิคการตัดเย็บเสื้อผ้าหลายอย่างถูกห้าม เช่น การปักผ้าเลื่อมทองและเงิน แต่เราก็ได้นิยมเทคนิคการสร้างลวดลายแบบใหม่ที่เรียกว่าการย้อมแบบ ยูเซ็น (友禅/yūzen) ซึ่งถูกนำมาใช้แทนการปักผ้า ซึ่งจากลายโคะมงดังกล่าวเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ผู้คนนิยมนำใช้แสดงความงามที่แทรกอยู่ใต้ ความสวยงามของลายโคะมงที่แตกต่างไปจากยุคก่อน ๆ คือลายโคะมงมีลักษณะที่เมื่อมองจากเพียงผิวเผินหรือมองไกล ๆ อาจจะเป็นโคะโซเตะสีพื้นธรรมดาแต่เมื่อมองดูใกล้ ๆ จึงจะเห็นว่ามิลวดลายที่อยู่บนผ้าซึ่งภายหลังในปัจจุบันก็ยังได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง ลายโคะมงนี้มีความหลากหลายมากมีตั้งแต่ลวดลายเรขาคณิต กระทั่งลายดอกไม้ที่มีความซับซ้อน ลวดลายโคะมงมีต้นกำเนิดมาจากชุดของชนชั้นของชามูโรที่มักสวมใส่ออกงานกิจกรรมในช่วงยุคหนึ่งซึ่งต่อมา ก็แพร่หลายไปยังเหล่าสตรีในชนชั้นสามัญชน อย่างกว้างขวาง

กระแสการสวมใส่โคะโซเดะในช่วงเอโดะผูกผันไปมาจากที่เคยนิยมความหรูหราที่เปลี่ยนเป็นเรียบง่าย วัฒนธรรมเฉพาะขุนนางก็ได้เปลี่ยนเป็นวัฒนธรรมสามัญชนซึ่งทำให้เกิดแนวคิดด้านสุนทรียภาพแบบใหม่ที่เรียกว่า อิกิ (いき/Iki) ที่ เป็นความงามที่ยึดโยงกับความเรียบง่ายแต่ในขณะเดียวกันก็มีความทันสมัยและสะท้อนความมั่นใจออกมาได้ แนวคิดดังกล่าวยากที่หาความมาจำกัดแต่เนื่องจากลักษณะสังคมในยุคเอโดะที่เป็นสังคมเมืองขยายตัวและเต็มไปด้วยระเบียบที่เคร่งครัดและมีข้อจำกัดมากมาย อาจจะไม่พอกล่าวได้ว่าเป็นการมองความงามบนความทันสมัยแต่หากไม่มากจนเกินไปจนสะดุดตา แนวคิดนี้มีปรากฏให้เห็นบนเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น เช่น ลวดลายโคะมงบนโคะโซเดะ หรือความสวยงามของการแต่งเสื้อผ้าสีโทนเข้มๆ อย่างสีเทา สีน้ำตาลและสีน้ำเงิน เป็นต้น ปัจจัยทางการเมืองมีผลอย่างมากต่อกระแสการแต่งกายตลอดช่วงเอโดะไม่เพียงแต่เสื้อผ้าเท่านั้น เครื่องประดับ องค์ประกอบของเสื้อผ้าล้วนมีการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ทรงผมก็มีการเปลี่ยนแปลง กระแสแฟชั่นที่กระจายไปทั่วนั้นทำให้เกิดความหลากหลายด้านเครื่องแต่งกายของสตรี กระทั่งเมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเมจิเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เนื่องจากการเปิดประเทศ ญี่ปุ่นยกเลิกระบบศักดินา ศูนย์กลางอำนาจกลับคืนมาเป็นของจักรพรรดิอย่างแท้จริงส่งผลให้กฎหมายเรื่องข้อจำกัดด้านการแต่งกายก็ถูกยกเลิกไปเช่นกัน

ลวดลายบนโคะโซเดะนั้นมีหลากหลาย ล้วนแล้วแต่มีความหมายที่ดีและเป็นสิริมงคล ญี่ปุ่นมีลักษณะภูมิประเทศตั้งอยู่บนเกาะและมีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ ลวดลายส่วนใหญ่จึงมีที่มาจากธรรมชาตินำมาลดทอนรูปแบบและสร้างเป็นลวดลายบนผืนผ้า สมัยเอโดะมีลวดลายที่เป็นที่นิยมมากมาย ลวดลายดอกไม้ก็เป็นหนึ่งในลวดลายที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในหมู่สตรีทุกชนชั้นไม่ว่าจะเป็นดอกเบญจมาศ ดอกบัว ดอกโบตั๋น ดอกบ๊วย ดอกซากุระ ดอกคาเมเลียญี่ปุ่น ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งต่างก็มีความหมายแตกต่างกันไปอย่าง ดอกเบญจมาศมักหมายถึง ความยั่งยืนและการเกิดใหม่ ดอกบัวสื่อถึงความบริสุทธิ์ ดอกคาเมเลียญี่ปุ่นแต่ละสีมักมีความหมายที่ต่างกัน ดอกคาเมเลียสีแดงมักสื่อถึงความรักส่วนสีขาวหมายถึงการเผ่าปราชณา นอกจากนี้ลวดลายที่นำมาจากต้นไม้ที่มีปลูกอยู่ในญี่ปุ่นก็เป็นที่นิยม ลวดลายใบสนที่ร่วงโรยสื่อความหมายถึงอายุที่ยืนยาวตั้งต้นสนที่ไม่ผลัดใบตลอดปีและสามารถเติบโตได้ท่ามกลางฤดูหนาว ลวดลายใบกัญชงที่เรียกว่า อะสะโนะฮะ (麻の葉/Asanoha) (ภาพที่ 7) ซึ่งถือเป็นพืชที่มีความสำคัญในญี่ปุ่นเป็นจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 เนื่องจากเป็นวัตถุดิบที่ถูกนำมาใช้ผลิตเสื้อผ้า เช่นเดียวกับกับป่านเรมี จนเมื่อเข้ายุคเอโดะเริ่มมีการนำผ้าฝ้ายมาใช้แทนกัญชงจึงหมดความนิยมลง แต่ลวดลายอะสะโนะฮะยังเป็นที่ยอมรับและมักถูกนำมาใช้เป็นลวดลายบนเสื้อผ้าของเด็กเพราะต้นกัญชงนั้นมีลักษณะคือเป็นต้นไม้ที่โตไวจึงสะท้อนถึงการเติบโตของเด็ก ๆ

ภาพที่ 7 ลวดลายอะสะโนะฮะ

(ที่มา <https://kirikomade.com/blogs/our-fabrics/japanese-patterns-1>)

ลวดลายที่ของสายน้ำและเกลียวคลื่น ถือเป็นลวดลายที่นิยมของชาวญี่ปุ่นตั้งแต่สมัยอดีตมาจนปัจจุบันเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของญี่ปุ่นที่ล้อมรอบไปด้วยทะเล ทำให้มีความเกี่ยวโยงอย่างลึกซึ้งกับความ เป็นญี่ปุ่น ลายนามิ (波/Nami) เป็นลวดลายที่มีลักษณะเป็นเกลียวคลื่นซัดสะท้อนถึงความแข็งแกร่ง เป็นสัญลักษณ์ของเทพมักถูกใช้บนเสื้อผ้าอาภรณ์ของคนในชนชั้นนักรบ ซึ่งมีความแตกต่างกับลวดลายเซโงะ (青海波/Seigaiha) ที่ลวดลายเป็นลักษณะคลื่นทะเลที่กระทบกันเป็นคลื่นขึ้นลง มักสะท้อนถึงความสงบ สุข ความโชคดี ลวดลายบนอาภรณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสัตว์ก็ได้รับความนิยม ลวดลายกระดองเต่า มักสื่อถึงอายุยืนยาวตั้งช่วงชีวิตของเต่า ลายเกล็ดถูกถอดลายมาจากเกล็ดปลาหรือเกล็ดงูที่ถูกนำมาใช้เป็นลวดลาย คล้ายเครื่องรางป้องกันสิ่งชั่วร้าย

นอกจากนี้ยังมีลวดลายจากสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ หรือลวดลายที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ อย่างลวดลาย บ่อน้ำที่เรียกว่า อิเกตะ (井/Igeta) (ภาพที่ 8) มีรูปร่างคล้ายเครื่องหมายสี่เหลี่ยมซึ่งเป็นลวดลายที่นิยมใช้ทอ กับผ้าคาสูริ เนื่องจากบ่อน้ำมีความเกี่ยวเนื่องกับน้ำจึงมักเห็นสองลายนี้ปรากฏอยู่คู่กัน จากการศึกษาพบว่า ลวดลายดั้งเดิมของญี่ปุ่นมีความหลากหลายและมีความเป็นเอกลักษณ์จากการนำจุดเด่นของสิ่งนั้นมาถอดรูป เป็นลวดลายเรขาคณิต

ภาพที่ 8 นักแสดงคาบูกิ Iwai Shijaku ในชุดลวดลายอิเกตะ โดย Utagawa Kunisada II

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/464277>)

เนื่องจากข้อห้ามของรัฐบาลบาคุฟุ สีที่ได้รับความนิยมในหมู่สตรีสามัญชนในช่วงนี้คือสีที่ไม่ฉูดฉาดแต่ด้วยความต้องการของประชาชนในการเข้าถึงแฟชั่น จึงทำให้ช่างฝีมือในยุคนี้พยายามประดิษฐ์สีต่าง ๆ ขึ้นมา ซึ่งกลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมเรื่องสีที่ซับซ้อนของญี่ปุ่น หลายเฉดสีกลายมาเป็นที่ยอมรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งสีเทาขนหนู (鼠色/Nezumi-iro) สีน้ำตาลหรือสีชา (茶色/Cha-iro) (ภาพที่ 9) และสีคราม (藍色/Ai-iro) นอกจากนี้ยังมีการประดิษฐ์สีใหม่โดยมีพื้นฐานจากสีเทาขนหนู สีน้ำเงิน สีน้ำตาล กล่าวกันว่าสีที่เพิ่มขึ้นใหม่กว่าร้อยสี และถูกนำมาใช้อย่างหลากหลายทั้งงานหัตถกรรม หรือแม้แต่ในภาพอุคิโยะจนเกิดค่านิยมขึ้นมา

ภาพที่ 9 ตัวอย่างสีน้ำตาล หรืออะอิโระ

(ที่มา <http://ggdesign.blog48.fc2.com/blog-entry-302.html>)

แม้ว่าจะมีข้อจำกัดทางด้านแฟชั่นแต่เฉดสีต่าง ๆ ได้ปรากฏอยู่บนอาภรณ์ของสตรีชาวเอโดะอย่างหลากหลาย ไม่เว้นแม้แต่สีม่วงที่ตั้งแต่อดีขึ้นมาเป็นสีหายากและมักจะนิยมเพียงในหมู่ชนชั้นสูง เมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเอโดะกลับกลายมาเป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก โดยความนิยมนี้มีที่มาจากนักแสดงคาบูกิชื่อดังนามว่า อิชิคาวะดันจуро (市川 團十郎/Ichikawa Danjuro) ได้สวมผ้าโพกหัวสีม่วงขณะแสดงบนเวทีการแสดงคาบูกิซึ่งต่อมาก็กลายเป็นแฟชั่นที่ได้รับความนิยม ผ้าสีม่วงนี้มีชื่อว่า ยะไม ฮาจิมาชิ(病鉢巻/Yamai Hachimaki) โดยนักแสดงคาบูกิมักจะนำมาผูกไว้บนหน้าผากเมื่อป่วยโดยจะผูกเป็นปมคาดไว้บนหน้าผาก ที่มาของสีม่วงบนยะไม ฮาจิมาชิกกล่าวกันอย่างหลากหลายบ้างก็เชื่อว่าพืชที่นำมาย้อมสีม่วงนั้นมีสรรพคุณรักษาโรค อีกหนึ่งที่มาที่กล่าวกันว่าสีม่วงเป็นสีของชนชั้นสูงจึงสามารถปิดเป้าขับไล่สิ่งชั่วร้ายได้

ภาพที่ 10 นักแสดงคาบูกิ Ichikawa Danjuro โดย Toyohara Kunichika

(ที่มา <https://edoflourishing.blogspot.com/2015/09/sukeroku.html>)

3.1.2 ความหลากหลายของทรงผมและเครื่องประดับ

ทรงผมในยุคเอโดะพบว่าความหลากหลายมากและมีพัฒนาการการประดับตกแต่งให้เกิดหูขึ้นมาจากยุคก่อน ๆ อย่างยุคเฮอันที่สตรีชนชั้นสูงนิยมทรงผมปล่อยาว หรือเมื่อมาถึงยุคโมโมยามะที่เริ่มจะหันมานิยมการเกล้าผมขึ้นบ้าง ทั้งนี้ความนิยมในการมัดผมนี้มีปรากฏในสตรีสามัญชนเนื่องจากถือเอาความสะดวกในการใช้ชีวิตเป็นหลักขณะเดียวกันสตรีในวังหรือสตรีที่มีฐานะถึงยังมักทรงผมปล่อยาวที่เรียกว่า ทะระกามิ (垂髪/Taregami) เมื่อมาถึงยุคเอโดะทรงผมได้พัฒนารูปแบบขึ้นจากการมัดเกล้าผมธรรมดาเป็นการเกล้าผมขึ้น

แล้วทำผมข้าง ๆ ให้พองออกพร้อมกับประดับด้วยอุปกรณ์ตกแต่งผมซึ่งได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้ ก็มักจะมีการตกแต่งประณีตหรูหราแตกต่างกันไปตามชั้นฐานะ โดยมากแล้วยังเป็นสตรีชนชั้นสูงก็จะมีค่านิยมประดับทรงผมให้หรูหรา ทรงผมแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นเรียกกันว่า นิฮองกามิ (日本髪/Nihongami) ซึ่งมีอยู่ด้วยกันหลากหลายรูปแบบและมีชื่อเรียกต่างกันไป

การเกล้าผมมวยนี้มีส่วนประกอบหลักของอยู่หลายส่วน ได้แก่ มาเอะกามิ (前髪/Maegami) คือผมส่วนข้างหน้าติดกับหน้าผาก มาเกะ (髷/Mage) คือส่วนที่เป็นจุกมวยผม บิน (鬘/bin) คือผมด้านข้างสองด้านที่อยู่เหนือหูขึ้นไปนิยมทำให้ขยายออกให้กว้าง และทาโบะ (髻/Tabo) คือส่วนผมที่อยู่ด้านหลังติดกับคอ ส่วนทรงผมที่นิยมอย่างกว้างขวาง เช่น การทำผมสไตล์ชิมาดะ (島田髪/Shimada-gami) โดยลักษณะของมาเกะ มักจะเป็นจุกทรงกลมแยกย่อยได้อีกหลายรูปแบบ สไตล์คัตสึยามะ (勝山髪/katsuyama-gami) ที่เป็นที่นิยมในหมู่เกอิชาและเหล่านางโลมทั้งหลาย รูปทรงมาเกะจะมีลักษณะคล้ายท่อตัดโค้งเป็นวงกลม (ภาพที่ 11) นอกจากนี้ยังมีการประดับมากขึ้นไปอีกโดยการใช้น้ำมันชโลมบนผมเพื่อช่วยจัดแต่งทรงผมให้มีลักษณะพองแล้วคาดด้วยหวี บ้างก็มีการประดับด้วยปิ่นตกแต่งคันซาชิ (簪/Kanzāshi) หลายอันพร้อมทั้งมีเชือกมัด

ภาพที่ 11 ทรงผมสไตล์คัตสึยามะ

(ที่มา <https://www.cosmetic-culture.po-holdings.co.jp/culture/nihongami/8.html>)

ภาพที่ 12 ทรงผมแบบโยโคะ เฮียวโกะ โดย Chōkōsai Eishō
(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/207086>)

ภาพที่ 13 (ภาพขยาย)การแต่งหน้าในสมัยเอโดะ โดย Chōkōsai Eishō

ทรงผมที่มีลักษณะการตกแต่งดังกล่าวมีอยู่หลายทรง เช่น โยโคะ ฮโยโกะ (Yoko hyōgo) ซึ่งแปลว่า ผีเสื้อ มาจากลักษณะการปักปันคันซาดิหลายอันลงไปข้าง ๆ คล้ายปีกผีเสื้อ (ภาพที่ 12) ซึ่งสตรีเอโดะนิยมทำผมทรงนี้เพื่อไปออกงานสำคัญต่างๆ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายทรงที่เป็นที่นิยม เช่น คาโมเมะ ทาโบะ (Kamome Tabo) ที่ตั้งชื่อตามช่วงปลายของทรงผมที่มีลักษณะเหมือนหางนกนางนวล เป็นต้น ซึ่งการทำทรงผมเช่นนี้มักจะทำเป็นรายสัปดาห์ โดยในการทำผมแต่ละครั้งติดทนอยู่ได้นานจากการใช้น้ำมันช่วยจัดแต่งทรงผมให้เข้าที่ บางอาจอยู่ได้เป็นเดือน ทั้งนี้ด้วยขั้นตอนของการทำผมที่ยุ่งยาก การทำผมที่มีลักษณะเช่นนี้มีผลต่อการใช้ชีวิตเป็นอย่างมากเนื่องจากการประดับตกแต่งที่หลายชิ้นทำให้แม้แต่การนอนต้องอาศัยนอนหมอนแบบ ทากามะคุระ (Takamakura) ซึ่งเป็นหมอนฐานไม้ที่ยกสูงขึ้นมาจากพื้น ทว่าสมัยเอโดะก็ถือได้ว่าเป็นยุคที่มีพัฒนาการของการจัดแต่งทรงผมอย่างหลากหลาย

เนื่องมาจากค่านิยมในสมัยก่อนที่เชื่อว่าผิวขาวเป็นค่านิยมของความสวยการแต่งหน้าในยุคเอโดะจึงนิยมทาหน้าให้ขาวด้วยแป้ง พร้อมทั้งนิยมทาปากให้แดง และทาฟันดำด้วยการนำน้ำเหล็กมาทาการทาฟันสีดำเรียกว่า โอฮะกุโระ (お歯黒/Ohaguro) มีต้นกำเนิดตั้งแต่สมัยนาระในชนชั้นสูงทั้งกับเด็กชายและเด็กหญิง เพื่อเป็นเครื่องบ่งบอกสถานะภาพกลายเป็นผู้ใหญ่โดยยุคต่อมาก็ได้มีการทาในช่วงอายุที่ลดลงมาเรื่อย ๆ เพื่อที่จะได้เป็นผู้ใหญ่และแต่งงานได้ไวขึ้น โดยในสมัยคามาคุระ มุโรมาจิได้เริ่มทาตั้งแต่ช่วงอายุ 13 ปี พอเข้ายุคเอโดะการทำโอฮะกุโระในหมู่เด็กผู้ชายก็หายไปและมีเพียงแค่ผู้หญิง ในยุคเอโดะมีการทาฟันดำกันอย่างกว้างขวาง ค่านิยมดังกล่าวในยุคนี้จึงเป็นตัวบ่งบอกสถานะของผู้หญิงว่าเป็นหญิงที่แต่งงานแล้ว

การตัดผมสั้นในปัจจุบันเป็นเรื่องที่นิยมทำกันเป็นปกติ บ้างสะท้อนนัยยะของการเปลี่ยนผ่านหรือปล่อยวางจากบางสิ่ง แต่หากย้อนกลับไปในอดีตความเชื่อเรื่องผมของชาวญี่ปุ่นมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับความศักดิ์สิทธิ์เนื่องจากคำว่า “ผม” ในภาษาญี่ปุ่นคือ 髪(คามิ) พ้องเสียงกับคำว่า 神(คามิ) ซึ่งหมายถึงเทพหรือพระเจ้า ซึ่งส่งผลต่อความเชื่อเกี่ยวกับผมของชาวญี่ปุ่นว่าการตัดผมตั้งเป็นการตัดสัมพันธ์ลดทอนความศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้า แต่เดิมาแล้วสตรีชาวญี่ปุ่นไม่นิยมตัดผมสั้น ดังที่จะปรากฏให้เห็นในภาพอุกิโยะในสมัยเอโดะ หรือแม้แต่วรรณคดีเรื่องต่าง ๆ การตัดผมสั้นของสตรีนั้นถูกนำเสนอเพื่อสะท้อนความสิ้นหวัง ความเศร้าของชีวิต หรือมักถูกนำมาใช้ในการเสนอภาพของการเปลี่ยนผ่านจากคนกลายเป็นปีศาจและละทิ้งความเป็นมนุษย์ ดังนั้นแม้จะนิยมทำทรงผมที่หลากหลายในยุคเอโดะแต่ก็ไม่นิยมตัดผมสั้นแม้กระทั่งเมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเมจิที่มีอิทธิพลของชาติตะวันตกเข้ามาประกอบรวมก็ไม่ได้เป็นที่นิยมมากนัก

เข้าสู่ช่วงปลายเอโดะ มีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งกายของสามัญชนนั้นเป็นการจำกัดอิสระในการแต่งกายเป็นอย่างมาก สีเส้นฉูดฉาดบนเสื้อผ้าถูกห้ามใช้ไปโดยปริยายรวมถึงการปักเลื่อมทองทั้งหลาย แต่ด้วยข้อบังคับดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ความต้องการที่จะแสดงออกรวมทั้งพัฒนาการความหรูหราของช่วงนี้หมดไป เมื่ออิสระบนเสื้อผ้าถูกจำกัดจึงมีความนิยมตกแต่งเครื่องประดับให้หรูหราเพื่อสะท้อนความมีฐานะ เครื่องประดับไม่ว่าจะเป็นกระเป่าใส่ยาสูบ กระเป่าถือ รองเท้า ถุงเท้าแบบตะบิ เป็นต้น โดยเฉพาะกระเป่าถือกระเป่าใส่ยาสูบ และอุปกรณ์ประดับผม ที่มีการพัฒนาให้วิจิตรงดงามและประณีตกว่าที่เคยมีมา กระเป่าถือทำจากวัสดุหลากหลายทั้งหนัง ฝ้ายฝอยนอกจากนี้ยังมีการผลิตสายกระเป่าด้วยโซ่

ภาพที่ 14 ภาพอุกิโยะหญิงสาวขณะถนอมดอกไม้ โดย Utagawa Kuniyoshi

(ที่มา https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_2008-3037-08901)

ภาพนี้ปรากฏหญิงสาวขณะถนอมดอกไม้ บนไหล่พาดกิ่งไม้ที่ห้อยประเป่าสีแดงพร้อมถุงใส่ยาสูบที่คล้องติดกัน จัดแต่งทรงผมในรูแบบชิมาตะมาเกะ ประดับด้วยปิ่นปักผมคันซาคิ อีกทั้งคันซาคิที่มีลักษณะตรงปลายเหมือนไม้แคะหู ซึ่งเครื่องประดับเครื่องแต่งกายอย่างกระเป๋ายาสูบได้รับความนิยมเนื่องจากการที่ยาสูบเข้ามาในญี่ปุ่นช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16

3.2 ประวัติศาสตร์การเมืองกับการแต่งกายสมัยเมจิ (ค.ศ.1868-1912)

ญี่ปุ่นเปิดประเทศในสมัยเมจิทำให้ญี่ปุ่นต้องเผชิญและปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงในประเทศแทบทุกด้าน ระบบการปกครองที่เปลี่ยนไปเนื่องจากการปฏิวัติเมจิส่งผลให้ศูนย์รวมอำนาจกลับมาอยู่ที่จักรพรรดิ พร้อมทั้งยังได้ยกเลิกระบบชนชั้นทั้งหลายที่เคยมีในสมัยเอโดะพร้อมเปิดรับความทันสมัย ความเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการที่ชาติตะวันตกเข้ามานั้น ได้เข้ามาพร้อมกับแนวคิดเรื่อง “Westernization” หรือ กระบวนการทำให้เป็นชาติตะวันตก กล่าวคือ เมื่อความเป็นตะวันตกถูกยึดโยงกับความมีอารยะและความศิวิไลซ์ ญี่ปุ่นจึงพยายามที่จะรับแนวคิดหรือวัฒนธรรมตะวันตกด้านต่าง ๆ เข้ามาประยุกต์เพื่อที่ที่ต้องการจะผลักดันประเทศให้ก้าวสู่ความทันสมัยทัดเทียมชาติตะวันตก โดยมีจัดการการทำเหมืองและถ่าน มีการตั้งโรงงานหัตถกรรมต่าง ๆ เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานทำผ้าขนสัตว์ขึ้นเพื่อเพิ่มฐานการผลิตในประเทศและเพื่อเป็นการลดการนำเข้า ญี่ปุ่นช่วงยุคเมจิจึงเสมือนเป็นการวางรากฐานทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม นอกจากนี้ยังส่งผลให้ธุรกิจสิ่งทอในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เติบโตขึ้นอย่างมาก ซึ่งการเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นไม่ใช่เพียงแค่นางที่มีฐานะสูงเท่านั้น สตรีสามัญชนก็เช่นกัน การวางรากฐานเศรษฐกิจใหม่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลและจักรพรรดิเมจิพร้อมทั้งปฏิรูปการศึกษาทำให้สตรีชาว

ญี่ปุ่นได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นและทั่วถึงยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีการส่งคนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเพื่อนำความรู้กลับมาพัฒนาประเทศ

แนวคิดความต้องการขยายดินแดนเผยแผ่เข้ามายังบริเวณเอเชียตะวันออก และญี่ปุ่นได้เล็งเห็นความสำคัญของคาบสมุทรเกาหลีในแง่ยุทธศาสตร์เนื่องจากมีภูมิประเทศที่อยู่ใกล้กันจึงต้องการที่จะครอบครอง ขณะเดียวกันจีนที่ครอบครองคาบสมุทรเกาหลีอย่างยาวนานได้เสื่อมอำนาจลงในสมัยราชวงศ์ชิง ญี่ปุ่นจึงได้ถือโอกาสนี้เข้าทำสงครามกับจีนเพื่อจะมีอำนาจเหนือคาบสมุทรเกาหลี เมื่อญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะสงครามจีน-ญี่ปุ่นครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ. 1895 นั้นแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของญี่ปุ่นจากการเสริมสร้างและปรับปรุงกองทัพเรือ พร้อมทั้งวิทยาการการต่อเรือให้ทัดเทียมตะวันตก นอกจากนี้ยังประสบความสำเร็จจากสงครามที่รบกับโซเวียตในปี ค.ศ. 1905 ทำให้ญี่ปุ่นได้กลายมาเป็นที่รู้จักในฐานะประเทศมหาอำนาจอีกขั้วหนึ่ง

ด้านการแต่งกายของสตรียุคเมจิ มีแนวโน้มที่จะหันมาใช้ชุดแบบตะวันตกมากขึ้นเนื่องจากการแต่งกายแบบตะวันตกมีนัยยะของความมีอารยะซึ่งต่างจากการแต่งกายแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่น รัฐบาลจึงพยายามผลักดันและรณรงค์ให้ผู้คนหันมาใช้ชุดแบบตะวันตกมากขึ้น ช่วงยุคต้นเมจินี้จึงจะเป็นช่วงยุคที่ทุกอย่างที่กิโมโนจะมีบทบาทสำคัญในแง่ของเครื่องแต่งกายที่สตรีใช้สวมใส่ในชีวิตประจำวันและเนื่องจากวัฒนธรรมการแต่งกายของต่างชาติที่เข้ามามีความแตกต่างจากการแต่งกายที่ญี่ปุ่นมีอยู่เดิมทำให้ญี่ปุ่นมีแนวคิดเรื่องการแบ่งแยกวัฒนธรรมชาติตนและต่างชาติโดยการแต่งกายแบบดั้งเดิมของชาติญี่ปุ่นเรียกกันว่า วะฟุคุ (Wafuku) กับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาติตะวันตก โยฟุคุ (Yōfuku) ช่วงต้นสมัยเมจิหรือประมาณ ค.ศ. 1870 ได้รับเอาโยฟุคุมาผสมผสานใส่กับวะฟุคุอย่างหลากหลาย เช่น การนำผ้าคลุมไหล่มาสวมใส่ หรือจะเป็นการนำรูปแบบต่างชาติมาใช้ เป็นต้น ทั้งนี้รัฐบาลผลักดันให้นำเอาเครื่องแบบของตะวันตกมาสวมใส่ เช่น มีการผลักดันให้มีการสวมใส่เครื่องแบบชุดนักเรียนในโรงเรียนและสวมใส่ชุดทำงานดังเช่นตะวันตก

เมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเมจิกฎหมายข้อบังคับเกี่ยวกับแฟชั่นของสามัญชนได้ยกเลิกไปเนื่องจากการปกครองที่เปลี่ยนไป ศูนย์รวมอำนาจได้กลับมาเป็นของจักรพรรดิ ความกดดันจากสหรัฐอเมริกาเพื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศสำเร็จ ผล ญี่ปุ่นกลับมาเปิดประเทศอีกครั้งแต่ก็ถือว่าได้เจอกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นั้นคือการเปลี่ยนประเทศให้มีความทันสมัยทัดเทียมตะวันตก ด้วยเหตุนี้ทำให้รูปแบบในการใช้ชีวิตของชาวญี่ปุ่นก็เปลี่ยนไป ในช่วงต้นเมจิรับเอาศิลปวัฒนธรรมแบบตะวันตกเข้ามามาก ทั้งสถาปัตยกรรม ศิลปะ ดนตรี รวมถึงรูปแบบการแต่งกายที่เปลี่ยนไปตามแบบตะวันตก แต่ว่าความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วนี้เกิดขึ้นเฉพาะในการแต่งกายของผู้ชายเท่านั้น ช่วงต้นสมัยเมจิจนมาถึงช่วงกลาง ๆ ผู้หญิงยังนิยมใส่กิโมโนกันมากนอกจากนี้ในช่วงต้นเมจิมีเพียงสตรีชนชั้นสูงเท่านั้นที่ได้รับการแต่งกายของตะวันตกเข้ามามาก ชนชั้นกลางสามัญชนจะมีรับเอาเครื่อง

แต่งกายตะวันตกมาใส่บ้างก็ไม่เว้นที่จะใส่กิโมโน จึงถือเป็นสีสันของเครื่องแต่งกายที่มีการปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมตะวันตกและญี่ปุ่นเนื่องจากการใส่ผสมปนเปกันไประหว่างวะฟูคุและโยฟูคุ และเนื่องจากสภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปผู้หญิงเริ่มออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นจึงเริ่มนิยมการแต่งกายที่ทำให้สามารถทำงานได้สะดวกขึ้นอย่างการนำฮากามาใส่ นอกจากนี้ยังรับเอาพวกเครื่องประดับมาใส่เข้ากับชุดกิโมโน เช่น ร่ม รองเท้าหุ้มส้น หมวก เป็นต้น

อุกิโยะในยุคเมจิช่วงต้นยังเป็นที่นิยมอยู่แต่หลังจากที่ชาติตะวันตกเข้ามา อุกิโยะในญี่ปุ่นก็ได้รับความนิยมน้อยลงแต่กระนั้นความนิยมของอุกิโยะก็ได้กระจายไปไกลยังต่างประเทศและส่งอิทธิพลต่อศิลปินแนวอิมเพรสชันนิสม์ในต่างประเทศ จนเกิดเป็นกระแสแนวคิดคตินิยมศิลปะญี่ปุ่น หรือ Japonisme ที่เป็นผลงานของชาวตะวันตกซึ่งมีอิทธิพลจากศิลปะญี่ปุ่น นอกจากนี้ชุดวะฟูคุของญี่ปุ่นก็ได้มีอิทธิพลด้วยเช่นกัน ด้วยหลายปัจจัยทั้งอิทธิพลจากต่างชาติและความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศทำให้ลักษณะลายเส้นของอุกิโยะในยุคนี้เปลี่ยนไป เน้นแสงและเงามากขึ้น เมื่ออุกิโยะได้รับความนิยมในต่างประเทศส่งผลให้เกิดการซื้อขายกันในราคาสูงลิ่วในขณะที่ในญี่ปุ่นเองหาซื้อได้ทั่วไปและยังมีราคาถูก เนื่องจากมีการผลิตกันวันต่อวันเป็นจำนวนมาก กระทั่งว่าชาวญี่ปุ่นใช้ภาพอุกิโยะเป็นบรรจุภัณฑ์ห่อของส่งออกไปยังต่างประเทศ

ภาพที่ 15 ชุดตะวันตกที่ตัดเย็บใหม่จากกิโมโน

(ที่มา <http://ladylibrarian123.blogspot.com/2014/02/east-meets-west-meijipunk-fashions-in.html>)

ช่วงศตวรรษที่ 19 กระแส Japonisme ถูกเผยแพร่และได้รับความนิยมอย่างมากในยุโรป สตรีในยุโรปนิยมนำเอาผ้าสำหรับตัดเย็บกิโมโนไปตัดเย็บเป็นชุดตะวันตกบ้างก็นำชุดกิโมโนไปตัดเป็นชุดใหม่ ดังจะ

เห็นจากภาพ (ภาพที่ 15) ชุดกระโปรงบัสเซลแบบตะวันตกแต่ลวดลายที่ตกแต่งบนผืนผ้ากลับเป็นลวดลายแบบที่เป็นเอกลักษณ์จากญี่ปุ่นญี่ปุ่น ทำจากผ้าไหม นอกจากนี้เนื่องจากความนิยมของกิโมโนในตลาดต่างประเทศเกิดเป็นแรงบันดาลใจของชาวตะวันตกซึ่งได้ประยุกต์กิโมโนไปเป็นอาภรณ์ไว้ใช้สวมใส่ในบ้าน จะเห็นว่าเมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศและมีการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติ ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อการแต่งกายของสตรีในญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังส่งอิทธิพลไปยังตะวันตกด้วย

3.2.1 เครื่องแต่งกายสตรีแห่งช่วงสมัยโรคุเมคัง

เมื่อเข้าสู่ช่วงกลางสมัยเมจิหรือช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ช่วงนี้ถือมีการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมมากที่สุดเนื่องจากการสร้าง “โรคุเมคัง” (鹿鳴館/Rokumeikan) หรือเรือนที่ใช้รองรับแขกจากต่างชาติ บรรดานักการเมืองทั้งหลายของญี่ปุ่นต้องการซึมซับความเป็นตะวันตกจึงมีการจัดงานเลี้ยงเพื่อรับรองชาวต่างชาติในโรคุเมคังนี้อีกอย่างโอ้อ่า ทั้งยังกำหนดว่าเครื่องแต่งกายร่วมงานเลี้ยงนี้จำเป็นจะต้องสวมชุดตะวันตก ดังนั้นชาวญี่ปุ่นจึงต้องมีการปรับตัวอย่างเลี่ยงไม่ได้ ประกอบกับอิทธิพลจากกลุ่มชนผู้นำภายในประเทศอย่างจักรพรรดิเมจิในขณะนั้นที่ได้ตัดสินใจตัดผม และหันมาแต่งกายแบบตะวันตกพร้อมทั้งกล่าวถึงชุดวะฟูกว่ามีนัยยะของความล้าสมัย ส่งผลให้เป็นเหมือนการเชิญชวนประชาชนให้หันมาสนใจแฟชั่นของตะวันตก

ภาพที่ 16 บรรยากาศภายในโรคุเมคัง โดย Yōshū Chikanobu

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/161322>)

ในงานเลี้ยงนั้นอาจจะมีบ้างที่อนุโลมให้สตรีสามารถสวมใส่กิโมโนได้แต่ผู้ชายต้องสวมใส่สูท ดังนั้นกระแสการแต่งกายของในวงของชนชั้นที่ค่อนข้างมีฐานะจึงมักแต่งกายด้วยชุดแบบตะวันตก นอกจากนี้เหล่า

เกอชาก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ริเริ่มนำกระแสดังกล่าวด้วยโยฟูกุมาสวมใส่กันจนเกิดความแพร่หลายในหมู่สามัญชนด้วยเช่นกัน ลักษณะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปทำให้สตรีในยุคได้ออกมาทำงานนอกบ้านมากขึ้นเพื่อให้สะดวกและดูเหมาะสมกับการใช้ชีวิตประจำวันจึงเริ่มการนำฮากามะของผู้ชายมาใส่ สตรียุคเมจิหันมาสนใจแฟชั่นตะวันตกกันมากขึ้น โดยเฉพาะเกอชาระทั้งรับเอากระโปรงแบบสวมบนส้น และคอร์เซ็ทที่รัดเอวมาใส่อย่างแพร่หลาย รัฐบาลผลักดันให้นำเอาเครื่องแบบของตะวันตกมาสวมใส่เนื่องจากต้องการปฏิรูปให้ญี่ปุ่นทันสมัยในทุกด้าน ดังนั้นด้านการแต่งกายก็เช่นกัน มีการผลักดันให้มีการสวมใส่เครื่องแบบชุดนักเรียนในโรงเรียนอีกทั้ง ชุดทำงานดังเช่นตะวันตก ความพยายามที่จะผลักดันให้สตรีหันมาสวมใส่ชุดแบบโยฟูกุส่งผลให้ในช่วงโรเซอเมคังนี้ นอกจากจะนำเครื่องประดับของตะวันตกและทรงผมเข้ามาแล้ว ยังได้มีการแต่งกายด้วยชุดตะวันตกกันอย่างกว้างขวาง ที่เป็นที่ยอมรับคือการสวมหมวกที่มีการตกแต่งด้วยขนนกและดอกไม้อย่างหรูหรา สไตลวิคตอเรียนของอังกฤษ

ภาพที่ 17 สตรีชาวญี่ปุ่นในชุดตะวันตก

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/420576>)

กิโมโนในยุคเมจิมิบบาทาทย่อยลงจากสมัยเอโดะมากแม้ในช่วงหนึ่งนักการเมืองญี่ปุ่นก็เริ่มเบื่อหน่ายกับวัฒนธรรมการแต่งกายของตะวันตกจึงได้นำเอากิโมโนกลับมา แต่การนำกลับมาไม่ใช่ในฐานะที่เป็นชุดที่ชาวญี่ปุ่นสวมใส่อีกต่อไปแต่นำกลับมาในฐานะที่เป็นตัวแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของญี่ปุ่นนั่นเอง ซึ่งก็เฉพาะในกิโมโนของสตรีเท่านั้นส่วนผู้ชายมีการสวมใส่โยฟูกุหรือสูทกับกันอย่างสมบูรณ์ มักสวมใส่ส่วะฟุคุแค่เพียงเวลาพักผ่อนหรือออกเดินทางไปเที่ยวเท่านั้น

ภาพที่ 18 เหล่าหญิงสาวทั้งหลายในกิจกรรมต่าง ๆ โดย Yōshū Chikanobu

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/129811>)

ช่วงประมาณปี ค.ศ.1890 นักการเมืองได้นำกิโมโนมาเสนอใหม่ในรูปแบบของความเป็นชาติญี่ปุ่น จากกระแสนิยมที่เกิดขึ้นหลังจากได้เป็นชาติที่ชนะสงคราม เป็นเหตุผลให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายในวงสตรีชนชั้นสูงและชุดเครื่องแบบต่างๆของสตรีชาวญี่ปุ่น โดยชุดนักเรียน ชุดออกงานรื่นเริงก็นิยมนำกิโมโนกลับมาใส่ พัฒนาการเช่นนี้อาจจะต่างกับสามัญชนเล็กน้อยเนื่องจากการใส่เสื้อผ้าแบบตะวันตกโดยมากก็นิยมใส่ในหมู่คนมีฐานะ แต่สตรีสามัญชนทั่วไปนอกจากช่วงต้นเมจิที่มีการรับโยฟูกุมาแล้วส่วนใหญ่หลังจากนั้นก็หันกลับมาใส่กิโมโนตามเดิมเพียงแต่ว่าเครื่องประดับ หรือทรงผมแบบตะวันตกเป็นที่นิยมอยู่ จึงสามารถกล่าวได้ว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายก็มักจะกระเทบมาจากชนชั้นสูงก่อน

3.2.2 จากโคโซเดะสู่อิโมโน

เมื่อชาติตะวันตกเข้ามาชาวญี่ปุ่นก็ได้มีการตั้งชื่อให้กับชุดแบบวะฟูคุ ว่า กิโมโน โดยยุคก่อนหน้านั้นเครื่องแต่งกายของชาวญี่ปุ่นไม่มีชื่อเรียกที่ชัดเจนนอกจากนี้ชาวญี่ปุ่นยังมักเรียกสิ่งที่ตนสวมใส่อย่างหลากหลาย ตามลักษณะที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความกว้างยาวของแขนเสื้อ เช่น กิโมโนที่มีแขนยาวที่เกิดขึ้นช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ถูกเรียกว่า 振袖 (Furisode) ซึ่ง Furi มาจากกริยาที่แปลว่าแกว่งหรือเขย่า โโซเดะ (sode) หมายถึงส่วนแขนเสื้อ รวมแล้วจึงแปลว่าเสื้อแขนยาวจนเมื่อเคลื่อนไหวจะมีลักษณะแกว่งไปมาได้ เป็นต้น ซึ่งก็ได้้นำคำง่ายๆมาใช้อธิบายลักษณะ การได้ชื่อเรียกว่ากิโมนอนี้เกิดขึ้นเนื่องจากเมื่อชาวตะวันตกได้หลังไหลเข้ามาในญี่ปุ่นและได้มีความสนใจในวัฒนธรรมญี่ปุ่นรวมถึงเครื่องแต่งกายของญี่ปุ่นด้วยแต่เมื่อไม่มีชื่อเรียกที่ชัดเจนนั้นทำให้เป็นเรื่องที่ยากต่อการเข้าใจของคนภายนอกต่อเครื่องแต่งกายของชาวญี่ปุ่นจึงมีการตั้งชื่อขึ้นในที่สุด โคะโซเดะได้มีพัฒนาการจากยุคเอโดะทั้งรูปแบบ วิธีการตัดเย็บ และลวดลาย เนื่องจาก

ลักษณะทางสังคมเปลี่ยนไปส่งผลให้เครื่องแต่งกายเปลี่ยนแปลงไปด้วย มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมญี่ปุ่นและวัฒนธรรมตะวันตก ในช่วงนี้สตรีชาวญี่ปุ่นได้มีการนำอะกามาสะวมใส่ซึ่งแต่เดิมเป็นเครื่องแต่งกายของผู้ชาย แขนกิโมโนในยุคนี้มีพัฒนาการของปลายแขนเสื้อที่มีลักษณะเป็นเหลี่ยมต่างจากยุคเอโดะที่ผ่านมา นอกจากนี้ส่วนตรงข้อมียังกว้างขึ้นทำให้สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระมากขึ้น

กฎหมายแพชชันได้ถูกยกเลิกไปเมื่อเข้าสู่สมัยเมจิ ส่งผลให้สตรีในยุคนี้มีอิสระทางด้านการแต่งกายมากขึ้นแต่ช่วงต้นเมจิก็นิยมมีอิทธิพลของเอโดะอยู่บ้าง การแต่งกายของสตรีช่วงต้นยุคยังคงนิยมเสื้อผ่าโทนสีเข้มและไม่อนุญาตอีกทั้งยังคงนิยมลวดลายโคะมง แต่ทั้งนี้ได้นำเสื้อผ่าแบบสตรียุโรปมาสวมใส่ ทั้งกระโปรงทรงบัลเซิล (bustle skirt) เสื้อคอปกที่นิยมในหมู่สตรีชั้นสูง ขณะเดียวกันสตรีชนชั้นกลางนิยมรับมาเพียงผ้าคลุมไหล่ และอุปกรณ์เครื่องใช้อย่างร่มแบบตะวันตกเท่านั้น

โอปิในยุคนี้กว้างขึ้นจากเอโดะมากกินพื้นที่บริเวณเอวเลยขึ้นไปถึงใต้หน้าอกโดยมีความกว้างเฉลี่ยถึงประมาณ 30 เซนติเมตรเป็นเหตุให้ในยุคนี้มักจะมัดโอปิไว้ข้างหลังแทบทั้งหมด และโอปิซิเมะที่ถูกใช้ในการรัดโอปิก็นิยมมีการตกแต่งให้หรูหรา หลังจากทีโอปิมิพัฒนาการให้ใหญ่ขึ้นเรื่อยๆตั้งแต่ช่วงเอโดะส่งผลให้โอปิกลายเป็นอีกหนึ่งส่วนประกอบสำคัญบนกิโมโนอย่างขาดไม่ได้ ความแตกต่างของกิโมโนในยุคเอโดะและเมจิที่เห็นได้ชัดคือช่วงบนกิโมโนที่อยู่เหนือโอปิ ในสมัยเอโดะมักจะสวมโดยปล่อยให้ช่วงบนหลวม ๆ บ้างก็ตกลงไปทับส่วนบนของโอปิ แต่เมื่อถึงยุคเมจิโอปิก็กว้างขึ้นจึงมีการวางทับส่วนบนที่แน่นขึ้นไม่ย่อยตกลงมาให้เห็น นอกจากนี้ปกคอของกิโมโนในยุคเมจียังถูกทำให้กว้างขึ้นจนปิดทับกิโมโนที่อยู่ชั้นในและนิยมมัดโอปิสูงต่างจากเอโดะที่มัดโอปิต่ำลงมาถึงช่วงเอว

ภาพที่ 19 หญิงสาวในชุดโคะโซเคะสมัยเอโดะ โดย Eishoszai Shogi

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/232451>)

เปรียบเทียบความแตกต่างของกิโมโนช่วงส่วนนอกเหนือโอปิของยุคเอโดะกับเมจิ

ภาพที่ 20 เกอิชานามว่าเอเรียวในชุดกิโมโนสมัยเมจิ โดย Blue Ruin 1

(ที่มา https://www.flickr.com/photos/blue_ruin_1/24559096621/in/album-72157626229622265/)

หลังจากยุคสมัยแห่งโรซุเมคังผ่านไป แนวคิดเรื่องชาตินิยมได้เข้ามามีบทบาทมากในญี่ปุ่นเป็นอย่างมากส่งผลให้เริ่มมีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมดั้งเดิมญี่ปุ่นขึ้นมาให้เป็นกระแสอีกครั้ง แต่การนำกลับมาใช้นั้นไม่ได้นำมาใช้ในแง่ของสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันแต่นำกลับมาในฐานะของสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นชาติและเอกลักษณ์ของชาติ ดังที่กล่าวถึงการนำอะกามาสวมใส่ในยุคนี้มันกลายเป็นสิ่งที่นิยมแพร่หลายเป็นอย่างมากในหมู่สตรีที่ออกไปทำงานหรือว่าเหล่านักเรียนทั้งหลาย ทั้งนี้จะนำอะกามาสวมทับกิโมโนเนื่องจากมีลักษณะเป็นกางเกงบางครั้งจึงไม่ได้มีการรัดโอบิตังเช่นชุดกิโมโนทั่วไป นอกจากนี้ก็ได้รับเอาชุดเครื่องแบบตะวันตกมาใช้ในการทำงานหรือแม้แต่ในโรงเรียนผสมผสานกับวะฟุคุเช่นกัน

ภาพที่ 21 นักเรียนในชุดนักเรียนแบบผสมผสานวะฟุคุกับโยฟุคุ โดย Toyohara Chikanobu

(ที่มา http://www.ukiyoe-ota-muse.jp/exhibition/2008_chikanobu)

ภาพที่ 22 ภาพถ่ายหญิงสาวในชุดนักเรียนยุคเมจิ

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/433471>)

จากภาพอุกิโยะของนักเรียนในยุคเมจิช่วงปี ค.ศ.1897 (ภาพที่ 21) สวมใส่กิโมโนซึ่งทับอยู่บนเสื้อแขนยาวสไตล์ตะวันตก มัดเอวด้วยโอบิไว้ด้านหลัง นอกจากนี้ยังมีการจัดแต่งทรงผมมัดหางม้าผูกด้วยโบว์ อีกทั้งยังถือร่มของตะวันตกและหนังสือแบบเรียนของตะวันตก แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นและต่างชาติ และภาพของหญิงสาวในชุดนักเรียนสมัยเมจิตอนปลายสวมฮากามะ ในมือซ้ายถือหนังสือเรียนของตะวันตกและด้านขวาถือร่มมากางไว้ (ภาพที่ 22)

ในขณะที่สามัญชนทั้งหลายสวมใส่กิโมโน สตรีในกลุ่มชนชั้นสูงก็แต่งกายด้วยชุดเดรสแบบตะวันตก มีการนำกระโปรงบัสเชิลของชาติตะวันตกเข้ามาใส่อย่างแพร่หลาย รวมไปถึงเสื้อที่มีลักษณะแต่งระบายปกคอด้วยลายลูกไม้ แขนเสื้อพองและกระโปรงจับระบายตามแฟชั่นของชาวตะวันตกในยุคนั้น สวมหมวกที่มีการประดับตกแต่งด้วยดอกไม้และขนนกพร้อมทั้งนิยมสวมถุงมือ ซึ่งถือว่าการแต่งกายของสตรีในช่วงนี้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายของสตรีชนชั้นสูงจากการสวมใส่วะฟุคุมาเป็นโยฟุคุนั้นเกิดขึ้นอย่างฉับพลันเพียงไม่กี่ปีในช่วงโรซุเมคังนี้และค่านิยมแต่งกายเช่นนี้เกิดขึ้นตลอดช่วงยุคเมจิ

ผู้ริเริ่มการแต่งกายตะวันตกคือเหล่าเกอิชาทั้งหลายแต่เมื่อแนวคิดชาตินิยมที่เข้ามา กระแสความนิยมนำกิโมโนกลับมาสวมใส่มาจากเหล่าเกอิชาและสาวคณิกาทั้งหลายเนื่องจากต้องใส่ทำงานเป็นประจำทุกวัน อีกทั้งภาพลักษณ์ของความเป็นผู้นำกระแสการแต่งกายในยุคเอโดะ พอมาถึงยุคเมจิก็กกลายเป็นทิวทัศน์ธรรมในแง่ของเป็นกลุ่มคนที่สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นให้ชาวต่างชาติเห็นได้ผ่านศิลปะแขนงต่างๆที่ได้อำนาจเรียนมา เช่น เกอิชาที่สามารถถ่ายทอดศิลปะการร้อง รำหรือเล่นดนตรีญี่ปุ่นซึ่งเป็นศาสตร์ชั้นสูงที่ได้ฝึกฝนมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่นผ่านชุดกิโมโนที่เกอิชาสวมใส่

ทำงานได้ ในขณะที่สตรีทั่วไปได้เริ่มรับการแต่งกายของตะวันตกมาสวมใส่มากขึ้น เกอิชาและโออิรันก็หันกลับมาแต่งกายด้วยวะฟุคุดั้งเดิมเพื่อที่จะสามารถรักษารูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมของญี่ปุ่นไว้

3.2.3 ทรงผมและเครื่องประดับสไตล์ตะวันตก

เมื่ออิทธิพลของชาวตะวันตกเข้ามาส่งผลให้ทรงผมของสตรีเปลี่ยนแปลงไป การเกล้าผมขึ้นสไตล์นิฮงกามิได้รับความนิยมน้อยลง แต่ก็ถูกแทนที่ด้วยทรงผมสไตล์ตะวันตก สตรีชาวญี่ปุ่นนี้ได้เรียนรู้ทรงผมแบบตะวันตกมาจากสตรีชาวต่างชาติในช่วงที่มีการจัดงานโรซุเมคัง ทรงผมที่เป็นที่นิยมในเมจิยุคเมจิเป็นอย่างมากคือการเกล้าผมขึ้นแล้วมัดเป็นทรงกลมโดยเรียกกันว่าทรง โซคุฮัตสึ (Sokuhatsu) ได้รับความนิยมนี้เนื่องมาจากความง่ายตายในการจัดแต่งทรงผม ซึ่งต่างจากการทำผมแบบนิฮงกามิโดยจะต้องทำผมและอาจจะทิ้งไว้เป็นสัปดาห์อีกทั้งยังเกิดความลำบากในการนอน ในยุคนี้การตกแต่งพวกเครื่องประดับอย่างคันซาชิ หรือทวิก็มีการใช้ใช้น้อยลงเปลี่ยนมาเป็นประดับด้วยดอกไม้ และผ้าผูกผมแทน

ภาพที่ 23 ภาพหญิงสาวในทรงผมโซคุฮัตสึ โดย Blue Ruin 1

(ที่มา https://www.flickr.com/photos/blue_ruin_1/8400351579)

เครื่องแต่งกายแบบตะวันตกได้แพร่เข้ามายังญี่ปุ่นและส่งอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความนิยมการแต่งกายของสตรี เหล่าสตรีจากชนชั้นสูงมีความนิยมใส่เสื้อผ้าแบบตะวันตกไม่ว่าจะเป็นชุดรัดรูปและกระโปรงแบบสู่มที่มีลักษณะเป็นโครงเหล็กด้านในจึงทำให้ดูพองบริเวณด้านหลัง แต่สำหรับสตรีชาวเมืองหรือสามัญชนนั้นก็ได้รับเอาการแต่งกายของตะวันตกมาเช่นกันแต่จะไม่ได้มีลักษณะเปลี่ยนไปทั้งหมดแต่เป็นการรับแบบผสมผสาน โดยรับเอาเป็นชิ้นเครื่องประดับแทนอย่าง หมวก เสื้อคลุม ถุงมือ ผ้าคลุมไหล่ กระเป๋าถือ ผ้าพันคอขนสัตว์ นำมาใส่กับกิโมโนของสตรี โดยเฉพาะผ้าคลุมไหล่เป็นเครื่องประดับที่ได้รับมาจากตะวันตกที่เป็นที่นิยมมากในหมู่สตรีชนชั้นกลาง

ภาพที่ 24 หญิงสาวสวมเสื้อคลุมตะวันตก โดย Toshikata Mitsuno

(ที่มา <http://www.jaodb.com/db/ItemDetail.asp?item=37730>)

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ในสมัยเอโดะและเมจิเครื่องแต่งกายของสตรีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเกิดจากอิทธิพลทั้งภายในและภายนอกประเทศญี่ปุ่นในคริสต์ศตวรรษที่ 18-20 อิทธิพลเครื่องแต่งกายจากประเทศจีนที่นิยมมาอย่างยาวนานในญี่ปุ่นถูกพัฒนาให้มีความหรูหราและหลากหลายโดยอาศัยความนิยมของวัฒนธรรมสามัญชนทำให้เกิดการแพร่กระจายของแฟชั่นไปในวงกว้างไม่ใช่เพียงชนชั้นสูง ต่อมาเมื่อชาติตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนวิทยาการต่างๆ หลั่งไหลเข้าสู่ญี่ปุ่น ทำให้รสนิยมในการแต่งกายของสตรีเปลี่ยนไปจากเดิม ดังจะเห็นได้จากสตรีในสมัยเมจินั้นให้ความสำคัญต่อสรีระร่างกายมากกว่าลวดลายอันวิจิตรของกิโมโน นอกจากนี้อิทธิพลของแนวคิด Japonisme ส่งผลให้การแต่งกายในแบบตะวันตกได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในยุโรป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น

4.1 ปัจจัยที่มีผลต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นสมัยเอโดะ (ค.ศ.1603-1868)

4.1.1 ผู้นำกระแสการแต่งกาย (Trendsetters)

ในยุคเอโดะมีการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมชาวเมืองอีกทั้งเกิดการขยายตัวของสังคมเมืองทำให้วัฒนธรรมแพร่กระจายไปเป็นวงกว้าง ซึ่งการจะเผยแพร่วัฒนธรรมการแต่งกายในยุคนี้ไม่ได้อาศัยตัวกลางอย่างคนในชนชั้นสูง แต่เกิดจากเหล่าชนชั้นกลางและชนชั้นพ่อค้ารวมถึงบุคคลที่ถูกมองว่าอยู่นอกระบบชนชั้น ซึ่งมีบทบาทสำคัญที่ทำให้กระแสการแต่งกายเปลี่ยนไป ได้แก่ เกอิชา โสเภณีชั้นต่าง ๆ และนักแสดงคาบูกิ เป็นต้น ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของชาวญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ เนื่องจากทำงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ความบันเทิงแก่ผู้คนจึงมักจะแต่งกายนำสมัยและแปลกใหม่เพื่อให้เป็นที่น่าจดจำ

เหล่าเกอิชาและกลุ่มโสเภณีเป็นอีกหนึ่งกลุ่มบุคคลที่ส่งผลต่อกระแสการแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น ในระบบสังคมเอโดะกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ถูกจัดอยู่ในระบบชนชั้นทั้ง 4 แต่ก็ได้ช่วยประการณ์นี้ทำให้มีอิสระไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายหรือแม้แต่วิถีการใช้ชีวิต ดังนั้นเมื่อสาวงามเหล่านี้เห็นการแต่งตัวที่ประณีตของสตรีชนชั้นสูง จึงมีการแต่งกายเลียนแบบ จากนั้นก็ส่งต่อกระแสแฟชั่นมาสู่สตรีชนชั้นสามัญชน นอกจากนี้ยังเป็นผู้ริเริ่มกระแสการแต่งกายต่าง ๆ จนกลายมาเป็นที่นิยม เช่น นิฮนงามิทรงคัตสึยะมะ ที่ตั้งชื่อตามยูโจะ¹ นามว่าคัตสึยะมะ ซึ่งทรงนี้ก็นิยมทั้งในหมู่คณิกาด้วยกัน กลุ่มสตรีในชนชั้นนักรบซามูไร และสตรีสามัญชนทั่วไป โดยก่อนที่ย่านโยชิวาระจะมีชื่อเสียง ในสมัยเฮอันเหล่ากลุ่มสตรีชั้นสูงต่าง ๆ นิยมเพียงทรงผมนิฮนงามิ เช่น ทาระกามิ ชุเบะระชะนิ ซึ่งเป็นทรงผมที่ปล่อยยาวไปด้านหลังเท่านั้น เมื่อย่านโยชิวาระได้มีชื่อเสียงขึ้นมาในสมัยเอโดะก็มีการริเริ่มทรงผมนิฮนงามิแบบที่หลากหลายนับว่าเป็นยุคทองของทรงผมแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่น

คาบูกิเป็นศิลปะการแสดงแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในช่วงสมัยเอโดะ ด้วยการแสดงที่เน้นให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม ไม่ว่าจะเป็นการหยิบบรรณคดีจากช่วงสมัยต่าง ๆ มาทำการแสดงล้อเลียน (parody) คำว่าคาบูกิ (歌舞伎/Kabuki) แยกออกได้เป็น คะ (歌) ที่แปลว่าเพลง บุ (舞) แปลว่า

¹ ลำดับชั้นของโสเภณีในสมัยเอโดะ

เต็น และ คิ (伎) หมายถึงทักษะ การแสดงคาบูกิจึงหมายถึงลักษณะการแสดงที่ประกอบรวมถึงการเต้น ระหว่างการแสดงด้วย การแสดงคาบูกินี้ในช่วงต้นยังมีนักแสดงที่เป็นผู้หญิง แต่ด้วยการออกกฎหมายใหม่ ภายใต้รัฐบาลเอโดะได้กำหนดว่าไม่อนุญาตให้นักแสดงหญิงในการแสดง คาบูกิจึงมีแต่นักแสดงเพศชายเท่านั้น แม้แต่ในการรับบทบาทของผู้หญิงก็ใช้เพียงนักแสดงชาย โดยเรียกกันว่า อนนะกะตะ (女形/Onnagata) ซึ่ง การรับบทเป็นผู้หญิงก็ต้องแต่งกายดังเช่นผู้หญิงรวมถึงการแต่งหน้าและทำผมอีกด้วย

การแสดงคาบูกิเป็นอีกหนึ่งความบันเทิงในยุคเอโดะ ซึ่งในยุคนี้มีการแสดงที่หลากหลายมักจะมีเนื้อหา แบบการล้อเลียนด้วยอารมณ์ขัน สร้างความบันเทิงเป็นอย่างมาก การแสดงบทบาทที่แปลกใหม่ในแต่ละครั้ง นักแสดงมักจะมองหาชุดเครื่องแต่งกายที่นำมาแสดงให้สะดุดตาและเป็นที่น่าสนใจ นักแสดงเหล่านี้จึงมักจะไป ปรึกษาช่างย้อมสีผ้าเพราะอยากที่จะได้สีเฉดใหม่สำหรับชุดในการแสดง เมื่อประสบความสำเร็จก็สีนี้จะกลาย มาเป็นเฉดสีที่ได้รับความนิยมและสีมักถูกตั้งชื่อตามชื่อของนักแสดง นอกจากนี้เหล่าบรรดาผู้ที่ชื่นชอบ นักแสดงคาบูกิก็จะรีบไปหาซื้อเสื้อผ้าที่มีสีเข้ากันมาใส่ และด้วยเสื้อผ้าที่สะดุดตาก็มักทำให้ศิลปินนำเอาไปวาด ในภาพอุคิโยะแล้วก็กลายเป็นที่นิยมขึ้นมา ในยุคเอโดะเกิดสีย้อมเฉดใหม่ขึ้นมาอย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่จะ เป็นสีที่ไม่ฉูดฉาดหรือไม่ก็เป็นสีที่เพิ่มสีเทาลงไปเนื่องในยุคเอโดะยังมีเรื่องของการกฎหมายแพ่งสำหรับชนชั้น สามัญชนทำให้สตรีสตรีในชนชั้นนี้พยายามหลีกเลี่ยงการกระทำที่ผิดกฎหมาย สีที่มาจากนักแสดงคาบูกิ เช่น สี โรโคฉะ (路考茶色/Rokōcha-iro) ซึ่งตั้งชื่อตามนักแสดงคาบูกินามว่าโอจิ โรโค จากการการแสดงในปี ค.ศ.1766 ซึ่งสีโรโคฉะนี้ได้รับความนิยมเป็นระยะเวลาถึง 70 กว่าปี (ภาพที่ 25) หรือสีตันจูโรฉะ (団十郎 茶/Danjurocha) ที่มีลักษณะเป็นสีน้ำตาลแดงตั้งชื่อตามนักแสดงคาบูกิที่มีชื่อเสียงนามว่าตันจูโร อิจิกาวะ

ภาพที่ 25 ตัวอย่างสีโรโคฉะ

(ที่มา <https://irocore.com/rokocho/>)

4.1.2 อิทธิพลจากภาพอุกิโยะ

ภาพอุกิโยะมีเนื้อหาที่มีหลากหลายอีกทั้งยังเข้าถึงได้ง่ายส่งผลให้เกิดความนิยมมากในสมัยเอโดะ เนื้อหาประเภทหนึ่งที่มีถูกนำมาหยิบยกมาวาดคือ บิจินกะ (美人画/Bijinga) หรือเหล่าสาวงามทั้งหลายจากหลากหลายชนชั้นทั้งสาวชาวเมือง เกอิชา โสเภณี ล้วนแล้วแต่ได้รับความนิยมทั้งสิ้น อิริยาบถของหญิงสาวทั้งหลายถูกนำมาวาดซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นการแต่งกายของสตรีหลากหลายชนชั้นที่แตกต่างกันได้ ภาพอุกิโยะที่ผลิตกันวันต่อวันเช่นนี้เป็นเสมือนนิตยสารแฟชั่นบอกเล่ากระแสนิยมการแต่งกายในสมัยเอโดะ เหล่าสาวชาวเมืองผู้ใคร่ในแฟชั่นก็นำกระแสจากอุกิโยะเหล่านี้มาแต่งตัวตามอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแฟชั่นเหล่าเกอิชาและโออิรัน นอกจากนี้ยังมีความนิยมจากการแต่งกายของนักแสดงคาบูกิ อุกิโยะก็ได้้นำการแต่งกายของกลุ่มบุคคลดังกล่าวมาวาดถ่ายทอดและเผยแพร่ต่อสาธารณชนจนเกิดความนิยมไปอย่างกว้างขวาง

ศิลปินอุกิโยะมักจะหยิบยกเอาเจดสีที่ได้รับความนิยมมาใส่เพื่อเพื่อเพิ่มสีสันในผลงานอยู่เสมอ เช่น สีโรโคละ สาเหตุหนึ่งที่สีดังกล่าวได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องก็มาจากการที่ถูกนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานบ่อยครั้งจนเกิดความนิยมแม้ว่าบางสีจะถูกจำกัดจากกฎหมายของรัฐบาลบาคุฟุแต่ก็ทำให้เกิดสีใหม่ ๆ ขึ้นมากมาย ซึ่งนอกจากการนำสีอื่นต่าง ๆ มาสร้างสรรค์ลงบนผลงานให้เกิดความน่าสนใจแล้ว ยังได้พยายามหยิบยกเอาเนื้อหาที่เป็นที่พูดถึงในขณะนั้นมาวาดให้เกิดความน่าสนใจ

4.1.3 กฎหมายฉะชินชิเร

กฎหมายข้อบังคับเกี่ยวกับการแสดงออกช่วงปลายสมัยเอโดะนี้ส่งผลรวมไปถึงการแสดงออกด้านการแต่งกายของแต่ละชนชั้น ในขณะที่สตรีชั้นสูงสามารถสวมโคโซเคะผ้าไหมตกแต่งลวดลายวิจิตรงดงาม ในทางกลับกันสตรีชนชั้นกลางถูกจำกัดรูปแบบโคโซเคะในการสวมใส่ รวมไปถึงสีของโคโซเคะรวมไปถึงการจัดแต่งทรงผม ส่งผลให้การแต่งกายของสตรีชนชั้นกลางก็ได้เปลี่ยนไปจากที่นิยมเครื่องแต่งกายลวดลายที่มีขนาดใหญ่ก็หันไปนิยมลวดลายโคะมง จากสีที่ฉูดฉาดก็หันมานิยมสีเข้มหรือโทนที่ไม่ใช่สีสดแทน ซึ่งจากกฎหมายฉะชินชิเรทำให้เกิดสุนทรียภาพแบบใหม่ที่เรียกว่า อิคิ (ゝき/Iki) เกี่ยวเนื่องไปจนถึงสมัยเมจิ

ถึงแม้จะมีการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการแต่งกายของชาวเมืองในสมัยเอโดะ แต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร Dale Carolyn Gluckman & Sharon Sadako Takeda (1992 : 143) กล่าวถึงสถิติการปลูกดอกเบนิบานะ (菟耳花/benibana) หรือ ดอกคำฝอยในยุคเอโดะ โดยกล่าวว่า “...ในยุคสมัยเคียวโฮ ดอกเบนิบานะถูกปลูกเป็นจำนวนมากกว่า 1,000 ไร่ (บรรทุกม้า) โดยประมาณ 40% ถูกปลูกบริเวณเรียงฝั่งแม่น้ำโมกามิ ในจังหวัดเดวา หนึ่งในร้อยปีถัดมาช่วงสิ้นสุดสมัยเอโดะ มีการปลูกเพิ่มขึ้นมากกว่าสองเท่าคือ 2,400 ไร่ ซึ่งโดยจำนวน 50% มาจากเดวา...” แม้สีแดงเป็นหนึ่งในสีที่ถูกจำกัดการใช้ในช่วงศตวรรษที่ 17 แต่

จากสถิติดังกล่าวก็แสดงถึงความต้องการของการใช้แต่งเพิ่มขึ้นมากในช่วงที่มีการบังคับใช้กฎหมายแฟชั่น โดยข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของวัฒนธรรมชาวเมืองในแง่ของการขับเคลื่อนวัฒนธรรม กล่าวคือ แม้จะเกิดกฎหมายแฟชั่นขึ้นแต่เนื่องด้วยความต้องการของสามัญชนที่จะเข้าถึงแฟชั่นและวัตถุดิบที่ดีขึ้น สำหรับเครื่องแต่งกายก็ทำให้ประชาชนซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในยุโรปเคอโตะได้มองหาวิธีการที่จะบรรลุผลนั้นให้จนได้

รัชสมัยเคียวโอะดังกล่าวหมายถึงช่วงปี ค.ศ.1716-1736 ซึ่งตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ.1617 เรื่อยมาจนถึงสิ้นสุดยุคสมัยเอโดะนั้นก็ได้มีการบังคับใช้กฎหมายชะชินชิเร กฎหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความพยายามของรัฐบาลที่จะจำกัดเสรีภาพทางการแต่งกายของประชาชนซึ่งเป็นกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมเนื่องจากไม่ได้มีตัวบทกฎหมายที่ตายตัวทั้งยังขึ้นอยู่กับดุลพินิจของโชกุน ดังเช่นเหตุการณ์ในปี ค.ศ.1681 พ่อค้านามว่าอิชิคาว่าโรซุเบ พร้อมกับภรรยาและครอบครัวมีโอกาสได้เข้าพบโชกุนโทกุงาวะ สึนะโยชิ จึงแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายที่งดงามประณีต โชกุนเห็นว่าชุดนั้นงดงามจึงเข้าใจว่าเป็นภรรยาของโตเมียวจึงเรียกตัวเข้าพบเป็นการส่วนตัวและพบว่า เป็นเพียงภรรยาของพ่อค้า จึงโกรธเพราะเห็นว่าเป็นการดูหมิ่นตน จึงได้สั่งให้พ่อค้าพร้อมครอบครัว และบริวารทั้งหลายย้ายออกจากเมืองเอโดะ ได้เกิดกรณีคล้ายกันนี้ขึ้นอีกหลายกรณีต่อมาจึงได้มีการวิพากษ์กันอย่างกว้างขวางถึงกฎหมายที่ไม่เหมาะสมเช่นนี้ ด้านการแต่งกายจึงส่งผลในผู้คนนิยมสีที่ไม่ฉูดฉาด สีที่ได้รับความนิยมจึงมักเป็นสีหม่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสีเทาขนหนู สีน้ำเงิน สีน้ำตาล นอกจากนี้ยังเกิดเป็นสีใหม่โดยมีพื้นฐานจากสีขนหนู สีชา และสีคราม นำมาใช้เป็นสีย้อมผ้า เครื่องประดับอีกทั้งยังถูกใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานอูกิโยะอย่างหลากหลาย

4.2 ปัจจัยที่มีผลต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นสมัยเมจิ (ค.ศ.1868-1912)

4.2.1 ผู้นำกระแสการแต่งกาย (Trendsetters)

ยุคเมจิเกิดการเปลี่ยนแปลงไปทุกด้านลัทธิระบบศักดินามาสู่ประชาธิปไตยนั้นหมายความว่าได้ยกเลิกระบบการแบ่งแยกชนชั้น การแพร่กระจายของกระแสการแต่งกายจึงไม่ได้แพร่มาจากเหล่าสตรีชั้นสูงอีกต่อไปเนื่องจากระบบการเมืองที่เปลี่ยนไปและการเปิดประเทศของญี่ปุ่น นับตั้งแต่ช่วงปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นไปอิทธิพลจากต่างชาติจะเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อญี่ปุ่นแทนอิทธิพลจากจีนหรืออิทธิพลจากชนชั้นสูงภายในชาติญี่ปุ่น เกอิชาและเหล่าโออิรันผู้ซึ่งรับบทบาทเป็นผู้นำความนิยมกระแสแฟชั่นในช่วงยุคเอโดะยุคนี้แม้จะมีบทบาทน้อยลง แต่เมื่อญี่ปุ่นเริ่มเปิดรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายจากตะวันตกเข้ามา เหล่าเกอิชาและโสเภณีเหล่านี้ก็เป็นกลุ่มคนแรก ๆ ที่ได้เริ่มรับนำเครื่องแต่งกายที่นอกจากเครื่องประดับเข้ามาใช้ โดยอ้างอิงมาจากหนังสือพิมพ์ในปี ค.ศ.1872 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า “บางคนก็อยากจะลองสิ่งต่าง ๆ

ดังเช่นเกอิชาสาวฝึกหัดในเขตชากาโมโตะโอะโอะผู้หนึ่งซึ่งกลายมาเป็นที่เล้าขานเมื่อได้รินสาเกให้แก่แขก ขณะที่แต่งกายด้วยการเกล้าผมขึ้นเป็นทรงนานกิงพิกเทลส์และสวมเสื้อผ้าแบบตะวันตก”(อ้างถึงใน Liza Dalby 2001: 74) เกอิชาเหล่านี้ทำงานอยู่แถวเมืองท่าส่งผลให้เมื่อมีการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมก็มักจะเกิดขึ้นบริเวณนี้ก่อนเสมอ นอกจากนี้ในช่วงการสร้างโรคุเมคัง นอกจากสตรีชนชั้นสูงแล้วเกอิชายังเป็นสตรีอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มีส่วนร่วมในงานเลี้ยงสังสรรค์ที่เกิดขึ้นในโรคุเมคังจึงได้เรียนรู้การแต่งกายชุดเดรส ทรงผมรวมทั้งเครื่องประดับแบบตะวันตก ก่อนจะเข้าสู่ช่วงต่อมาที่มีแนวคิดของชาตินิยมทำให้ญี่ปุ่นได้มีการผลักดันนำกิโมโนกลับมาใส่ เหล่าเกอิชาและโออิรินจึงหันกลับมาสวมใส่วะฟุคุในแง่ของการรักษาวัฒนธรรมการแต่งกายดั้งเดิมของญี่ปุ่น ทางด้านวะฟุคุและการสวมใส่โอบิของสตรีในยุคนี้ เนื่องจากเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปทำให้วิถีชีวิตของสตรีในยุคนี้ได้มีโอกาสทำงานนอกบ้านมากขึ้นโอบิที่เคยมัดไว้ทางด้านหน้าโดยส่วนใหญ่ก็ย้ายไปมัดไว้ด้านหลัง มีเพียงยูโจะ หรือโสเภณีบางชั้นเท่านั้นที่ยังคงมัดโอบิไว้ด้านหน้าเนื่องจากลักษณะอาชีพการทำงาน จึงถือความสะดวกในการสวมใส่เป็นสำคัญ

4.2.2 การเมืองและนโยบายภายในประเทศ

ผลเนื่องจากกฎหมายแพชชั่น ทำให้เกิดสุนทรียภาพที่เรียกว่าอิกิ ส่งผลต่อการแต่งกายของสตรีในปลายสมัยเอโดะเกี่ยวเนื่องมาจนถึงเมจิตลอดช่วงสมัย สตรีมีกนิยมแต่งกายด้วยกิโมโนลายทาง ลายโคะมงหรือสีพื้นเข้ม ๆ เผยให้เห็นความงามแบบใหม่ในสไตล์ที่ไม่หวือหวา แต่ในขณะเดียวกันสตรีชนชั้นสูงหรือกลุ่มที่อยู่ในวังเนื่องจากไม่เคยได้สัมผัสกับสุนทรียภาพแบบใหม่ของชาวเมืองนี้ส่งผลให้มักจะนิยมเสื้อผ้าสีฉูดฉาด อีกทั้งยังนิยมลวดลายแบบ โกะโซ โตะชิ (御所解/Gosho doki) ซึ่งเป็นลวดลายแบบที่เล่าเรื่องราวเป็นฉากที่หรรษาวิจิตรก่อนที่เมื่อเข้าสู่ยุคต่อมาสตรีชั้นสูงมักจะหันไปนิยมสวมใส่กระโปรงบัลเชิล คอร์เซ็ท ฯลฯ ดังเช่นชาวตะวันตก

ญี่ปุ่นในปี ค.ศ 1854 ยังอยู่ภายใต้การปกครองของโชกุนโทกุงวะ ได้มีการลงนามทำสนธิสัญญาคานางาวะซึ่งเป็นสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับสหรัฐอเมริกา รวมไปถึงลงนามในสนธิสัญญากับอีกหลายประเทศ เช่น อังกฤษ เนเธอร์แลนด์ รัสเซีย เป็นต้น นอกจากนี้ต่อมาในปี ค.ศ.1858 ยังมีการลงนามในสนธิสัญญาทางการค้ากับอเมริกา ในการลงนามสนธิสัญญากับอเมริกานั้นก็รวมถึงการให้สิทธิชาวต่างชาติมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตอีกด้วยและเนื่องด้วยการลงนามในสนธิสัญญาทำให้เมื่อมีการจำกัดภาษีนำเข้าจากต่างประเทศส่งผลให้เกิดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศมากขึ้นไปนำมาซึ่งความเสียหายเปรียบทางการค้า เมื่อมาถึงปีค.ศ. 1868 ถือเป็น การสิ้นสุดระบอบศักดินาภายใต้การนำของโชกุนโทกุงวะ เปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคการเรืองอำนาจของจักรพรรดิเมจิ ผู้ซึ่งมีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงบ้านเมืองไปในทิศทางที่ญี่ปุ่นไม่เคยมีมาก่อน แม้จะกล่าวว่าผู้นำใน

ยุคนี้ได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ แต่เนื่องด้วยสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมในสนธิสัญญาที่เคยลงนาม รวมไปถึงกฎหมายต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความเสียเปรียบในการทางการค้าระหว่างประเทศ เป็นเหตุให้ญี่ปุ่นต้องเพิ่มภาษีนำเข้าเพื่อชะลอการเข้ามาของสินค้าต่างประเทศ อีกทั้งญี่ปุ่นเองก็ยังขาดแคลนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่

รัฐบาลเมจิจึงมองหาวิธีการที่จะเพิ่มการติดต่อสัมพันธ์กับต่างชาติ รวมถึงจะช่วยดึงดูดสินค้าและวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาในญี่ปุ่นมากขึ้น ช่วงปลายค.ศ.1890 จึงได้มีการสร้างโรงชุเมคังขึ้นมาเพื่อรองรับแขกชาวต่างชาติ รวมไปถึงจัดงานเลี้ยงรับรองแบบตะวันตก รับประทานอาหารแบบตะวันตก แต่งกายแบบชาวตะวันตกและเรียนรู้อารยธรรมแบบตะวันตก ซึ่งนับจากช่วงนี้เป็นต้นมาการแต่งกายของชาวญี่ปุ่นจะเริ่มเข้าสู่จุดหักเหสำคัญที่ทำให้การแต่งกายของชาวญี่ปุ่นเปลี่ยนแปลงไป ภายในโรงชุเมคังเป็นเสมือนการจำลองสังคมเป็นยุโรปเพื่อให้ชาวญี่ปุ่นได้เรียนรู้ รวมถึงการปฏิบัติตนของสตรีโดยแม้ในยุคเมจิผู้หญิงยังไม่ได้มีบทบาทในทางการเมืองแต่ภายในโรงชุเมคังแห่งนี้ เกิดบรรยากาศแบบใหม่เหล่าสตรีถูกเชิญชวนให้มีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคย กระทั่งถูกบอกให้ละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิมกันเข้าสู่ความทันสมัย

จักรพรรดิเมจิมีแนวคิดที่เล็งเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปสู่สมัยใหม่ โดยพระองค์ได้ตัดผมชนมาเกะ² (丁髷/Chonmage) หันมาใส่สูทแบบตะวันตกในปีค.ศ. 1872 นั่นถือเป็นการสร้างปรากฏการณ์ครั้งสำคัญที่ทำให้เกิดการเจริญรอยตามอย่างกว้างขวางในหมู่ชายชาวสามัญชน ไม่นานหลังจากนั้นจักรพรรดินี้ก็ได้หันมาแต่งกายด้วยชุดตะวันตกดังเช่นพระสวามีพร้อมทั้งได้ประกาศเชิญชวนให้เหล่าสตรีทั้งหลายหันมาสวมใส่ชุดแบบตะวันตก ซึ่งก็กลายเป็นผลกระทบอย่างกว้างขวาง แต่ผลกระทบที่เกิดกับเครื่องแต่งกายของผู้ชายกับเครื่องแต่งกายของสตรีนั้นมีผลแตกต่างกันไป ตั้งแต่สมัยเมจิเป็นต้นมาเกิดการเปลี่ยนแปลงของเครื่องแต่งกายของผู้ชายอย่างสมบูรณ์ ผู้ชายชาวญี่ปุ่นรับการสวมสูทแบบตะวันตกเข้ามาแต่งกายในชีวิตประจำวันจนเป็นเรื่องปกติ ส่วนผลกระทบที่เกิดในเครื่องแต่งกายของสตรีมีผลที่แตกต่างออกไป ในยุคเมจิผู้หญิงไม่ได้มีบทบาททางการเมืองนัก หากจะมีผู้ใดที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเหล่าสตรีชนชั้นต่าง ๆ ได้ก็ มีเพียงสตรีในกลุ่มชนชั้นนำอย่างจักรพรรดินีฮารุโกะ เมื่อทรงได้ประกาศต่อมวลชนถึงการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายสตรีชนชั้นสูงได้หันมาสวมใส่ชุดแบบตะวันตกตามคำประกาศเชิญชวนของจักรพรรดินีแทบจะทันที แต่ผลที่เกิดกับสตรีสามัญชนนั้นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ โดยเริ่มจากเครื่องประดับ

² ทรงผมของชามูไรในยุคเอโดะ ที่เป็นลักษณะด้านบนศีรษะถูกโกนออกไปและมีผมที่เหลืออยู่มัดรวบแบบทรงตั้งโงะ

หลังจากช่วงโรเซอเมคังสตรีชาวญี่ปุ่นเริ่มหันกลับมาสวมใส่ชุดแบบวะฟูคุ เนื่องจากผู้คนเริ่มตระหนักถึงแนวคิดชาตินิยม ความเป็นชาติควรจะถูกพัฒนาไปพร้อมกับความทันสมัยซึ่งการจะบรรลุประสงค์ดังกล่าวจึงต้องการนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนกลับมาฟื้นฟู การแต่งกายก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญซึ่งผู้หญิงก็กลายมามีบทบาทในการฟื้นฟูวัฒนธรรมการแต่งกายนี้ ความเบื่อหน่ายของผู้คนจากการที่รับเอาแทบจะทุกสิ่งที่เป็นตะวันตก เมื่อเข้าสู่ช่วงปีค.ศ.1895 ญี่ปุ่นเป็นฝ่ายชนะในสงครามจีน-ญี่ปุ่นจึงเกิดแนวคิดชาตินิยมขึ้นมาในที่สุด ส่งผลให้กิโมโนกลับมามีบทบาทในญี่ปุ่นอีกครั้ง หลังจากการเปลี่ยนให้ชุดเครื่องแบบไปเป็นแบบตะวันตกในช่วงก่อนหน้าก็ได้เปลี่ยนแปลงกลับมาสู่การสวมกิโมโน มีความนิยมนำลวดลายแบบดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของญี่ปุ่นอย่างดอกเบญจมาศ หรือลวดลายดอกซากุระกลับมาใช้ผสมผสานกับกับโยฟูคุ

4.2.3 อิทธิพลจากตะวันตก

อิทธิพลจากตะวันตกหลังไหลเข้ามายังญี่ปุ่นอย่างรวดเร็วตั้งแต่มีการเปิดประเทศ การที่ตะวันตกเข้ามาทำให้เกิดผลกระทบที่เปลี่ยนแปลงไปในหลายๆด้านไม่เพียงแต่เศรษฐกิจ ยังเอาวิทยาการของตะวันตกมาใช้รวมไปถึงเครื่องแต่งกายและวิทยาการด้านการทอผ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้าสู่ช่วงยุคโรเซอเมคังในช่วงปี ค.ศ. 1890 สาเหตุหนึ่งก็มาจากการได้เห็นและเรียนรู้การแต่งกายของต่างชาติจากในงานเลี้ยง ส่งผลให้มีการสวมใส่ชุดแบบตะวันตกหรือโยฟูคุกันอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในสตรีชนชั้นสูงที่รับการแต่งกายของตะวันตกมาแทบจะทั้งหมด นำมาสวมใส่ทั้งในโอกาสพิเศษและในชีวิตประจำวัน ในทางกลับกันสตรีสามัญชนทั่วไปยังสวมใส่กิโมโนเป็นเรื่องปกติ เพียงแต่ว่าก็ได้รับเอาเครื่องประดับ หรือเครื่องแต่งกายของชาวตะวันตกมาใช้บ้าง

แนวคิดแบบตะวันตกส่งผลให้ผู้หญิงมีโอกาสในการทำงานนอกบ้านมากขึ้น ดังนั้นการสวมใส่กิโมโนและโยฟูคุจึงได้รับความนิยมคู่กันมา เมื่ออยู่ที่บ้านก็ใส่กิโมโนแต่เมื่อออกจากบ้านก็ใส่โยฟูคุ นัยยะหนึ่งก็เพื่อแสดงออกให้เห็นว่าสตรีในยุคนี้ก็มีความคิดยอมรับแนวคิดใหม่ ๆ ไม่ได้ล้าหลัง ชุดกิโมโนถูกดึงกลับมาสวมใส่ในช่วงหลังยุคนี้ ไม่ใช่เพียงเพราะกลับมาในฐานะที่เป็นชุดซึ่งแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นชาติญี่ปุ่นแต่ยังได้กลายมาเป็นเครื่องแต่งกายสำหรับสตรีอีกด้วย ในยุคเอโดะเครื่องแต่งกายมักจะสะท้อนความแตกต่างทางด้านชนชั้น แต่ในยุคเมจิด้วยอิทธิพลของความเป็นชาตินิยมส่วนใหญ่แล้วการแต่งกายมักจะสะท้อนตัวตนของความเป็นชาติญี่ปุ่นที่แตกต่างไปจากตะวันตก อีกทั้งยังสะท้อนความแตกต่างระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายได้อย่างชัดเจน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญนี้ได้ส่งผลกระทบต่อสตรีสมัยเมจิอย่างมาก ถือเป็นจุดเริ่มต้นของโยฟูคุที่จะเข้ามามีบทบาทสำคัญแทนวะฟูคุตั้งแต่ช่วงนี้เป็นต้นไป เมื่อเข้าสู่ยุคไทโชการแต่งกายของสตรีก็ได้หันมาใส่ชุดแบบตะวันตกโดยสมบูรณ์เหลือเพียงสตรีบางกลุ่มอย่างเกอิชาและโสเภณีในญี่ปุ่น

สตรีญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลด้านการแต่งกายมาจากตะวันตกมากมาย ไม่ว่าจะเครื่องแต่งกาย เครื่องประดับหรือทรงผม โดยเฉพาะสตรีชนชั้นสูงที่ได้รับอิทธิพลมาโดยตรงส่งผลให้นิยมเปลี่ยนไปใส่โยฟุคุ ด้านการทำทรงผมสตรีก็ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเหมือนกัน ในช่วงต้นเมจิรัฐบาลให้ออกคำสั่งให้ชาмуไร ทั้งหลายละทิ้งทรงผมชนมาเกะ แล้วไว้ผมแบบตะวันตก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทรงผมของผู้ชายอย่าง กว้างขวาง แต่ขณะเดียวกันสตรีผู้เห็นถึงแนวทางการเปลี่ยนแปลงนี้จึงริเริ่มตัดผมของตัวเองให้สั้นบ้าง แต่กลับ ถูกเสียงวิจารณ์จากรัฐและออกกฎหมายห้ามมิให้สตรีตัดผมสั้น โดยเป็นข้อความแสดงความเห็นจากนิตยสาร Meiji jibutsu kigen (1872: 688) โดยวิจารณ์ถึงการที่สตรีญี่ปุ่นตัดผมสั้นไว้ว่า

“การที่สตรีหันมาตัดผมสั้นนั้นเป็นเรื่องที่มีค้อยเหมาะสม แม้ว่าเราจะเห็นสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายในเมืองของเรา แต่การกระทำเช่นนี้ตั้งแต่ในอดีตแล้วก็ไม่เคยมีปรากฏหรือแม้แต่ท่ามกลางวัฒนธรรม จากเหล่าสตรีทั้งหลายของประเทศใด ๆ ในตะวันตกก็ไม่เคยมีให้เห็นมาก่อน ประเพณีที่น่าตำหนิเช่นนี้มันน่าเกลียดจนสุดจะเหลือทน ในประเทศใดก็ตาม หญิงสาวที่สุภาพอ่อนโยนและทำตัวเหมาะสมกับกาลเทศะมักไว้ผมยาวเข้ากับการแต่งกาย พวกเธอคิดว่าพวกเธอเป็นภาพลักษณ์ของความรู้แจ้งหรืออกหรือ กกับการที่หญิงสาวที่มีใบหน้านางงามเช่นนี้ผู้ซึ่งได้ตัดผมยาวสีดำของพวกเธอทิ้งไป พวกเธอนำฮากามะของผู้ชายมาสวมทับบนโอบิ ขนาดกว้าง สวมรองเท้าเกียะ พับแขนเสื้อของพวกเธอขึ้นและถือหนังสือเรียนของพวกชาติตะวันตก พวกเธอช่างไร้สาระ” (อ้างถึงใน Liza Dalby 2001: 75)

การวิจารณ์ที่รุนแรงเช่นนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อความนิยมในของรูปแบบของทรงผมของสตรีในสมัยเมจิ โดยต่อมาได้เกิดเป็นการทำทรงผมสไตล์ใหม่ที่กลายมาเป็นที่นิยมโดยเรียกกันว่า โชะคุฮัตสึ (束髮 /Sokuhatsu) ที่มีลักษณะการเกล้าผมขึ้นเป็นมวยคล้ายกับทรงของ กีบสันเกิร์ล (Gibson Girls) ที่เป็นที่นิยมในสหรัฐอเมริกาในช่วงขณะนั้น แต่ลักษณะของโชะคุฮัตสึมีความต่างตรงการทำให้ผมส่วนหน้าให้สั้นกว่า

ภาพที่ 26 ทรงผมโชะคุฮัตสึ

(ที่มา <https://www.flickr.com/photos/okinawa-soba/2348885566/in/album-72157604139392795/>)

ภาพที่ 27 กีบสันเกิร์ล โดย Charles Dana Gibson

(ที่มา <http://modelsown.blogspot.com/2009/06/charles-dana-gibson-illustrator.html>)

ภาพที่ 28 หญิงสาวในทรงผมโชะคุฮัตสึ โดย Keishu Takeuchi

(ที่มา <http://www.jaodb.com/db/ItemDetail.asp?item=43340>)

เนื่องจากทรงผมโชะคุฮัตสึนี้สะดวกกว่าการทำผมสไตล์นิกามิมากจึงได้รับความนิยม มีเพียงกลุ่มคนอย่างเกอิชาและโออิรันที่ยังคงรักษาการทำผมแบบเดิมเอาไว้ ทรงโชะคุฮัตสึนั้น มีบ้างที่นำเอาดอกไม้หรือผ้าผูกผมมาประดับแต่ไม่ได้มีการประดับประดาให้หรูหราดังเช่นทรงผมในสมัยเอโดะที่มักจะนำ หวี คันซาฉิ พร้อมทั้งดอกไม้ และวิกผมมาตกแต่งให้มีความหรูหราซึ่งในการทำครั้งหนึ่งก็ใช้เวลานาน สตรีชาวญี่ปุ่นในยุคเมจิก่อนที่จะหันมาใช้ชุดแบบตะวันตก ได้รับเอาการทำผมแบบตะวันตกเข้ามาใช้ก่อนอีกทั้งยังมักทำผมทรงดังกล่าวนำมาแต่งเข้ากับชุดวะฟุคุแบบญี่ปุ่น แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากอิทธิพลของตะวันตก

ด้านการแต่งหน้าของสตรี การทําหน้าชาวหมตความนิยมลงและได้มีการยกเลิกการทําหน้าให้เป็นสีดํานัยยะหนึ่งของการทําหน้าในช่วงก่อนสมัยเมจินั้นสะท้อนต้องการกดขี่ความเป็นผู้หญิงภายใต้ศักดินาที่เคร่งครัด ดังนั้นเมื่อเข้าสู่ช่วงยุคเมจิด้วยอิทธิพลของต่างชาติทำให้ศักดินาสูญสิ้นลงและเป็นจุดเริ่มต้นการเข้ามาบทบาทของผู้หญิงญี่ปุ่นในด้านต่าง ๆ สังเกตได้ว่าในระยะเพียงไม่กี่ทศวรรษในช่วงยุคสมัยของจักรพรรดิเมจิ เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายของสตรีในหลาย ๆ ด้าน ส่วนหนึ่งก็มาจากความต้องการที่จะพัฒนาญี่ปุ่นให้มีความเจริญทัดเทียมกับชาติตะวันตกจึงต้องการรับเอาวัฒนธรรมจากต่างชาติเข้ามาปรับใช้ สะท้อนให้เห็นถึงความคิดในการมองการณ์ไกลของจักรพรรดิ กระนั้นในสมัยเมจินอกจากชนชั้นสูงแล้ว ด้านการแต่งกายของสตรีไม่ได้มีผลมากนัก ยังมักนิยมแต่งกายด้วยวะซุคุผสมปนเปไปกับโยฟุคุ กว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงโดยสมบูรณ์ก็เข้าสู่สมัยไทโชเข้าไปแล้ว

ช่วงต้นยุคการเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก ชุดวะซุคุเป็นดังอีกหนึ่งอัตลักษณ์ที่สำคัญของญี่ปุ่น และได้กลายมาเป็นชุดสำหรับสตรี แต่กระนั้นการจะนำเสนอตนเองต่อโลก ในฐานะที่บ้านเมืองที่ศิวิไลซ์แล้วการแต่งกายแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นจึงไม่ค่อยเข้าท่านัก โดยนักปฏิรูปสังคมอย่าง ฟุคุซาวะ ยูคิจิ ได้กล่าวถึงนัยยะของการแต่งกายของชาวตะวันตกที่แตกต่างจากชุดดั้งเดิมแบบญี่ปุ่นไว้หลังจากการเป็นกลุ่มตัวแทนไปยังต่างประเทศไว้ว่าการสวมใส่เสื้อผ้าแบบตะวันตกนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นสามารถนำเสนอตัวตนของญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่เจริญแล้วได้ เนื่องจากฟุคุซาวะมองว่าการแต่งกายของตะวันตกนั้นมีนัยยะของความทันสมัย ในขณะที่เดียวกันเสื้อผ้าแบบดั้งเดิมของญี่ปุ่นนั้นสะท้อนถึงความล้าหลัง ดังนั้นต่อมาฟุคุซาวะจึงได้เขียนคู่มือเรียนรู้ความเป็นตะวันตกขึ้นในปี ค.ศ.1867 เพื่อให้ชาวญี่ปุ่นได้อ่านเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวตะวันตก อาหาร การกิน รวมไปถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุดและเครื่องประดับแบบตะวันตกนำมาเขียนโดยเขียนชื่อเรียกด้วยอักษรคาตากานะ³ และอธิบายด้วยอักษรคันจิ⁴ เช่น ร่ม ภาษาญี่ปุ่นคือ คาสะ (傘/Kasa) แล้วนำคาตากานะเขียนกำกับไว้ว่า アムブレラ (Amuburera) เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้เขียนถึงวิธีการใช้เครื่องใช้แต่ละชิ้นประกอบไว้ด้วย ซึ่งฟุคุซาวะเห็นว่าเป็นการช่วยเตรียมพร้อมให้ชาวญี่ปุ่นคุ้นเคยที่จะเรียนรู้การแต่งกายแบบตะวันตกได้

³ ตัวอักษรญี่ปุ่นสำหรับแทนเสียงภาษาต่างประเทศ

⁴ ตัวอักษรภาษาจีนที่ญี่ปุ่นยืมมาใช้

ภาพที่ 29 ตัวอย่างภาพวาดรูปร่มจากหนังสือ **西洋衣食住** (seiyo ishokujū) โดย ฟุคุซาวะ ยูคิจิ

(ที่มา <https://dcollections.lib.keio.ac.jp/en/fukuzawa/a06/19>)

เครื่องประดับ อย่างเช่น ร่ม หมวก จากตะวันตกได้กลายมาเป็นที่นิยมในหมู่สตรีชนชั้น ต่างๆ นิยมใส่กันอย่างหลากหลาย สตรีชาวญี่ปุ่นรับเอาเครื่องประดับของตะวันตกเข้ามาก่อนเสื้อผ้าการแต่งกาย รับเข้ามาทดแทนเครื่องประดับที่เคยเป็นที่นิยมในสมัยเอโดะอย่าง ร่มแบบญี่ปุ่นดั้งเดิมที่เรียกกันว่า วากาสะ (和傘 /wagasa) เนื่องจากร่มแบบตะวันตกน้ำหนักเบาและสะดวกกว่าทำให้ได้รับความนิยมมากกว่า วากาสะทำมาจากกระดาษ ใช้เวลาในการทำวากาสะ 1-2 สัปดาห์ในขณะที่ร่มที่นำเข้ามาจากต่างประเทศทำจากวัสดุอย่างเหล็กและผ้าจึงคงทนกว่า อีกทั้งกรรมวิธีการผลิตมีขั้นตอนน้อยกว่า จึงมีความนิยมนำมาใช้้อย่างหลากหลาย สตรีญี่ปุ่นนิยมสวมใส่หมวกแบบวิกตอเรียนทรงต่าง ๆ ประดับประดาด้วยดอกไม้และขนนก ญี่ปุ่นที่เปิดประเทศได้ทำการค้ากับนานาประเทศในยุโรป รวมถึงสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ โดยอังกฤษในขณะนั้นอยู่ในช่วงสมัยวิกตอเรียน จึงทำให้ได้รับอิทธิพลจากการแต่งกายแนววิกตอเรียนเผยแพร่มายังกลุ่มคนชั้นสูง

จากการทำการค้ากับนานาประเทศไม่ว่าจะเป็นอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ส่งผลให้นอกจากจะเกิดการแลกเปลี่ยนทางด้านสินค้ายังเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันอีกด้วย ญี่ปุ่นได้รับเอาการแต่งกายจากตะวันตกในหลาย ๆ ประเทศอย่างผ้าคลุมไหล่หรือ Shawl จากสหรัฐอเมริกาและแฟชั่นเครื่องแต่งกายอย่างกระโปรงสู่ม คอร์เซ็ท เสื้อแขนพอง เสื้อคอเต่าหรือเสื้อลูกไม้ที่เป็นที่นิยมไปทั่วยุโรปนั้นก็มิต้นแบบมาจากการแต่งกายของชาววังในฝรั่งเศส

ภาพที่ 30 ภาพสตรีชาวญี่ปุ่นในเครื่องแต่งกายแบบตะวันตก

(ที่มา <https://collections.mfa.org/objects/420576>)

สตรีชาวญี่ปุ่นหันมาสวมใส่ชุดกระโปรง เสื้อคอปก แขนพอง ดังเช่นชาวตะวันตก กระนั้นการแต่งกายเช่นนี้ในช่วงบุงเมไคยะ (文明開化/Bunmei Kaika) ช่วงเริ่มเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกก็ไม่ได้มีเพียงเสียงตอบรับที่ดี มุมมองของชาวตะวันตกที่มีต่อการแต่งกายของชาวญี่ปุ่นมีเสียงวิจารณ์ในแง่ลบมากมาย ในช่วงเปิดแรกเริ่มเปิดรับวัฒนธรรมตะวันตก การแต่งกายของชาวตะวันตกเป็นสิ่งที่ชาวญี่ปุ่นจะต้องเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเป็นสมัยใหม่ แต่การเรียนรู้นั้นไม่ได้เป็นไปอย่างราบรื่นเสียทีเดียว การสวมใส่เครื่องแต่งกายแบบผสมปนเปไป หรือการแต่งกายที่ผิดแปลกไปจากสายตาของชาวอังกฤษนั้นสร้างความน่ากังวลใจให้แก่ชาวอังกฤษ

NOT SO JAPAN-EASY AT FIRST.

"Japanese ladies are adopting the European style of dress, and the Empress herself has sent an order to a Paris milliner to the extent of fifteen thousand pounds. The ladies were ordered to appear at Court in European dress. The fabrics of their dresses were superb, and the fit would have been perfect but that the milliners had forgotten to send printed directions with the costumes."—*Lady's World*.
WORD WAS WISED TO WORTH, AND THIS IMPORTANT MATTER RIGHTED; BUT EVEN THEN THESE THREE LITTLE MAIDS FROM SCHOOL WERE NOT TOLD TO ADJUST THEM UNDERNEATH THE OUTER GARMENT. FANCY!

ภาพที่ 31 ภาพชาวญี่ปุ่นในชุดแบบตะวันตก

(ที่มา Elizabeth Kramer (2013) 'Not So Japan-Easy': The British Reception

of Japanese Dress in the Late Nineteenth Century, *Textile History*, 44:1, 4.)

จากภาพจะเห็นการบรรยายข้อวิจารณ์การแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่น ในนิตยสาร *Funny Folks* ในปี ค.ศ.1886 โดยกล่าวถึงการแต่งกายว่าเป็นสิ่งที่น่าประหลาดใจสำหรับชาวอังกฤษ กับการที่สตรีเหล่านี้นำเอาโครงเหล็กบัสเซลที่สวมเป็นชุดชั้นในมาสวมไว้ด้านนอกอย่างเปิดเผย แต่ตามจริงแล้วกระโปรงชุดแบบตะวันตกก็ไม่ได้มีผลกับการแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นมากนัก แม้จะกล่าวว่าเป็นที่นิยมแต่ก็นิยมในหมู่ชนชั้นสูง เหล่าภรรยาของพนักงานราชการเท่านั้น ในหมู่สตรีชั้นสามัญชนได้รับเอาเพียงเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับบางชิ้นของตะวันตกมาเท่านั้น ในขณะที่การแต่งกายแบบตะวันตกถูกวิพากษ์วิจารณ์จากต่างชาติ ก็โมโนของญี่ปุ่นก็ได้มีอิทธิพลต่อกระแสนการแต่งกายของตะวันตกเช่นกัน นับว่าเป็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมการแต่งกายระหว่างญี่ปุ่นกับตะวันตก

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีต่อกระแสความนิยมการสวมใส่เครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นมีอยู่หลายปัจจัย โดยในเอโดะปัจจัยหลัก ๆ มาจากผู้ทำกระแสแฟชั่นอย่างเกอิชา โออิรัน และนักแสดงคาบูกิ

นอกจากนี้ยังมีเรื่องของความนิยมของอุกิโยะเนื่องจากการแพร่กระจายของวัฒนธรรมสามัญชน และกฎหมายแพ่งชั้นในสมัยเอโดะอย่างฉะชินชิเร ต่อมาในสมัยเมจิญี่ปุ่นมีการเปิดประเทศและติดต่อค้าขายกับต่างชาติ ทำให้อิทธิพลของวัฒนธรรมจากต่างประเทศและการเมืองและนโยบายภายในประเทศกลายมาเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระแสนิยมในสมัยเมจิ

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาประวัติและพัฒนาการของเครื่องแต่งกายของสตรีชาวญี่ปุ่นผ่านภาพอุกิโยเอะในช่วงสมัยเอโดะถึงสมัยเมจิพบว่า ในยุคเอโดะสตรีนิยมสวมใส่โคะโซะเดะและได้ประดิษฐ์สร้างสรรค์นินงามิขึ้นอย่างหลากหลายและโคะโซะเดะดังกล่าวก็ได้มีการพัฒนาขึ้นจากยุคก่อนให้มีความหรูหรามากขึ้นทั้งลวดลายวัสดุที่นำมาผลิต และรูปแบบการสวมใส่ ด้วยพัฒนาการด้านการทอผ้าและวัตถุดิบในการทอผ้าที่ดีขึ้น ด้านนินงามิก็ได้มีการพัฒนาให้หรูหราขึ้นกว่าแต่ก่อนเช่นกัน โดยการนำหวี ดอกไม้และอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยตกแต่ง อีกทั้งจากการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมชาวเมืองส่งผลให้เหล่าสามัญชนเข้าถึงแฟชั่นได้มากขึ้น กระนั้นเมื่อสามัญชนได้มีความต้องการที่จะพัฒนาให้โคะโซะเดะมีความวิจิตรงดงามมากขึ้นจึงถูกรัฐบาลบาคูฟุออกกฎหมายจำกัดสิทธิของชนชั้นสามัญชนให้สามารถใช้ได้เพียงผ้าฝ้าย และปาน ส่วนลวดลายและสีก็ถูกจำกัดไม่ให้ใช้สีฉูดฉาดรวมไปถึงลวดลายที่มีขนาดใหญ่สะดุดตา ปลายยุคเอโดะชนชั้นสามัญชนจึงหันมานิยมลวดลายขนาดเล็กอย่างลายโคะมง และนิยมใช้สีเข้มๆอย่างสีน้ำเงิน สีน้ำตาลและสีเทา นอกจากนี้ก็ยังได้เกิดสีขึ้นใหม่อีกมากมาย อนึ่งในยุคนี้แม้จะมีกฎหมายชะชินชิเรแต่เหล่าสามัญชนก็ได้พยายามมองหาทางออกที่จะสามารถเข้าถึงแฟชั่นจากยุคนี้ให้จนได้ เกิดสุนทรียภาพแบบใหม่ที่เรียกว่า อิกิ ซึ่งเป็นสุนทรียภาพที่แสดงออกถึงความทันสมัยและมั่นใจ แต่ก็ไม่ได้ขัดจวนสะดุดตาซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเครื่องแต่งกายของสตรีทั้งในปลายยุคเอโดะและตลอดสมัยเมจิ

เหล่าเกอิชา นักแสดงคาบูกิและโออิรันเป็นดั่งผู้นำกระแสแฟชั่นในยุคเอโดะเนื่องจากเป็นผู้ริเริ่มสร้างสรรค์การแต่งกายต่าง ๆ จนกลายมาเป็นที่นิยมในหมู่ชนชั้นชาวเมืองอย่างกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นแฟชั่นชุดโคะโซะเดะ สีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ หรือทรงผมเช่น ทรงผมสไตล์คัตสึยามะ เป็นต้น ซึ่งความนิยมดังกล่าวถูกนำมาเผยแพร่และถ่ายทอดผ่านการสร้างสรรค์ภาพอุกิโยะ

สมัยเมจิญี่ปุ่นได้เปิดประเทศและทำการค้ากับนานาประเทศในตะวันตก ทำให้เกิดการรับเอาวัฒนธรรมของตะวันตกมาใช้ในขณะเดียวกัน ด้วยกระแสของ Japonisme ที่เป็นที่ยอมรับในยุโรปก็ส่งผลให้ศิลปะรวมถึงการแต่งกายแบบบะฟุคมีอิทธิพลต่อกระแสการแต่งกายในยุโรปเช่นกัน สมัยเมจิช่วงแรกเริ่มที่เปิดรับวัฒนธรรมตะวันตกเรียกกันว่าช่วงบุงเมโคะเซ หรือช่วงเปิดรับวัฒนธรรม ญี่ปุ่นได้รับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาอย่างหลากหลายเริ่มจากรับเอาเครื่องประดับและทรงผมเข้ามาก่อน ต่อมาเข้าสู่ยุคโรเซบูเมคัง

โดยชื่อช่วงยุคมาจากการสร้างเรือนรับรองชาวตะวันตกรวมถึงจำลองการเรียนรู้อัตนธรรมจากตะวันตกส่งผลให้สตรีชาวญี่ปุ่นได้รับเอาการแต่งกายแบบตะวันตกมาสวมใส่ ส่วนหนึ่งมาการทำให้เป็นแบบอย่างของจักรพรรดิเมจิและจักรพรรดินีอีกทั้งยังได้เชิญชวนเหล่าสตรีในประเทศจโนฟูคูกุอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นสูงที่ได้้นำการแต่งกายที่เป็นที่นิยมในยุโรปในขณะนั้นและทรงผมแบบวิกตอเรียแบบอังกฤษมาใช้ ส่วนสตรีสามัญชนยังมีการสวมใส่เครื่องแต่งกายวะฟูคูกุอยู่เพียงแต่ได้รับเอาเครื่องประดับของตะวันตกมาใช้ เนื่องจากเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปส่งผลให้ผู้หญิงได้ออกมาทำกิจกรรมรวมถึงทำงานนอกบ้านมากขึ้น เริ่มมีการนำฮากามะกลับมาใส่ เข้าสู่ช่วงท้ายของยุคเมจิแนวคิดชาตินิยมกลับมาจึงต้องการที่จะฟื้นฟูการแต่งกายแบบวะฟูคูกุ แต่เมื่อถูกนำกลับมาในช่วงยุคปลายนี้ก็ไม่ได้มีบทบาทสำคัญเท่ายุคก่อน ๆ แต่เป็นการนำกลับมาในฐานะของความเป็นวัฒนธรรมของชาติญี่ปุ่น สตรีทั่วไปได้สวมใส่วะฟูคูกุผสมผสานกับโยฟูคูกุ มีเพียงเหล่าเกอิชาและนางโลมที่ยังรักษาวัฒนธรรมการสวมใส่วะฟูคูกุไว้ในฐานะที่เป็นชุดสวมใส่เพื่อทำงาน

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาได้ค้นพบว่านอกจากประเด็นเรื่องอิทธิพลของต่างชาติที่ส่งผลต่อการแต่งกายของสตรีญี่ปุ่นในยุคเมจิแล้วกระแส Japonisme ที่กลายเป็นที่นิยมในต่างประเทศก็ได้ส่งผลต่อกระแสความนิยมด้านศิลปะในยุโรปเช่นกันไม่ว่าจะเป็นแฟชั่น หรือจิตรกรรม ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและอยากจะศึกษาต่อยอดต่อไป นอกเหนือจากการศึกษาในครั้งนี้ ทั้งนี้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ก็พบปัญหาบางประการในการเข้าถึงข้อมูลอยู่บ้างเนื่องจากเว็บไซต์ออนไลน์บางประเภทที่เป็นภาษาญี่ปุ่น รวมถึงภาพอุกิโยะที่ต้องการนำมาศึกษาได้มีการจัดทำขึ้นและจำกัดสิทธิให้เข้าถึงได้แค่เพียงในญี่ปุ่นเท่านั้น นอกจากนี้ยังเกิดอุปสรรคในการค้นหาภาพถ่ายของยุคสมัยเอโดะเพื่อมาเปรียบเทียบกับอุกิโยะในสมัยนั้นส่งผลให้ในการศึกษาและวิเคราะห์ต้องอาศัยหลักฐานหรือภาพถ่ายจากฐานข้อมูลของต่างชาติในสมัยแทน

บรรณานุกรม

- กรกิจ ดิษฐาน. **ปฏิวัติเมจิ : The Meiji Revolution**. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรู๊ป, 2561 .
- กำจร สุนพงษ์ศรี. **ประวัติศาสตร์ศิลปะญี่ปุ่น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.
- ณัฐวดี เจนสิริผล. **กิโมโน พิธีชงชา สวนญี่ปุ่นโน คาบุกิ บุระกุ เกอิชา อุคิโยเอะ**. เข้าถึงเมื่อ 27 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก https://www.academia.edu/34795675/กิโมโน_พิธีชงชา_สวนญี่ปุ่น_โน_คาบุกิ_บุระกุ_เกอิชา_อุคิโยเอะ
- นพพร สุวรรณพานิช. **เก็บเล็กผสมน้อย**. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2553.
- นวรรตน์ เลชะกุล. **เจแปน เจแปน**. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2545.
- สถาพร เอี่ยมเทียม. “สถาปัตยกรรมสมัยนิยม : สถาปัตยกรรมกับการปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2561.
- ศุภญ์เกาหลีสึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ญี่ปุ่น : ประวัติศาสตร์การเมืองและเศรษฐกิจ. เข้าถึงเมื่อ 3 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://www3.ru.ac.th/korea/article1/article13.pdf>
- อัญชนา นังคลา. **อุคิโยเอะ แรงบันดาลใจจากญี่ปุ่นสู่ผลงานภาพพิมพ์ร่วมสมัยแบบไทยๆ**. 27 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.asat.su.ac.th/asat/images/graduate/site/files/04_thesis/m1.pdf
- อาทิตย์ นิ่มนวล. **เอโดะ Pop Culture**. เข้าถึงเมื่อ 4 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก http://www.tpa.or.th/tpanews/upload/mag_content/134/ContentFile2617.pdf
- เอกนรี พรปรีดา. **เกอิชา ดอกไม้ในโลกของต้นหลิว**. กรุงเทพฯ : กอแก้ว สำนักพิมพ์, 2558.
- เอกสิทธิ์ หนูนุกัคดี. “ญี่ปุ่นอย่างที่เป็น” ลำดับที่ 4 ปฏิวัติเมจิ 1868. กรุงเทพฯ : โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch) คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2561.
- Alison Eldridge. **Ukiyo-e**, Accessed October,20. Available from <https://www.britannica.com/art/ukiyo-e>

Betty Y. Siffert. "Hinagata Bon": The Art Institute of Chicago Collection of Kimono Pattern Books." **Art Institute of Chicago Museum Studies** 18, no. 1 (1992): 86-103. Accessed March 20, 2021. Available from www.jstor.org/stable/4101580

Blue Ruin 1. **Eiryō with a kitten 1910s**. Accessed March 26, 2021. Available from https://www.flickr.com/photos/blue_ruin_1/24089751954/in/album-72157626229622265/

_____. **Sokuhatsu Hairstyle 1909**. Accessed March 26, 2021. Available from https://www.flickr.com/photos/blue_ruin_1/8400351579

Chōkōsai Eishō. **Rinzan of the Akatsutaya**[Print]. The Museum of Fine Arts, Boston. Accessed March 25, 2021. Available from <https://collections.mfa.org/objects/207086>

Dalby, Liza. **Kimono : Fashioning Culture**. New Haven, Conn.: Yale University Press, 1993.

_____. "Kimono and Geisha." *The Threepenny Review*, no. 51 (Autumn 1992): 30-31. Accessed March 20, 2021. Available from <http://www.jstor.org/stable/4384141>.

Ellis, James W. "The Floating World of Ukiyo-e Print : Images of a Japanese Counterculture," **Journal of Social and Political Sciences** 2, 1(2562): 701-717.

Eishōsai Chōki. 「**風俗五節句 花見月**」 [Print]. Museum of fine Arts, Boston. Accessed March 12, 2021. Available from <https://collections.mfa.org/objects/232451>

Female Student with Umbrella and books [photograph]. Museum of Fine Arts, Boston. Accessed March 26, 2021. Available from <https://collections.mfa.org/objects/433471>

Gerstle, C. Andrew. "Flowers of Edo: Eighteenth-Century Kabuki and Its Patrons." **Asian Theatre Journal** 4, no. 1 (Spring 1987): 52-75. Accessed March 20, 2021. Available from <https://www.jstor.org/stable/1124436>

Gluckman, Dale Carolyn., and Sharon Sadako Takeda. **When Art Became Fashion: Kosode in Edo-Period Japan**. New York: Weatherhill, 1992

Goldstein-Gidoni, Ofra. "Kimono and the Construction of Gendered and Cultural Identities." **Ethnology** 38, no. 4 (Autumn 1999): 351-70. Accessed March 20, 2021. Available from

Google Arts & Culture. Japonism in Fashion. Accessed March 3, 2021. Available from <https://artsandculture.google.com/exhibit/japonism-in-fashion-kyoto-costume-institute/2wKCrz8WpvPzKQ?hl=en>

Hibbett, Howard S. "The Role of the Ukiyo-Zōshi Illustrator." *Monumenta Nipponica* 13, no. 1/2 (April-July 1957): 67-82. Accessed March 20, 2021. Available from doi:10.2307/2383958

Hishikawa Moronobu. **Leaf from a Book Entitled: Wakoku Hiaku-jo, One Hundred Japanese Women** [Print]. The Metropolitan Museum. Accessed February 2, 2021. Available from <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/55755>

Japanese Woman in Western Dress [Photograph]. Museum of Fine Arts, Boston. Accessed March 26, 2021. Available from <https://collections.mfa.org/objects/420576>

Kaoru, Kojima. "Pictures of Beautiful Women: A Modern Japanese Genre and Its Counterparts in Europe, China, Korea, and Vietnam." **Review of Japanese Culture and Society** 26 (December 2014): 50-64. Accessed March 20, 2021. Available from <http://www.jstor.org/stable/43945791>

Keishu Takeuchi. **Early Spring** [Print]. The Japanese Art Open Database. Accessed March 26, 2021. Available from <http://www.jaodb.com/db/ItemDetail.asp?item=43340>

KIRIKO MADE. **和柄 : Japanese Patterns - Part 1**. Accessed March 20, 2021. Available from <https://kirikomade.com/blogs/our-fabrics/japanese-patterns-1>

Kyoto Kimono Ichiba. **小紋・江戸小紋とは？柄の種類や選び**. Accessed March 20, 2021.

Available from <https://www.kimonoichiba.com/media/column/71/>

Lady Librarian. East meets West: Meijipunk fashions in period sources. Accessed March 24 ,

2021. Available from <http://ladylibrarian123.blogspot.com/2014/02/east-meets-west-meijipunk-fashions-in.html>

Lee Jay Walker. **Art of Japan and Meiji Ukiyo-e: Times of Change (1868-1912)** . เข้าถึงเมื่อ 27

ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก <http://moderntokyotimes.com/art-of-japan-and-meiji-ukiyo-e-times-of-change-1868-1912/>

Love 金沢水彩画. **制約の中から花開いた「四十八茶百鼠」** . Accessed March 25, 2021.

Available from <http://ggdesign.blog48.fc2.com/blog-entry-302.html>

MATCHA. **เกร็ดความรู้ภาษาญี่ปุ่น "อุคิโยะเอะ" ภาพพิมพ์ญี่ปุ่น**. เข้าถึงเมื่อ 27 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก

Masako Toyoshima. “The Evolution of Japanese Women’s Kimono From A.D.200 to 1960.”

Master of Science, General Home Economics, College of Home Economics, Kansas State University, 1967.

NHK Educational. The Mark of Beauty : Edo Komon -the Patterns of Edo. Accessed March 13,

2021. Available from <https://artsandculture.google.com/exhibit/the-mark-of-beauty-edo-komon-the-patterns-of-edo/QgJC7i1Pm-0BJQ>

Nishikawa Sukenobu. **(Chinshoku) Hinagata Miyako fuzoku 雛形都風俗 (Rare and**

Popular Kimono Patterns of the Capital) [Print]. The British Museum. 1716. Accessed

March 20, 2021. Available from

https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1979-0305-0-64

Noritake Tsuda. **A history of Japanese Art : from prehistory to the Taisho period**. Vermont :

Tuttle Publishing, 2009.

Ōta Memorial Museum of art. 生誕 170 年記念 楊洲周延展. Accessed March 25, 2021.

Available from http://www.ukiyoe-ota-muse.jp/exhibition/2008_chikanobu

Okinawa Soba(Rob). EIRYU – QUEEN of the POSTCARD GEISHAS (23) –. Accessed March 25,

2021. Available from <https://www.flickr.com/photos/okinawa-soba/2348885566/in/album-72157604139392795/>

O'Brien, Suzanne G. "Splitting Hairs: History and the Politics of Daily Life in Nineteenth-

Century Japan." **The Journal of Asian Studies** 67, no. 4 (2008): 1309-339. Accessed March 29, 2021. Available from <http://www.jstor.org/stable/20203487>.

ROYLANCE, DALE. "JAPANESE PRINTS AND ILLUSTRATED BOOKS." **The Princeton University**

Library Chronicle 49, no. 1 (Autumn 1987): 94-109. Accessed March 29, 2021.

Available from <https://www.jstor.org/stable/26404215>

Pletcher, Kennenth. **Edo culture**. เข้าถึงเมื่อ 25 ตุลาคม 2563. เข้าถึงได้จาก

<https://www.britannica.com/event/Edo-culture>

POLA RESERCH INSTITUTE OF BEAUTY & CULTURE. もっと知りたい日本髪. Accessed March

25, 2021. Available from <https://www.cosmetic-culture.poholdings.co.jp/culture/nihongami/8.html>

Sawaji Osamu. "Japanese Fabrics and the Evolution of the Kimono." **HIGHLIGHTING Japan** 10,

148 (September 2020): 6-7. Accessed October 27, 2020. Available from

<https://www.gov-online.go.jp/pdf/hlj/20200901/06-07.pdf>

Shively, Donald H. "Sumptuary Regulation and Status in Early Tokugawa Japan." **Harvard**

Journal of Asiatic Studies 25 (1964): 123-64. Accessed March 20, 2021. Available from

<https://www.jstor.org/stable/2718340>

STANLEY, AMY. "Enlightenment Geisha: The Sex Trade, Education, and Feminine Ideals in

Early Meiji Japan." **The Journal of Asian Studies** 72, no. 3 (August 2013): 539-62.

Accessed March 20, 2021. Available from <http://www.jstor.org/stable/43553525>

Szczepanski, Kallie. **10 Ancient and Medieval Japanese Women's Hairstyles**. Accessed March 17, 2021. Available from <https://www.thoughtco.com/japanese-womens-hairstyles-through-the-ages-195583>

Take Hirasugi, and Buheji. **Ehon kimono no moyo (Picture-book of Kimono Designs)** [Print]. The British Museum. 1690. Accessed March 18, 2021. Available from https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_1979-0305-0-36

The Nippon Communication Foundation. **Traditional Japanese Patterns**. Accessed February 16, 2020. Available <https://www.nippon.com/en/japan-data/h00478/traditional-japanese-patterns.html>

Tinius, Ellis. **Japanese prints**. London: The British Museum press, 2010.

Torii Kiyonaga. **Young Lady and Attendants on an Outing** [Print]. Accessed March 20, 2021. Available from <https://collections.mfa.org/objects/233174>

Toshikata Mizuno. **12** [Print]. The Japanese Art Open Database. Accessed February 15, 2021. Available from <http://www.jaodb.com/db/ItemDetail.asp?item=37730>

Traditional Colors of Japan. **路考茶**. Accessed March 27, 2021. Available from <https://irocore.com/rokocha/>

TReina. **The Evolution of Kimono**. Accessed October 27, 2020. Available from <https://www.milkcananime.com/2018/08/the-evolution-of-kimono.html>

Ulla. Charles Dana Gibson – Illustrator. Accessed March 26, 2021. Available from <http://modelsown.blogspot.com/2009/06/charles-dana-gibson-illustrator.html>

Utagawa Kunisada II. **Actors Iwai Shijaku II as Goshûden Okuma (R), Kawarazaki Gonjûrô I as Kozaru Shichinosuke, and Ichikawa Kohanji I as Tsubonemise Osan (L)**[Print]. The Museum of Fine Arts, Boston. 1865. Accessed March 20, 2021. Available from <https://collections.mfa.org/objects/464277>

Utagawa Kuniyoshi. **Michi o kiku** michi o kiku (Asking for directions)[Print]. The British Museum. Accessed March 26, 2021. Available from https://www.britishmuseum.org/collection/object/A_2008-3037-08901

Yôshû Chikanobu. 於鹿鳴館貴婦人慈善會之圖[Print] . Museum of Fine Arts, Boston. 1887. Accessed March 26, Available from <https://collections.mfa.org/objects/161322>

Yukichi Fukuzawa. 西洋衣食住. Tokyo,1867. Accessed March26, 2021. Available from <https://iif.lib.keio.ac.jp/FKZ/F7-A06/pdf/F7-A06.pdf>